

ACADEMICA

REVISTĂ EDITATĂ DE ACADEMIA ROMÂNĂ

DIRECTOR: ACAD. IOAN-AUREL POP, PREȘEDINTELE ACADEMIEI ROMÂNE

Nr. 10–11, OCTOMBRIE-NOIEMBRIE 2023

Anul XXXIII • 396–397

DIRECTORI:

Acad. Mihai DRĂGĂNESCU
(director fondator)
octombrie 1990 – ianuarie 1994

Acad. V.N. CONSTANTINESCU
februarie 1994 – ianuarie 1998

Acad. Eugen SIMION
februarie 1998 – aprilie 2006

Acad. Ionel HAIDUC
mai 2006 – aprilie 2014

Acad. Ionel-Valentin VLAD
mai 2014 – decembrie 2017

Acad. Cristian HERA
ianuarie 2018 – aprilie 2018

Acad. Ioan-Aurel POP
mai 2018

COORDONATOR:

Acad. Marius ANDRUH
Vicepreședinte al Academiei Române

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef
Dr. Narcis ZĂRNEȘCU

Redactori I
Dr. Andrei MILCA
Mihaela-Dora NECULA

CONSILIUL EDITORIAL:

Acad. Ioan-Aurel POP
Acad. Marius ANDRUH
Acad. Mircea DUMITRU
Acad. Răzvan THEODORESCU
Acad. Nicolae-Victor ZAMFIR
Acad. Ioan DUMITRACHE

Acad. Dan BĂLTEANU
Acad. Cristian HERA
Acad. Constantin IONESCU-TÎRGOVIȘTE
Acad. Maria ZAHARESCU

SECTOR TEHNIC:

Grafică copertă și DTP
Lector dr. designer Roland VASILIU

Operatori-corectori
Aurora POPA
Monalisa STANCA

Responsabili de număr:
Mihaela-Dora Necula
Andrei Milca
Narcis Zărnescu

E-mail: academica@acad.ro

revista_academica2006@yahoo.com

Adresa web: http://www.acad.ro/academica2002/pag_academica.htm

Tel. 021 3188106/2712, 2713; Fax: 021 3188106/2711

Cuprins

ISTORIA BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE

Ioan-Aurel Pop, Istoria Bibliotecii Academiei Române	6
Preafericitul Părinte Daniel, Istoria Bibliotecii Academiei Române 1886–1918 (volumul II, în trei părți)	8

PENSER L'EUROPE

Ioan-Aurel Pop, Modelele europene de civilizație și iradierea lor în Evul Mediu: cazul românilor	11
Ioan Robu, L'Église Catholique en Europe et dans le monde	14
Wilhelm Dancă, Câteva remarci despre construcția păcii durabile astăzi	17

ACADEMICIAN CRISTIAN HERA – 90

Ioan-Aurel Pop, Academicianul Cristian Hera, la aniversare	26
Doru Pamfil, Academicianul Cristian Hera – o personalitate simbol pentru științele agricole și silvice din România	28
Păun Ion Otiman, Liderul științei agricole românești – academician Cristian Ioan Hera	30
Dumitru-Dorin Prunariu, Domnului academician Cristian Hera, la aniversarea a 90 de ani de viață	35
Ioan Negruțiu, Academicianul Cristian Hera la 90 de ani – omagiu la 360°	37
Valeriu V. Cotea, Academician Cristian Hera, 90 de ani	40
Ovidiu Badea, Academicianul Cristian Hera – susținător fervent al silviculturii românești	42
Florin Stănică, Academicianul Cristian Ioan Hera – profesor distins	44

ACADEMICIAN VICTOR SPINEI – 80

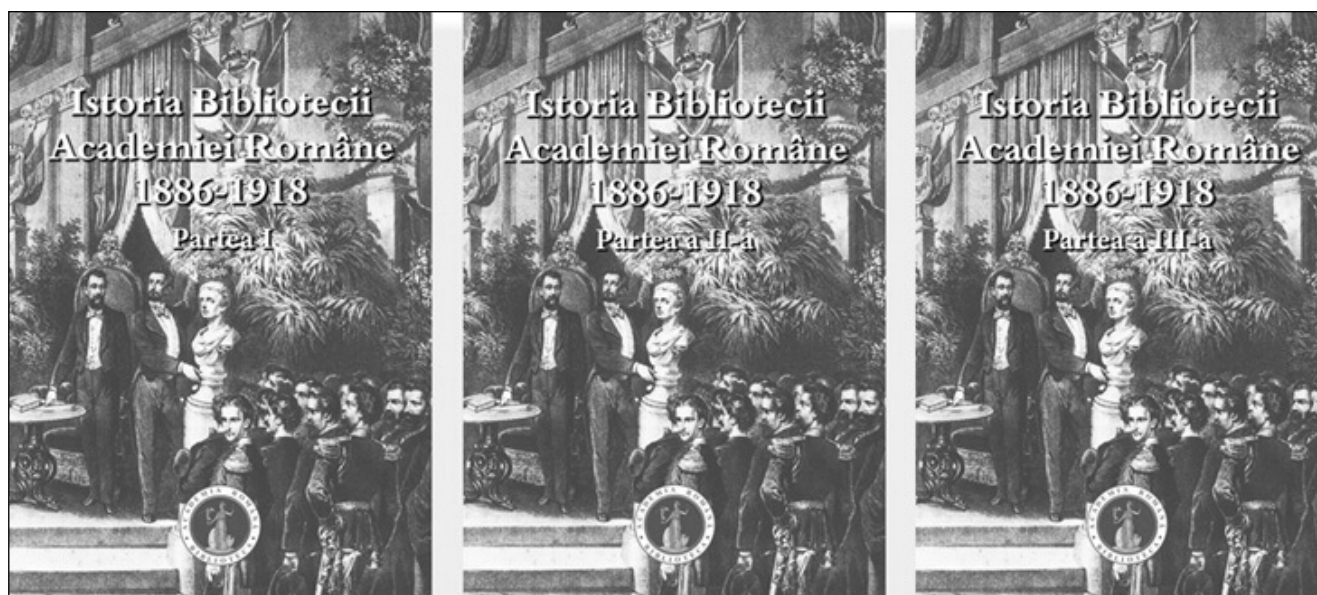
Mircea Ciubotaru, Om din uniforma cu medalii	47
Gheorghe Cliveti, Vocația academică	50
Ionel Căndea, Academicianul Victor Spinei, la 80 de ani	56

ACADEMICIAN MARIUS PORUMB – 80

Ioan-Aurel Pop, Academicianul Marius Porumb, la aniversare	58
Sabina Ispas, Academicianul Marius Porumb, prestigios istoric de artă al României	60
Teodor Ardelean, Marius Porumb – academicianul Maramureșului!	62

INSTITUTUL NAȚIONAL PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI – 30		
Preafericitul Părinte Daniel, Binecuvântare la ceas aniversar	65	
Georgeta Filitti, Mesaj de salut	66	
Florin Abraham, Trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului	68	
Ana-Maria Cătănuș, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – 30 de ani de activitate în slujba cercetării științifice de înaltă ținută (1993–2023)	71	
 SUB CUPOLA ACADEMIEI		
Gabriela Marinoschi, Iuliu Barasch – animator al culturii și științei românești	75	
Carol Iancu, Ilie Voronca (1903–1946). De la Brăila la Paris	76	
Ioan-Aurel Pop, Monseniorul Vladimir Ghika – prinț, diplomat, scriitor	80	
Ioan-Aurel Pop, Cuvânt de salut	82	
Ciprian-Vasile Olinici, Martiriul celor șapte episcopi greco-catolici	84	
Nicolae-Victor Zamfir, The Romanian Academy – an institution with remarkable scientific activity	86	
Maria Zaharescu, ROMPHYSICHEM – opening ceremony	87	
 CULTURĂ SCRISĂ		
Nicolae Anastasiu, Biomineralogie geologică și medicală – o carte cu standarde înalte	88	
Ioan Bolovan, Mitropolitul Andrei Șaguna. O biografie culturală	91	
 CONFERINȚELE DALLES		
Gheorghe Chivu, Este limba română „mama limbii latine”? sau <i>Despre valoarea documentară a cuvintelor</i>	94	
 CONVORBIRI		
Cătălin Mosoia, Interviu cu dr. Adina Dragomirescu, directorul Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”– Elogii potrivite cuvintelor din limba română	101	
 EVOCĂRI		
Fundația Internațională Ateneul Român, Mariana Nicolesco, Diva Divină	103	
Andrei Milca, Eugen Simion – perenitatea criticii constructive	105	
 CRONICA VIETII ACADEMICE		114
 GHID PENTRU AUTORI		119

Istoria Bibliotecii Academiei Române

Lansare de carte
Istoria Bibliotecii Academiei Române
Volumul al II-lea, părțile I–III

Istoria Bibliotecii Academiei Române*

Acad. Ioan-Aurel Pop

Președintele Academiei Române

O istorie a Bibliotecii Academiei Române – probabil în opt-zece volume – nu s-a mai scris și, până de curând, era puțin probabil că se va scrie vreodată. De aceea, proiectul actual, care prinde viață sub ochii noștri, este o realizare remarcabilă, fără precedent, întreprinsă sub direcția actualului director, profesorul Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei.

Biblioteca Academiei Române, creată în 1867, la un an după fondarea Societății Literare (strămoașa Academiei Române), a avut dintru început misiunea de a strânge la un loc, de a organiza și de a pune în valoare colecțiile naționale specifice; de a elabora și a edita Bibliografia Națională retrospectivă pentru toate tipurile de documente. Obiectivele și atribuțiile instituției s-au lărgit mereu în cei peste 150 de ani trecuți de la fondare. Astăzi, instituția este cea mai importantă bibliotecă-tezaur, cea mai valoroasă bibliotecă de erudiție din România. Colecțiile sale au o structură enciclopedică, începând cu cele mai vechi texte în limba română (de la 1521 încoace) sau în limbile de cancelarie și cult care au circulat în interiorul spațiului românesc (slavona, latina, turco-osmana, româna, greaca, araba, armeană, ebraica, maghiara etc.) până la ultimele publicații de orice tip și pe orice suport. Colecțiile speciale, aflate în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, îi asigură acesteia un loc unic pentru conservarea manuscriselor și cărților rare din Europa. Dintre ele, colecția de manuscrise este cea mai bogată din țară, iar colecțiile Cabinetului de stampe, cele ale Cabinetului de numismatică, ale

Cabinetului de muzică și ale Cabinetului de hărți sunt adevărate puncte de referință în domeniu. Nicio lucrare de istorie a științelor (disciplinelor) individuale și culturii nu se poate realiza fără apelul la zestrea acestui așezământ. Custozii și, în mare măsură, valorificatorii acestor valori sunt bibliotecarii, majoritatea lor cercetători în diferite domenii.

Biblioteca este o instituție vie, organizatoare de conferințe, congrese, colocvii, prezentări de cărți, expoziții de artă, de carte rară, expoziții documentare. În cadrul ei se derulează o viață culturală de cea mai înaltă ținută, legată de moștenirea culturală a poporului român, dar și de destinele altor popoare ale lumii, popoare ale căror creații intelectuale sunt găzduite sub bolțile renumitului for de conservare a valorilor. Fie și numai numele unora dintre directorii Bibliotecii Academiei Române arată forța și prestigiul instituției: Ioan Bianu, Radu R. Rosetti, Ioan I. Nistor, Mircea Malița, Perpessicius (Dimitrie S. Panaitescu), Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Victor Emanuel Sahini, Gabriel Ștrempel, Dan Horia Mazilu. Aceștia au fost, cu toții, distinși cărturari și membri marcanți ai Academiei Române și au păstrat, indiferent de vreme și de vremi, îndeplinirea misiunii instituției la cel mai înalt nivel.

În această epocă de marasm și de incertitudine pentru cultură, educație, creație autentică și acribie științifică, în acești ani de confuzie a valorilor și de reușite facile pentru carieriști, Biblioteca Academiei Române rămâne un reper

*Alocuțiune rostită cu ocazia lansării cărții *Istoria Bibliotecii Academiei Române 1886–1918 (volumul II, în trei părți)*. (18 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

intelectual solid. Cultura înaltă, creația științifică, artele de referință contemporane nu se pot practica fără izvoare, fără cunoașterea stadiului la care au ajuns diferitele domenii ale cunoașterii, fără zestrea lăsată de marii oameni ai trecutului. La o istorie dezvoltată a Bibliotecii Academiei s-au gândit mulți, dar aceasta a rămas până astăzi în stadiul de proiect. Iată că noua conducere și colectivul de cercetători ai instituției împlinesc un mare deziderat și pun în practică gândul mai vechi. *Istoria Bibliotecii Academiei Române* vrea să răspundă dorinței savanților, a intelectualilor, să rețrească gustul tinerilor pentru carte, pentru manuscrise, pentru stampe, pentru monede și medalii, pentru hărți, adică pentru acele grăunțe de aur elaborate de mințile cele mai luminate și lăsate moștenire urmașilor. Iată că primele două

volume din istoria promisă sunt deja, într-o formă grafică deosebită, la dispoziția noastră, a cititorilor. Istoria inaugurată astăzi va reflecta treptat și va prezenta cititorilor toate acumulările Bibliotecii de-a lungul timpului, colecțiile sale, toate publicațiile sale și toate activitățile sale. Lumea va putea să vadă astfel câtă efervescență spirituală cuprind aceste vechi bolți, cum s-a făcut „creșterea limbii românești”, care au fost laboratoarele științei, cum s-a plămădit arta, spre „a patriei cinstire”.

Biblioteca – se va vedea prin istoria aceasta – este și o poartă a noastră deschisă spre lume, o modalitate de adecvare a elitei intelectuale românești la marile curente culturale europene și universale, un fel specific de promovare a dialogului nostru cu lumea.

Istoria Bibliotecii Academiei Române 1886–1918 (volumul II, în trei părți)*

Preafericitul Părinte Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membru de onoare al Academiei Române

Apărută la inițiativa și sub coordonarea domnului profesor Nicolae Noica, directorul general al Bibliotecii Academiei Române și membru de onoare al Academiei Române, lucrarea intitulată *Istoria Bibliotecii Academiei Române 1886–1918* reprezintă încununarea celei de a doua etape a proiectului lansat în anul 2022, odată cu apariția primului volum, intitulat *Istoria Bibliotecii Academiei Române 1867–1885*, care s-a ocupat de epoca de pionierat a fondării, organizării și funcționării acestui prestigios for de cultură al poporului român.

Actuala lucrare, volumul II, care cuprinde trei părți, ce însumează aproximativ 2000 de pagini, pune în lumină atât bogatul patrimoniu de spiritualitate, cultură, istorie și artă românească teaurizat de către Biblioteca Academiei Române, cât și eforturile considerabile depuse în decursul acestei etape, de la 1886 la 1918, de către ostenitorii Bibliotecii, sub îndrumarea harnicului și devotatului director Ioan Bianu (1856–1935), în slujba nobilului deziderat de a aduna, de a organiza și a conserva într-o mare bibliotecă întregul fond național de manuscrise și tipărituri.

Întrucât perioada 1886–1918 coincide cu ultima etapă de pregătire în vederea edificării marelui proiect național, și anume organizarea statului român modern, se poate afirma într-adevăr, așa cum remarcă și prof. Nicolae Noica, faptul că apariția unei biblioteci moderne în această perioadă, organizată după standardele europene ale momentului, constituie „*versiunea condensată a istoriei modernizării României*” (p. 7).

Prima parte, capitolul I, se deschide în chip firesc cu un omagiu adus memoriei academicianului Ioan Bianu, cel care timp de 51 de ani, din 1884 până în 1935, a condus destinele Bibliotecii, transformând-o cu abilitate dintr-un mic depozit de carte într-o prestigioasă instituție modernă.

Vocația și pasiunea lui Ioan Bianu în slujba instituției, împletite cu dăruirea și tenacitatea lui, au concurat la consacrarea lui ca fondator sau „ctitor al unui miracol”, așa cum este intitulat acest prim capitol dedicat vieții și activității lui (p. 9–37).

Capitolul al doilea, intitulat „Pagini de istorie referitoare la Colecția de carte în perioada 1886–1918” (p. 39–287), se concentrează pe creșterea sau îmbogățirea fondului bibliografic de carte, care s-a datorat în principal donațiilor atât din partea unor persoane particulare, precum scriitori, oameni de știință, ierarhi ai Bisericii, diplomați, juriști, cât și din partea unor instituții de cultură și știință, din țară și din străinătate.

De asemenea, Biblioteca și-a completat fondul de carte prin schimburile internaționale și prin achiziții, precum și prin Legea depozitului legal promulgată în 1885.

Reținem în special aportul considerabil pe care l-au adus acestui fond de carte Bibliotecile lăsate moștenire de Episcopul Dionisie Romano al Buzăului (1806–1873), de Episcopul Melchisedec Ștefănescu al Romanului (1832–1892), de Episcopul Ghenadie Enăceanu al Râmnicului (†1898), de Mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei (1818–1902), de Mitropolitul Partenie Clinceni al

*Cuvânt rostit cu ocazia lansării cărții *Istoria Bibliotecii Academiei Române 1886–1918 (volumul II, în trei părți)*.
(18 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

Moldovei și Sucevei (†1908), dar și de alți ierarhi și preoți ortodocși.

Prima parte se continuă cu alte patru capitole, în care autorii surprind aspecte centrale privind activitatea de organizare a colecțiilor de periodice și foi volante apărute în perioada 1886–1918 (p. 289–492), activitatea bibliografică a Bibliotecii Academiei în aceeași perioadă (p. 493–617), dar și activitatea financiar-contabilă a Bibliotecii (p. 645–703), ce oferă, printre altele, o perspectivă inedită privind transformările din societatea românească a acelor timpuri.

Volumul nu se încheie înainte de a repera câteva dintre personalitățile marcante ale științei și culturii românești care au pășit pragul sălilor de lectură ale Bibliotecii Academiei de-a lungul anilor.

A doua parte este consacrată în întregime colecțiilor de manuscrise, documente istorice – carte rară, înfățișând fotocopii ale unora dintre cele mai vechi și mai importante documente ce alcătuiesc tezaurul spiritual și cultural al neamului românesc.

Începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice a inițiat strângerea cărților vechi și a manuscriselor de la vechile așezăminte mănăstirești pentru a le încredința Academiei spre păstrare, organizare și punere în valoare.

În acest fel, în Biblioteca Academiei au ajuns numeroase manuscrise de la Mănăstirile Durău, Văratec, Țigănești, Dobrovăț, Câmpulung Muscel, Vorona-Botoșani, Slatina și de la diverse alte lăcașuri de cult.

În ceea ce privește *partea a treia a lucrării* de față, aceasta reliefează succesiv bogata activitate a *Cabinetului de stampe* (p. 4–107), a *Fondului de fotografii* (p. 108–303), a *Cabinetului de hărți* (p. 304–425), a *Cabinetului de muzică* (p. 426–463) și a *Cabinetului numismatic* (p. 465–631) ale *Bibliotecii Academiei*, textele fiind însoțite de *imagini prețioase de arhivă*.

Realizarea acestui proiect editorial privind *Istoria Bibliotecii Academiei Române* reprezintă o necesitate care reflectă în cuvinte și imagini istoria culturii, științei și spiritualității poporului român.

Felicităm pe domnul prof. ing. Nicolae Noica, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, pentru această inițiativă, precum și pe toți membrii comisiei de elaborare a acestor trei părți ale volumului II.

Ne rugăm lui Dumnezeu să binecuvinteze și să ajute cu harul Său pe toți cei care au lucrat și lucrează în această instituție emblematică a culturii, științei și civilizației românești.

Penser l'Europe

FONDATION NATIONALE
POUR LA SCIENCE ET L'ART

ACADÉMIE ROUMAINE

Penser l'Europe Séminaire International

XXème édition

28 - 29 Septembre 2023

Bucarest

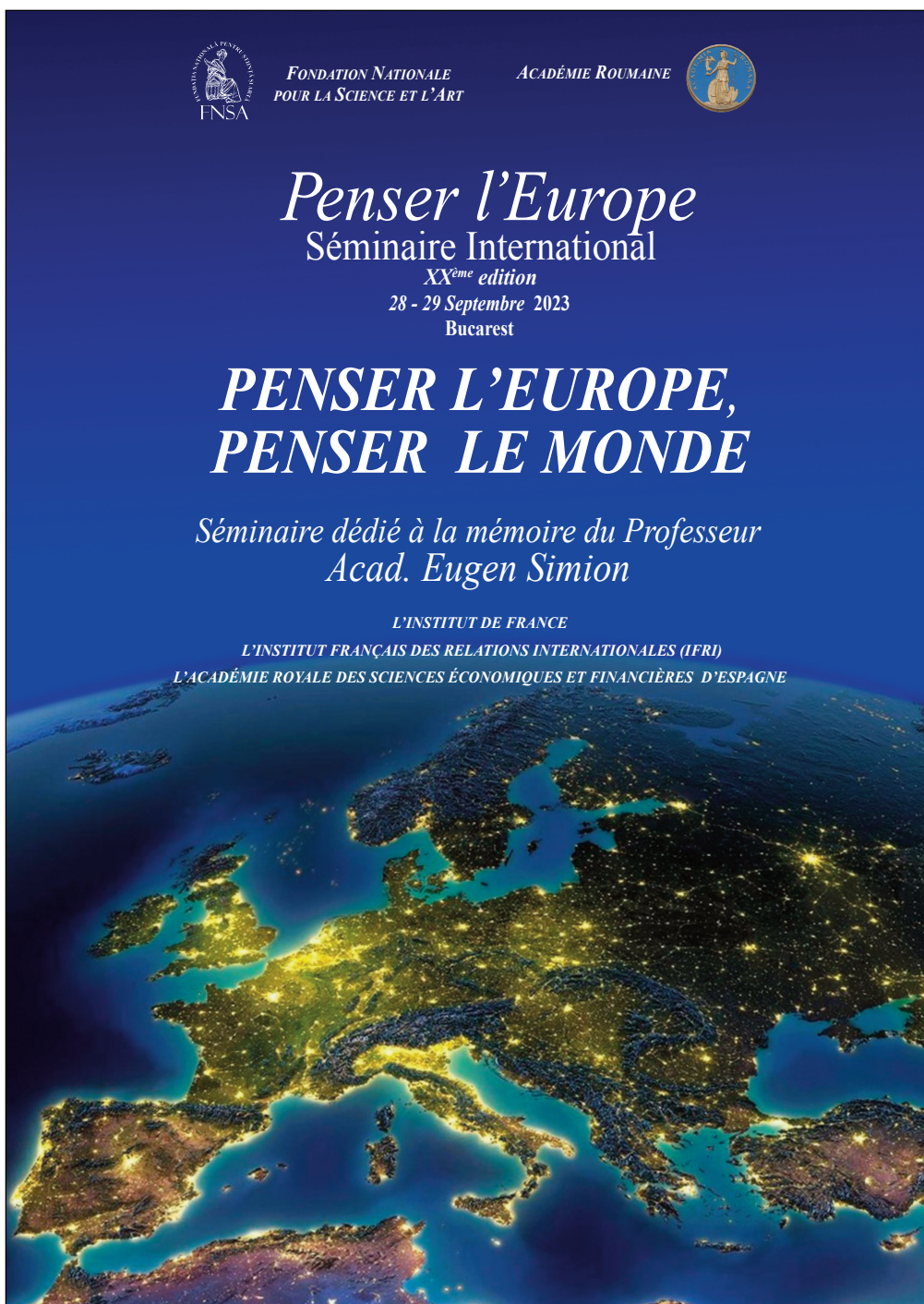
PENSER L'EUROPE, PENSER LE MONDE

*Séminaire dédié à la mémoire du Professeur
Acad. Eugen Simion*

L'INSTITUT DE FRANCE

L'INSTITUT FRANÇAIS DES RELATIONS INTERNATIONALES (IFRI)

L'ACADÉMIE ROYALE DES SCIENCES ÉCONOMIQUES ET FINANCIÈRES D'ESPAGNE

Modelele europene de civilizație și iradierea lor în Evul Mediu: cazul românilor*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Europa medievală s-a împărțit (în mod oficial la 1054) în Occidentul latin și Orientul bizantin (bizantino-slav), creând falii de civilizații complementare. Românii s-au născut și s-au afirmat ca popor în regiunea de interferență a celor două curente.

Etnogeneza

Românii sunt un popor romanic și s-au născut, ca orice popor romanic, în mileniul I al erei creștine (între secolele I-II și VIII-IX), printr-un îndelungat și complex proces istoric, în urma cuceririi Daciei de către romani. Zona de formare este un spațiu vast, situat în regiunea carpato-danubiană și pontico-balcanică, restructurat apoi cu precădere la nordul Dunării de Jos, până spre Carpații Păduroși și de la valea Tisei până la valea Nistrului. Elementele etnice principale din care s-au constituit românii sunt analoage celor care stau la baza tuturor popoarelor romanice: elementul vechi, băstinaș, preroman, adică daco-geții, ramura nordică a tracilor (la francezi, elementul acesta preroman a fost format din gali sau celți, la spanioli din celtiberi etc.); elementul cuceritor, romanii (numitorul comun al tuturor popoarelor romanice europene); elementul migrator, adică slavii (în cazul popoarelor romanice occidentale, componentele migratoare au fost germanice: francii pentru francezi, vizigoții pentru spanioli, ostrogoții și longobarzii pentru italieni etc.).

Numele de român și de vlah

Ca majoritatea popoarelor, românii au avut până relativ recent un dublu nume etnic (etno-

nim), unul dat lor de ei înșiși și un altul dat de străini. Denumirea proprie este „rumân” sau, de la umanism încoace, „român”, termen moștenit în limba română din latinescul *romanus* și folosit de români pentru a se numi pe sine de la începutul existenței lor ca popor. Există destule mărturii medievale care atestă, începând cu secolele XIII-XIV, faptul că locuitorii de la Dunăre și Carpați se chemau pe sine români și, mai mult, că unii dintre ei erau conștienți de descendența lor romană sau, altfel spus, aveau conștiința romanității lor. Străinii însă – în primul rând vecinii bizantini, slavi, maghiari, germani etc. – le-au spus românilor „vlahi” sau cu termeni similari, derivați, cum ar fi „blaci”, „valahi”, „volohi”, „vlasi”, „olahok”, „Walachen”, „ilac”, „oulagh” etc., răspândiți apoi și în rândul popoarelor occidentale.

Latinitate și slavonism

Românii s-au aflat, de la finalul etnogenezei lor (secolele VIII-IX), la frontiera dintre cele două mari arii culturale și confesionale ale Europei, aria latină și catolică, pe de o parte, și aria bizantino-slavă și ortodoxă, pe de alta.

Chestiunea slavonismului cultural la românii medievali este, cred, o temă care poate lămuri o serie dintre aceste nedumeriri, poate face mai inteligibilă identitatea românească și poate arunca lumină asupra raporturilor cultural-religioase dintre Apusul catolic și Răsăritul ortodox. Nu este simplu de clarificat chestiunea acestui slavonism cultural, legat de numele unui popor de origine romană, vorbitor al unei limbi neolatine, cu un nume etnic (etnonim) provenit indiscutabil de

*Alocuțiune susținută la cea de a XX-a ediție a Seminarului academic internațional „Penser l'Europe”, cu tema „A gândi Europa – a gândi lumea” (28-29 septembrie, Aula Academiei Române)

la cel al Cetății Eterne – Roma – și al statului tricontinental făurit de ea. Slavonismul cultural nu poate fi însă despărțit total de ortodoxie în cazul românilor, pentru că ortodoxia a fost în mare măsură vectorul slavonismului. De aceea, prima întrebare la care trebuie răspuns este: cum au ajuns românii – popor romanic și latinofon – să fie de credință ortodoxă?

Creștinarea latină

Spre deosebire de toți vecinii lor, românii nu au o dată precisă, simbolică, a creștinării lor, deoarece ei nu au fost creștinați prin voința unui conducător, botezat la un moment dat (ca la bulgari/protobulgari, ruși, sârbi, unguri etc.). Românii s-au creștinat treptat, pe parcursul câtorva secole, începând cu strămoșii lor daco-romani, cu unii dintre coloniști, veniți în secolele II–III, în provincia Dacia *ex toto orbe romano*. Această creștinare parțială, sporadică, secretă și neorganizată, realizată din aproape în aproape, din om în om, în condițiile grele ale persecuțiilor, a primit un impuls deosebit după Edictul de la Mediolanum, azi Milano (313).

Biserica bizantino-slavă

Țaratul bulgar, extinzându-și temporar dominația politică (în secolele IX–X) și asupra unor regiuni întinse de la nordul Dunării de Jos, inclusiv în sudul Transilvaniei, va fi și impus în aceste zone, în colaborare cu ierarhia sa religioasă, propriul tip de organizare a bisericii. Această organizare includea, alături de alte elemente, și limba cultului. Or, în ultimele două decenii ale secolului al IX-lea, grație activității desfășurate de Clement și Naum (discipolii fraților Chiril și Metodie), veniți din Moravia și Pannonia, alfabetul chirilic se generalizează în Bulgaria, drept haină firească a limbii slave, recunoscute în Commonwealth-ul bizantin – cum ar zice Dimitri Obolensky – drept limbă canonică de cult, alături de greacă. În acest fel, în biserica de limbă și de tradiție latină a românilor – biserică populară, fără organizare canonică – începe să se impună modelul bizantino-slav sud-dunărean.

Cum s-a ajuns de la liturghia slavă la cultura scrisă în limba slavonă? Destul de ușor! În evul mediu – cum se știe – mai ales în Răsărit, nu se poate imagina cultura scrisă în afara bisericii.

Biserica era marea patroană a culturii, a tuturor compartimentelor sale. Odată adoptată liturghia slavonă – adică limba slavonă ca limbă a cultului – și celelalte produse scrise s-au adaptat modelului slavon. Așadar, deși slavonismul etnic dispare la nord de Dunăre în secolele XII–XIII, românii au păstrat ca pe o prețioasă tradiție cultura bisericească și politică a slavilor încă vreo patru secole, iar alfabetul chirilic până pe la jumătatea secolului al XIX-lea. O mărturie impresionantă a acestui dualism medieval al românilor, cu o limbă cultă scrisă (slava) și o limbă vernaculară vorbită (româna, de origine latină), datează de dinainte de 1473 și aparține lui Nicolae, episcop de Modruša, un apropiat colaborator al papei Pius al II-lea.

Slavonismul cultural

În acest spirit, perioada slavonă la români nu trebuie privită ca un accident al istoriei, ci ca o realitate de mai multe secole, fascinantă din unele puncte de vedere, rezultat al specificului „frontierei”. Românii au fost în Evul Mediu un popor romanic de credință ortodoxă și de cultură slavonă (este vorba de cultura elitelor), în primul rând datorită geografiei și apoi datorită istoriei. Așezat geografic în aria de influență bizantină, dar în vecinătatea imediată a celei latine, era firesc ca acest popor să oscileze un timp, dar apoi să aparțină sub aspect bisericesc și cultural Bizanțului. Influența bizantină a fost însă mediată de slavi, așezați geografic între Bizanț și români. Bizanțul a fost cel mai important centru de cultură în Europa la începuturile Evului Mediu. În plus, din secolul al XVI-lea, odată cu formarea ideologiei „cele de-a treia Rome” – Moscova – slavonismul românilor a primit impuls și sprijin și dinspre Răsărit.

Sincronizarea cu lumea occidentală

Începuturile culturii scrise în limba română se produc în secolul al XV-lea, prin anumite texte religioase rotacizante, elaborate tot în Transilvania, regiunea cu cele mai puternice influențe occidentale. Tot aici apar și primele școli românești, primele traduceri de cărți în românește, aici se trece la primele tipărituri românești, ca și la scrierea cu caractere latine. Din secolul al XVI-lea începând, influența Occidentului latin și neolatin devine tot mai puternică (cu precădere în Tran-

silvania) și odată cu aceasta se restrânge aria slavonismului cultural la români. Cronicarii secolului al XVII-lea scriu în limba română, Dimitrie Cantemir (principe al Moldovei) este un preiluminist, membru al Academiei din Berlin, care folosește mult latina și româna, iar unirea românilor transilvani cu biserica Romei (1697–1701) și Școala Ardeleană – principalul curent iluminist românesc – apropie cultura românească și mai mult de Occident. Prin aceasta, după mai multe secole de slavonism cultural și bisericesc, poporul român își sincronizează cultura cu specificul său neolatin.

Prima „revoluție” în acest sens s-a produs prin românii transilvăneni, deveniți greco-catolici și promotori ai curentului iluminist, în secolul al XVIII-lea, în legătură cu latinitatea clasică și cu Roma. Curentul latinist, deși exagerat la un moment dat, a făcut din nou vizibilă între români și în Europa romanitatea românilor și latinitatea limbii române, contribuind și la impunerea definitivă și generalizată a alfabetului latin. El a demonstrat absurditatea perpetuării unui veșmânt slav pentru o limbă neolatină. Ca urmare, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, după mai bine de două secole de dualism alfabetic (încă din secolul al XVI-lea, se scria în românește, sporadic, și cu alfabet latin), s-a impus oficial uzul exclusiv al literelor latine.

Însă cea mai intensă și eficientă reapropiere a românilor de Occident, adică de vechile lor rădăcini – cum se spunea în ideologia națională a vremii – s-a produs în secolul al XIX-lea, grație influenței franceze din Principatele Dunărene și apoi din România. Un fapt interesant este că această influență a venit parțial în timpul ocupației ruse a Principatelor Dunărene (1828–1834),

odată cu demnitarii și ofițerii ruși, vorbitori de franceză și pătrunși de modelul francez. Ulterior însă, generații întregi de tineri români, mai ales fii de boieri, de orășeni înstăriți și de intelectuali, au studiat în Franța, de unde s-au întors nu numai cu serioase cunoștințe în varii domenii, ci și cu limba lui Voltaire, pe care au continuat s-o vorbească și s-o răspândească. Din secolul al XIX-lea până recent, inclusiv în marea parte a deceniilor comuniste, principala limbă străină studiată în școlile din România a fost franceza. Ea a fost nu numai vectorul unei înalte civilizații și a unei mari culturi, devenită „clasică” în sens de model, ci și simbolul lumii occidentale, de care anumite curente, tendințe și forțe – mai ales comunismul – încercau să-i izoleze pe români. Și astăzi, România este principala țară francofonă din Europa Centrală și Orientală. Mai mult, în cultura modernă românească, curentul cultural-ideologic care privilegia latinitatea, legăturile cu Occidentul, sincronizarea României cu structurile moderne europene era unul modern, pragmatic și progresist, pe când curentul care susținea originea dacică, autohtonismul, tradiția bizantino-slavă marca un trend conservator, paseist, letargic. Până la urmă, din îmbinarea caracteristicilor celor două curente s-a născut specificul național românesc. Prin originea romană, limba neolatină, numele de român (moștenit din latinescul *romanus*), creștinarea în haină latină, românii aparțin Occidentului, iar prin organizarea Bisericii, limba slavonă ca limbă a cultului, cancelariilor și culturii medievale, alfabetul chirilic (folosit până în secolul al XIX-lea), românii aparțin Orientului european. Simbioza și sinteza produse în cazul românilor reprezintă o punte de legătură între cele două Europe și o cale de consolidare a dialogului continental.

L'Église Catholique en Europe et dans le monde*

Ioan Robu

Archevêque émérite de Bucarest

Membre honoraire de l'Académie Roumaine

Dans le nouveau climat d'après 1989, l'Europe a commencé à respirer à deux poumons, une métaphore chère au pape Jean-Paul II. Sa Sainteté a également déclaré, en juin 1999, au Parlement de Varsovie, qu'avec ces deux poumons «l'Europe doit respirer, en accueillant en elle les traditions de l'Est et de l'Ouest. [...] Si nous voulons que la nouvelle unité de l'Europe perdure, nous devons nous appuyer sur ces valeurs spirituelles, qui en étaient autrefois la véritable base, en tenant compte de la richesse et de la diversité des cultures et des traditions de chaque Nation. Cela doit être, en effet, la grande Communauté européenne de l'Esprit»¹.

L'effort pour une Europe de l'Esprit est fortement soutenu par l'Église Catholique, ainsi que par ses souverains pontifes.

Le pape Benoît XVI a toujours rappelé, depuis le début de son pontificat, les racines chrétiennes de l'Europe, capables d'assurer un nouveau développement de la vie sociale sur notre continent. Le pape François aussi.

Il y a près de 35 ans, *une nouvelle ère commençait en Europe*, avec la chute des régimes communistes. Une terrible tragédie qui a secoué l'Europe du XXe siècle venait de s'achever. Le chercheur Stéphane Courtois, dans *Le Livre noir du communisme*, parle de près de 100 millions de victimes des crimes inspirés par l'idéologie communiste, dont 20 millions en Union soviétique et un million dans les Etats d'Europe de l'Est. En 1945 déjà, s'était effondrée l'idéologie nazie, qui avait causé la mort de plus de 55 millions de personnes².

Plus qu'une réalité géographique, *l'Europe est une réalité spirituelle*. C'est ce qu'affirmait Christopher Dawson (historien catholique anglais, 1888–1970) dans son livre *La naissance de l'Europe*, en écrivant: «L'Europe n'est pas une unité naturelle, comme l'Australie ou l'Afrique ; elle est le résultat d'un long processus d'évolution historique et de développement spirituel»³.

Ce n'est un secret pour personne que l'élan lancé juste après les années 1990 en faveur d'un renouveau spirituel de l'Europe, inspiré par ses racines chrétiennes, a subi de nombreuses contre-attaques qui cherchaient à altérer la réalité. On sait qu'un courant laïciste s'est développé, qui voudrait occulter le phénomène religieux et moral dans la vie des peuples européens. Certains ont parlé d'amnésie historique, d'autres de phénomènes de christophobie. Certes, il y a eu des tentatives pour détruire l'identité chrétienne de l'Europe.

Dans cette situation, l'Église catholique ne pouvait rester indifférente. Aux côtés des Églises orthodoxe et protestante, elle a œuvré de toutes ses forces pour faire progresser l'Europe à la lumière des valeurs spirituelles qui constituent son précieux héritage. Et nous devons souligner le fait que les chrétiens d'Europe ne se souvenaient que trop bien de la nocivité des tentatives visant à éliminer la présence chrétienne dans la vie du continent. Nous avons déjà évoqué les horreurs du nazisme et du communisme, mais nous devons aussi nous souvenir de tant de martyrs qui ont payé de leur vie leur fidélité aux idéaux chrétiens.

*Alocuțiune susținută la cea de a XX-a ediție a Seminarului academic internațional „Penser l'Europe”, cu tema „A gândi Europa – a gândi lumea” (28–29 septembrie, Aula Academiei Române)

Le pape Benoît XVI déclarait dans son encyclique *Caritas in veritate*: «La religion chrétienne et les autres religions ne peuvent apporter leur contribution au développement *que si Dieu a aussi sa place dans la sphère publique*, et cela concerne les dimensions culturelle, sociale, économique et particulièrement politique» (no. 56). Cette encyclique exhorte les chrétiens du continent à mettre dans la vie de leurs communautés le levain de l'Évangile du Christ, levain qui, peu à peu, a porté les peuples européens à un haut degré de civilisation, montrant au monde entier leur identité, levain qui, aujourd'hui encore, peut transformer la société

L'Église catholique et les chrétiens d'Europe veulent retrouver le droit de participer à la formation d'une civilisation qui respecte et promeut le droit de chacun et donc de chaque croyant et de chaque institution.

Les chrétiens d'Europe, et les catholiques en particulier, ne veulent pas que l'Europe soit une institution laïciste, qui refuse de se souvenir des valeurs spirituelles qui l'ont animée pendant tant de siècles.

L'avenir de l'Europe dépend de nous tous, si nous sommes fidèles à l'héritage du passé. En 1982, le pape Jean-Paul II déclarait: «L'identité européenne est incompréhensible en dehors du christianisme, et c'est en lui justement que se trouvent ces racines communes à partir desquelles s'est épanouie la civilisation du vieux continent»⁴.

Malgré les pièges semés partout par le relativisme éthique, le laïcisme et le fondamentalisme, l'Église Catholique reconnaît et se réjouit des signes positifs qu'elle trouve en Europe aujourd'hui: une Europe de liberté, de paix, de solidarité et de dialogue⁵.

Il existe cependant des signes négatifs en Europe, et je n'en indiquerai qu'un seul, surtout après avoir lu le livre du cardinal Robert Sarah, *Dieu ou rien* (Editions Fayard, 2015). J'y ai trouvé ces paroles alarmantes: «J'ai peur d'affirmer que l'Église devra toujours affronter des mensonges idéologiques. Aujourd'hui, elle doit faire face à une idéologie du genre (*gender*), que le pape Jean-Paul II n'a pas hésité à appeler „la nouvelle idéologie du mal”, „plus insidieuse et plus occulte, qui tente d'exploiter les droits de l'homme,

contre l'homme même et contre la famille”.

(Jean-Paul II, *Mémoire et identité*)».

Réfléchissant à la déclaration de Simone de Beauvoir selon laquelle «on ne naît pas femme, on le devient», le pape Benoît XVI déclarait, en 2012, devant les membres de la Curie Romaine: «Dans ces paroles se trouve le fondement de ce qui aujourd'hui, sous le mot „*gender*”, est présenté comme une nouvelle philosophie de la sexualité. Le sexe, selon cette philosophie, n'est plus un donné d'origine de la nature, un donné que l'être humain doit accepter et remplir personnellement de sens, mais c'est un rôle social dont on décide de manière autonome, alors que jusqu'ici c'était à la société d'en décider. La profonde fausseté de cette théorie et de la révolution anthropologique qui y est sous-jacente, est évidente. L'être humain conteste d'avoir une nature préparée à l'avance de sa corporéité, qui caractérise son être de personne. Il nie sa nature et décide qu'elle ne lui est pas donnée comme un fait préparé à l'avance, mais que c'est lui-même qui se la crée. Selon le récit biblique de la création, il appartient à l'essence de la créature humaine d'avoir été créée par Dieu comme homme et comme femme. Cette dualité est essentielle pour le fait d'être une personne humaine, telle que Dieu l'a donnée. Justement, cette dualité comme donné de départ est contestée. Ce qui se lit dans le récit de la création n'est plus valable: «Homme et femme il les créa» (*Gn* 1, 27). Non, maintenant ce qui vaut c'est que ce n'est pas lui qui les a créés homme et femme, mais c'est la société qui l'a déterminé jusqu'ici et maintenant c'est nous-mêmes qui décidons de cela. Homme et femme n'existent plus comme réalité de la création, comme nature de l'être humain. Celui-ci conteste sa propre nature. Il est désormais seulement esprit et volonté. La manipulation de la nature, qu'aujourd'hui nous déplorons pour ce qui concerne l'environnement, devient ici le choix fondamental de l'homme à l'égard de lui-même»⁶.

Le cardinal Sarah estime que «le colonialisme occidental se poursuit aujourd'hui en Afrique et en Asie avec plus de rigueur et de pression, à travers l'imposition violente de fausses morales et de fausses valeurs mensongères»⁷, et qu'il y a des tentatives répétées d'implanter une nouvelle culture qui nie l'héritage chrétien. Dans certains pays

africains, des ministères chargés de la théorie du genre ont été créés en échange d'avantages économiques. La santé reproductive est devenue une norme politique mondiale, contenant ce que l'Occident a de plus pervers à offrir au reste du monde dans sa quête de développement mondial⁸.

«L'égalitarisme – dit-il – est une idéologie qui se nourrit de l'oubli de ce qui est religieux. Toutes les idéologies finissent par disparaître, sur le modèle du communisme. Ainsi, la chute des idéologies est inévitable, dans la mesure où elles ne sont que de simples produits de l'homme sans Dieu. Mais à quel prix!»⁹

En avril 2014, le pape François dénonçait les conséquences injustes de l'idéologie égalitaire du genre sur le développement de l'enfant: «Les enfants et les jeunes ne sont pas des cobayes! Les horreurs de la manipulation éducative que nous avons connues sous les grandes dictatures du XXe siècle, génocidaires, n'ont pas disparu; elles maintiennent leur actualité sous différentes formes et à travers des propositions qui, sous prétexte de modernité, poussent les enfants et les jeunes sur la voie dictatoriale d'une „pensée unique”»¹⁰.

L'Église catholique en Europe et dans le monde n'acceptera jamais la propagande et les groupes de pression des lobbyistes idéologues du genre ; elle ne peut rester inerte face à une tromperie aussi immorale et démoniaque¹¹, elle qui est, comme le dit saint Paul, «colonne et support de la vérité» (1Tm 3,15).

Mesdames et Messieurs,

Permettez-moi de conclure par une citation de la Constitution dogmatique du Concile Vatican II «Lumen gentium» – «la lumière des nations». Ce sont des paroles écrites par les Pères conciliaires en 1964, mais qui restent actuelles et valables aujourd'hui et toujours: «L'Eglise avance dans son pèlerinage à travers les persécutions du monde et les consolations de Dieu»¹², annonçant

la croix et la mort du Seigneur jusqu'à ce qu'il vienne (cf. 1Co 11,26). La vertu du Seigneur ressuscité est sa force pour lui permettre de vaincre dans la patience et la charité les afflictions et les difficultés qui lui viennent à la fois du dehors et du dedans, et de révéler fidèlement au milieu du monde le mystère du Seigneur, encore enveloppé d'ombre, jusqu'au jour où, finalement, il éclatera dans la pleine lumière»¹³.

Note

¹ Giovanni Paolo II, *Discorso ai membri del Parlamento della Repubblica Polacca*, 11 giugno 1999, Varsavia, in *L'Osservatore Romano*, 12 juin 1999, pp. 8-9.

² Cf. Giovanni Paolo II, *Lettera apostolica in occasione del 50° anniversario dell'inizio della II Guerra Mondiale*, in *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. XII-2, Città del Vaticano 1991, pp. 388-390.

³ Christopher Dawson, *La nascita dell'Europa. Le matrici della cultura europea*, Ed. Città Nuova, Roma 1981, p. 12.

⁴ *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, vol. III, p. 1258-1259.

⁵ Card. Angelo Sodano, *Per una nuova Europa. Il contributo dei cristiani*, LEV 2009.

⁶ Benoît XVI, *Discours à l'occasion de la présentation des vœux de Noël de la Curie Romaine*, 21 décembre 2012, in Robert Sarah, *Dieu ou rien*, cit.

⁷ Robert Sarah, *Dieu ou rien* (trad. roum. *Ori Dumnezeu ori nimic*), Ed. Sapientia 2015, pp. 184-185.

⁸ Cf. *Ibidem*, p. 224.

⁹ *Ibidem*, p. 269.

¹⁰ Papa Francesco, *Discorso alla delegazione dell'Ufficio internazionale cattolico dell'infanzia (BICE)*, 11 aprile 2014, www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/april/documents/papa-francesco_20140411_ufficio-cattolico-infanzia.html.

¹¹ Cf. Robert Sarah, *Dieu ou rien*, ed. citée, p. 225.

¹² Cf. St Augustin, *De Civitate Dei*, XVIII, 51,2; PL41,614.

¹³ Concile Vatican 2, Constitution dogmatique *Lumen gentium*, no 8.

Câteva remarci despre construcția păcii durabile astăzi*

Wilhelm Dancă

Membru corespondent al Academiei Române

„*Si vis pacem para bellum!*” („*Dacă vrei pacea, pregătește războiul!*”), spuneau latinii. În paginile care urmează voi încerca să schimb filosofia acestui proverb, susținând că „*si vis pacem para pacem!*” („*dacă vrei pacea, pregătește pacea!*”). Nu este ușor, pentru că lumea, din păcate, nu învață mai nimic din tragediile războaielor și cheltuie enorm pentru înarmare, așa cum se întâmplă și în zilele noastre. Majoritatea guvernanților de ieri și de astăzi nu cred în metafizica păcii. Biblia spune că, în mod obișnuit, „la începutul anului, regii ies la război” (cf. *1 Cronici* 20, 1). Și războiul din Ucraina a început potrivit constatărilor biblice, adică primăvara (24 februarie 2022). Așadar conflictele dintre oameni au rădăcini în natura umană, la fel și războaiele. De aceea, ar fi utopic să credem că ele ar putea fi eliminate complet, însă se pot reduce factorii și circumstanțele care duc la izbucnirea lor.

Intervenția mea are două părți. Mai întâi prezint motivele pentru care tema păcii este actuală și apoi voi explica de ce este inactuală. În partea a doua prezint, pe scurt, șapte trepte care pot să-i conducă pe contemporanii noștri la templul păcii. Este vorba despre câteva trăsături ale omului păcii care, dacă vor fi incluse în programele de formare a noilor generații, pot conduce la o pace durabilă.

Pacea, temă actuală

Între 8 decembrie 1967, când Papa Paul al VI-lea a fixat Ziua Mondială pentru Pace la 1 ianuarie în fiecare an¹, și până la sfârșitul lui decembrie

1989, europenii au participat într-o formă sau alta la Războiul rece (S.U.A. versus U.R.S.S.). Suferințele umane, limitările libertății religioase și tensiunile politice au fost destul de dure. În ciuda aceluia climat social european nu doar „rece”, ci înghețat, Paul al VI-lea și Ioan Paul al II-lea au continuat să trimită *Mesaje de pace* în fiecare an. Paul al VI-lea afirma, printre altele, că „promovarea drepturilor omului este drumul păcii” sau că „fiecare om este fratele meu”. Ioan Paul al II-lea susținea că „adevărul este forța păcii” sau că „libertatea este barometrul păcii”. Aceste gânduri și idei antropologice fac parte din ceea ce noi numim „metafizica păcii”. Ele au avut un efect pozitiv, căci au contribuit într-o formă sau alta la sfârșitul Războiului rece.

Între timp au apărut alte conflicte internaționale, unele mai mici, altele mai mari. Potrivit concluziilor Centrului de Cercetare a Conflictelor la nivel mondial din Uppsala, la sfârșitul anului 2022 erau 180 de conflicte în desfășurare². Termenul conflict desemnează nu doar contextul în care se confruntă două popoare sau state, ci confruntările militare care se deosebesc în ceea ce privește intensitatea lor și în care sunt implicate guvernele unor țări, organizații criminale, grupări înarmate și populația civilă. Există trei feluri de conflicte. Mai întâi cele care se numesc *State-based armed conflict*, conflicte în care sunt implicate două state sau un stat și o anumită organizație militarizată, de exemplu fosta organizație Wagner. Apoi sunt *non-State conflict*, conflicte între

*Alocuțiune susținută la cea de a XX-a ediție a Seminarului academic internațional „*Penser l'Europe*”, cu tema „*A gândi Europa – a gândi lumea*”. (28–29 septembrie, Aula Academiei Române)

organizațiile și grupările locale înarmate. În fine, *one-sided violence*, conflicte generate de un stat sau o organizație armată care se confruntă cu populația civilă. În 2022 Uppsala Conflict Data Program a înregistrat 80 de conflicte din prima categorie, din a doua 60, iar din a treia 40. În Europa avem două conflicte din prima categorie, adică o confruntare militară între Azerbaidjan și Republica separatistă Nagorno-Karabakh și alta între Ucraina și Rusia. Ura naște ură, războiul naște război. Nu putem elimina războaiele, dar putem reduce cauzele lor.

Orice om rațional va sta de partea păcii. De exemplu, Sfântul Augustin spune că „*pax est tranquillitas ordinis*”³. Asta înseamnă că pacea este acea stare de lucruri „în care nu există nicio contradicție, nu există niciun fel de rezistență și nu există dușmani”⁴. Pacea este totuna cu desăvârșirea, de aceea pacificatorii sunt acei oameni care țin sub controlul rațiunii toate tendințele sufletului lor⁵. Iar Toma de Aquino, preluându-l pe Aristotel, afirmă că toate lucrurile din univers tind să fie în pace cu ele însele și să fie unite cu ele însele. Însă omul este ființa care dorește cel mai mult pacea, căci este condiția pentru a fi fericit. Sfântul Toma afirmă că pacea având sensul de „*tranquillitas ordinis*” se actualizează la trei niveluri, în relația cu sine însuși, în relația cu Dumnezeu și în relație cu aproapele. De aceea, vorbim despre trei feluri de pace: pacea interioară, pacea cu aproapele și pacea cu Dumnezeu⁶. În zilele noastre se vorbește mai mult despre pacea internațională, adică pacea între popoare, și pacea socială, sau pacea între clasele sociale și indivizii unei țări.

În catehezele sale, vorbind despre război ca distrugere a păcii internaționale, Papa Francisc spune că orice conflict militar între diferite țări este o înfrângere a umanității oamenilor, pentru că oamenii îșiucid frații lor fără să-i fi văzut vreodată. Războiul este un loc al morții unde tații și mamele își înmormântează fiii, unde cei puternici îiucid pe cei săraci. Războiul este irațional, este o nebunie care nu se poate justifica, deoarece distruge prezentul și viitorul unei societăți.

Să reținem că pentru creștini războiul este un act barbar, animalic, respingător, sacrileg, pentru

că nu ține cont de sacralitatea vieții umane care are prioritate față de orice strategie. Războiul este un coșmar, un vis urât, în care popoarele în loc să se unească seucid unele pe altele.

Însă pacea este viață plină de sens care îi dă omului sentimentul împlinirii. Pacea este speranță. Pacea este ca o floare plâpândă care caută să înmugurească printre pietrele violenței (Charles Péguy, 1873–1914). Învățătura creștină susține că pacea înseamnă respectarea demnității oricărei ființe umane, indiferent care este istoria ei de viață. Pacea se sprijină pe respectarea dreptății și a binelui comun, a creației ca dar divin, a patrimoniului de moralitate primit de la generațiile precedente. Pacea este rodul unui proiect politic îndrăzneț care se întemeiază pe responsabilitatea reciprocă și pe relațiile de dependență existențială dintre ființele umane. Pacea este un dar care, dacă este primit, conduce la convertirea inimii de unde începe totul.

Pacea, temă inactuală

Înainte de toate se pare că pacea nu este actuală. De ce? Pentru că asistăm sau, probabil, participăm la o puternică degradare a legăturii dintre cuvânt și realitate.

„Rem tene, verba sequuntur”, afirma Cato cel Bătrân (234 î.Chr.–149 î.Chr.), adică „stăpânește lucrul (faptul) și cuvintele vor veni de la sine”. În termeni evanghelici s-ar putea spune folosind cuvintele din Matei 10, 19: „Nu vă îngrijorați cum sau ce veți vorbi, căci vi se va da în ceasul acela ce să vorbiți”, sau Matei 5, 37: „Cuvântul vostru să fie: da, da; nu, nu! Ceea ce este în plus față de acestea este de la Cel Rău”.

Absența sau fragilitatea legăturii dintre lucruri și cuvinte, deficitul de amintire a realității în raport cu care cuvântul este semn sau simbol este una dintre trăsăturile fundamentale ale lumii în care trăim. Cuvântul parcurge drumul nenorocit al autonomiei sale și riscă să-și piardă destinul propriu, pentru că a devenit o vocabulă instrumentală, în special în rețelele de comunicare socială (Ivan Dionigi, latinist, n. 1948). Cuvântul redus la rolul de slogan, propagandă sau simplu instrument de comunicare ucide cuvântul care ține legătura cu adevărul

lucrurilor. Simone Weil (1909–1943) atrăgea atenția înainte de Al Doilea Război Mondial că riscăm să începem un nou război troian căci scriem cu litere mari cuvinte lipsite de semnificație. Având dorința de a descoperi ceva care să le corespundă, oamenii le vor repeta încontinuu, însă le vor păta cu sânge, suferință, moarte și lacrimi. Cuvintele cărora nu le corespunde nimicucid oameni. Cuvintele care au sens zidesc punți, dau viață. Farul deontologic al comunicatorului din zilele noastre ar trebui să fie clarificarea conceptelor, refacerea legăturii dintre realitate și cuvinte, discreditarea cuvintelor goale. În acest context vestitorii păcii sunt linșați mediatic, iar drumul păcii propus de profetul Isaia se reduce la străduța din fața propriei case.

Apoi pacea nu este o temă actuală din cauza dispariției sau reducerii dimensiunii eschatologice a istoriei. De exemplu, pacea întrevăzută de profetul Isaia este o caracteristică a timpurilor de pe urmă ale istoriei, este chiar sensul istoriei universale. Trebuie să subliniem că pentru a vedea pacea la acest nivel e nevoie de credință. Profetul spune că în acele zile popoare multe vor veni pe muntele Domnului, acolo vor învăța să umble pe căile Lui și, de aceea, își „vor schimba săbiile lor în fiare de plug și sulitele lor în seceri. Niciun neam nu va mai ridica sabia împotriva altui neam și nu vor mai învăța războiul” (Isaia 2, 4). Unii dintre istoricii experți în strategii militare din zilele noastre consideră că aici avem de-a face cu o adevărată utopie. Și totuși, nu putem vedea pacea dacă nu suntem capabili să ne distanțăm de evenimente și dacă nu încercăm să le depășim ieșind din dependența de faptul în sine sau de evenimentul pur. Drumul lui Isaia trebuie parcurs constant, cu imaginație, creativitate, fără să cedăm în fața „fascicolului de întuneric” (Giorgio Agamben, n. 1942) pe care îl emană conflictele din jurul nostru.

În fine, un alt element care face ca arhitectura păcii să fie dificilă este caracterul „războinic” al culturii din zilele noastre. Dacă vrem să ajungem la convingerea că alternativa licită la război este dezarmarea generală, ar trebui să începem cu dezarmarea culturală (Raimundo Panikkar,

1918–2010). Deși în doze mici, cultura războiului este prezentă în educația sau în formarea tinerelor generații. De exemplu, spiritul competițional, promovarea individualistă, succesul personal cu orice preț se găsesc în școlile noastre de toate gradele. Dacă vrem să ajungem la dezarmare generală, să începem cu dezarmarea culturii războiului din școli și din viața publică.

Acum să ne imaginăm că pacea este ca un fel de templu. Dacă vrem să intrăm în interior, trebuie să urcăm câteva trepte. Iată-le!

Împăcarea cu sine

Prima treaptă este inima reconciliată a oamenilor. Martin Buber (1878–1965) spune că „dacă omul a găsit pacea în sine însuși, poate să înceapă să o caute în lumea întreagă”⁷. Însă atrage atenția că arhitectura păcii „începe de la tine însuși, dar nu se termină cu tine însuși; ia-te ca punct de plecare, dar nu ca scop; cunoaște-te, dar nu te preocupă de tine”⁸.

Împăcarea cu sine înseamnă acceptarea propriilor limite, spiritul de umilință și bun simț în relațiile cu noi înșine. Se pornește de la pacea interioară și apoi se exportă în relațiile din familie, din societate și în cele dintre state. În termeni spirituali, pacea începe cu schimbarea direcției de mers a vieții interioare, în sensul că se trece de la indiferență la atenție și grijă față de aproapele. Însă nu se poate întâmpla așa ceva dacă suntem intransigenți cu noi înșine, lipsiți de încredere în noi înșine, nerăbdători, descurajați sau mândri pe noi înșine din cauza neputinței și fragilității proprii. Sfântul Francisc de Sales (1567–1622) spune să nu cedăm în fața sentimentelor de mânie care ar putea fi cauzate de căderile noastre, pentru că acestea vin de la Cel Rău, și să avem puțină înțelegere față de noi înșine pentru ca apoi să o manifestăm față de cei din familie și față de vecini. Reconcilierea cu sine este o chemare la care trebuie să răspundem în fiecare zi, pentru că ceea ce ne separă pe noi de noi înșine este neîncrederea, frica de noi înșine sau orgoliul, ori promovarea sinelui cu orice preț. Să dăruim zidurile neîncrederii și ale orgoliului și vom trăi în pace cu noi înșine.

Nonviolența interioară

A doua treaptă se numește non-violența interioară. Mahatma Gandhi (1869–1948) face deosebire între mai multe feluri de nonviolență⁹. Vorbește despre nonviolența celor slabi, săraci, lipsiți de ocrotire și nonviolența celor puternici. La nivelul vieții interioare nonviolența celor puternici înseamnă să avem puterea de a ne ruga pentru asasinul care vrea să ne ia viața. De asemenea, în acele clipe cumplite ale încercării, nonviolența celor puternici înseamnă a fi conștient de prezența vie a lui Dumnezeu în inimă. Gandhi spune apoi că doar moartea revelează dacă nonviolența este o trăsătură a vieții noastre interioare. În cazul lui s-a întâmplat să moară asasinat (30 ianuarie 1948) și atunci s-a rugat pentru asasinul său. Însă, dacă nimeni nu poate spune că are în interiorul vieții sale nonviolența celor puternici, atunci măcar în exterior putem să manifestăm simpatia față de nonviolență, putem să devenim prieteni ai nonviolenței. În anumite cazuri putem recurge la violență pentru a ne apăra sau pentru a-i ocroti pe cei lipsiți de apărare, însă aici fiecare e chemat să judece de unul singur, de la caz la caz. Gandhi atrage atenția spunând că violența este mereu ilicită și doar nonviolența este licită în orice împrejurare, în interiorul sau în exteriorul omului. Mai mult decât atât, nonviolența este mereu superioară violenței, iar iertarea este mult mai virilă decât pedeapsa.

Are nonviolența vreun rol în societatea contemporană? În secolul al XX-lea au avut loc aproximativ 325 de revoluții politice, sociale, culturale etc., dintre care circa o sută au fost nonviolente și au avut câștig de cauză în proporție de 53%, pe când dintre cele violente au reușit doar 26%. Printre schimbările nonviolente din secolul trecut a fost și căderea regimurilor comuniste din Europa de Est în 1989. Papa Ioan Paul al II-lea spune că a fost vorba despre o luptă pacifică, nonviolentă, dusă doar cu armele adevărului și ale dreptății¹⁰. Pacea justă care se obține prin nonviolența interioară a celor puternici are un caracter pluralist, pentru că nu distruge, nu nivelează, nu absoarbe, ci favorizează armonia diferențelor legitime.

Obiecția de conștiință

A treia treaptă este obiecția de conștiință. Obiectorii de conștiință care se opun războiului se manifestă public în forme personale sau colective, în cadrul unor manifestații pacifice organizate la nivel sindical, politic, religios sau cultural. Obiecția de conștiință se întâlnește și la persoanele care refuză să presteze serviciul militar obligatoriu conform legii susținând că se află într-o imposibilitate morală de a accepta folosirea violenței, în special a violenței armate. Justificarea nu este întotdeauna bazată pe conștiință, pentru că unii afirmă că au motive de natură religioasă, filosofică sau politică. Merită subliniat că în a doua jumătate a secolului al XX-lea mai multe state europene, printre care și România, au introdus în legislația proprie dreptul de a refuza înrolarea în armată și portul armelor. Începând cu anul 2000, obiecția de conștiință este un drept recunoscut de Comisia ONU pentru Drepturile omului.

Obiecția de conștiință în privința violenței armate marchează o etapă nouă în istoria lumii, și anume trecerea de la „arta” războiului, ca instrument de soluționare a conflictelor între popoare sau națiuni, la „arta” păcii. Giorgio La Pira considera obiecția de conștiință ca semn profetic al timpurilor de pe urmă când pacea va domni pe pământ, cum spune profetul Isaia. Obiecția de conștiință este ca o rază de lumină ce subliniază sensul istoriei, care este pacea universală și unitatea în solidaritate a popoarelor¹¹. Obiectorii de conștiință care resping violența armată și forța letală nu fac retorică pacifistă, nu adoptă poziții de neutralitate, nu sunt sclavii viziunilor idealiste despre viitorul lumii, ci dau dovadă de realism sever în raport cu vremurile în care trăim și prevestesc timpurile care vor veni.

Dialogul dintre generații

A patra treaptă este dialogul dintre generații. Se constată la nivel mondial diverse forme de rupturi între tinerele generații și societatea oamenilor maturi și a persoanelor în vârstă. Ar fi necesară o nouă paradigmă culturală care să includă cultura păcii pornind de la refacerea legăturii dintre generațiile de vârstă¹².

Este nevoie să se propună tinerilor stiluri de viață și o cultură inspirată din solidaritatea și respectarea aproapelui. Persoanele mature sunt invitate să dea un exemplu bun în ceea ce privește respectul reciproc, modalitățile de a descoperi adevărul din celelalte ființe umane. Sunt necesare lecții de conviețuire pașnică în diversitate etnică, culturală, religioasă.

Dialogul poate avea loc dacă partenerii au încredere unul în celălalt și dacă există ascultare reciprocă. Dialogul nu este conversație între surzi, ci schimb de păreri, acorduri și dezacorduri, drum împreună. În societățile contemporane trebuie recuperată încrederea reciprocă. Bătrânii trăiesc în solitudine și, de aceea, au tendința de a se închide în sine. Unii trec prin momente de criză, își pierd încrederea în ei înșiși și speranța în viitorul imediat. A contribuit la această stare de lucruri atât dezvoltarea tehnologică, cât și cea economică, care au creat o ruptură între oameni și generațiile de vârstă. Persoanele în vârstă sunt marginalizate. Trimiterea bătrânilor la azil, pentru că nu mai sunt utili familiei și societății, este o soluție păguboasă. Nu discutăm aici cazurile grave de boală sau de sărăcie relațională când un bătrân nu mai are pe nimeni care să-l îngrijească. Tinerii au nevoie de experiența de viață a persoanelor în vârstă, de înțelepciunea și spiritualitatea lor, iar bătrânii au nevoie de ajutorul, de căldura sufletească și de imaginația tinerilor.

Pacea stabilă se poate construi pe dialogul dintre custozii memoriei, adică persoanele în vârstă, și tinerii care actualizează sensul istoriei. Dacă acest dialog se realizează, atunci se vede disponibilitatea fiecăruia de a-i face loc celuilalt, de a învăța unii de la alții. Tinerii trebuie să fie siguri că, fără rădăcini, copacii nici nu cresc, nici nu rodesc.

Educația în cultura păcii

A cincea treaptă este reprezentată de educație. Din acest punct de vedere constatăm că există o criză educațională la nivel global. Observăm o accentuare a interesului pentru științele exacte și economice și o diminuare a preocupărilor pentru științele umaniste sau cele spirituale. De aceea, din cei trei C pe care îi postulează educația inte-

grală, adică competențe, calificări și caracter, ultimul C, adică problema caracterului este tratată superficial, ignorată sau eliminată. Criza se vede și din faptul că bugetul pentru formarea tinerelor generații peste tot în lume a scăzut în timp ce cheltuielile militare au crescut. Potrivit unui raport făcut de „Stockholm International Peace Research Institute”, în 2022, s-au cheltuit 2240 de miliarde de dolari pentru înarmare, ceea ce înseamnă o creștere de 3,7% la nivel mondial a cheltuielilor militare¹³. Este vorba despre al optulea an consecutiv în care se înregistrează o creștere globală a cheltuielilor pentru înarmare. Pe primul loc se află S.U.A., urmează China și Rusia. Europa a înregistrat creșterea cea mai consistentă din ultimii 30 de ani, cu 13% mai mult decât în 2021. România este unul dintre puținele cazuri de reducere a cheltuielilor, cu 2,6% mai puțin decât în 2021, adică 1,7% din PIB.

Însă, cât privește bugetul pentru educație în România în anul 2022 s-a atins un maxim istoric, adică 3,11% din PIB (8,22 miliarde de euro), însă, procentual, comparativ cu 2019–2021, asistăm la o scădere a cheltuielilor pentru educație.

Reducerea bugetului pentru educație este justificată prin faptul că avem de-a face cu o „cheltuială”, nu o „investiție”. Dar educația este baza unei societăți unite, civile, capabile să genereze speranță, bogăție și bucurie de a fi. Se impune o schimbare de direcție, adică ar trebui reduse cheltuielile militare și mărite cele destinate educației.

Forța dreptului

A șasea treaptă este constituită din credința că victoria dreptului e garanția respectării demnității omului. Dacă privim la atrocitățile care au loc în timpul războaielor – distrugeri materiale, religioase și culturale, vandalizarea resurselor agricole și industriale, deportări forțate de copii sau adulți, umilințele prizonierilor de război, execuții capitale fără judecată etc. – nu putem decât să ne îngrozim de disprețul cu care este tratat omul. Ioan Paul al II-lea spune că „războiul este în sine irațional și (...) principiul etic al

soluționării pacifice a conflictelor este singura cale demnă de om”¹⁴.

În conflictele militare dintre state și popoare asistăm la o încălcare gravă a drepturilor popoarelor și persoanelor, de aceea nu vom avea pace câtă vreme nu vor fi respectate drepturile tuturor popoarelor, în special ale celor mai vulnerabile. Garanția păcii nu este dreptul la forță, ci forța dreptului, în cazul de față, a dreptului internațional care se bazează pe principiul respectării egalității dintre state, a dreptului lor la autodeterminare și a colaborării libere, în vederea binelui comun al omenirii¹⁵. Acest spirit al respectării egalității dintre popoare se află la baza Organizației Națiunilor Unite, care s-a născut după Al Doilea Război Mondial ca instrument de dialog și de pace¹⁶. Chiar dacă astăzi se discută despre o posibilă transformare sau înlocuire a acestei Organizații, spiritul ei pacificator ar trebui să rămână, pentru a asigura condițiile de posibilitate ca dreptul să aibă prioritate în raport cu forța brută și letală.

Să nu uităm!

A șaptea treaptă este memoria evenimentelor, însă nu doar a celor fericite, ci și celor nefericite. Neîndoind, arhitectura păcii presupune recursul la memorie. Avem datoria să nu uităm de victimele și de suferințele pe care le-au lăsat războaiele în viețile supraviețuitorilor. Suntem chemați să învățăm lecția trecutului pentru a nu repeta greșelile care au făcut ca omenirea să cadă în abisul neomeniei. De exemplu, lecția celui de Al Doilea Război Mondial în care au murit 50 de milioane de oameni în șase ani de conflicte teribile este sintetizată de Papa Ioan Paul al II-lea astfel: „Se știe din experiență că separarea arbitrară a națiunilor, deportarea forțată a popoarelor, înarmarea fără măsură, folosirea necontrolată de arme sofisticate, încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor și popoarelor, încălcarea regulilor de comportament internațional, impunerea de ideologii totalitare, nu fac altceva decât să ducă la distrugerea omenirii”¹⁷.

În trecut Europa a exportat multe războaie, însă acum misiunea ei este să devină „făcătoare de pace”. Papa Ioan Paul al II-lea spune că, astăzi,

toți se uită la Europa, unii o critică, alții o apreciază, dar toți sunt conștienți că are mereu ceva de spus. Și ce-ar avea de spus, astăzi? Ținând cont de statisticile de mai sus Europa îndeamnă la război. „Horribile dictu!” În spatele fiecărei politici se ascunde o teologie sau o metafizică (Juan Donoso Cortés, 1809–1853). Cu siguranță, în spatele politicii europene de astăzi nu găsim metafizica păcii. Unde s-ar putea găsi? Credem că este în conștiințele oamenilor care fac parte din Europa creștină; ei supraviețuiesc în comunități mici și se raportează la supranatural, la transcendență și consideră pacea ca darul cel mai mare pe care Dumnezeu îl face oamenilor. *Europa christiana* este pacificatoare, de aceea consideră pacea drept valoarea cea mai importantă dintre toate valorile sociale, se roagă să primească pacea și o dăruiește altora. „Dăruieți-vă pacea!”, se spune la finalul liturghiei în rit latin. Însă nu poți să dăruiești ceea ce nu ai. Latinii au avut dreptate când au afirmat că *opus iustitiae pax* („pacea este lucrarea dreptății”). Asumându-și această lecție de viață socială, europenii cu rădăcini culturale iudeo-greco-latine susțin nu dreptul la forță, ci forța dreptului.

Concluzie

Între pace și război, oamenii care nu și-au pierdut uzul rațiunii aleg pacea. Însă pacea poate fi obținută în două feluri, ca dar sau ca virtute umană. Dacă pacea este un dar, atunci putem vorbi despre metafizica sau teologia păcii. Dacă pacea este o virtute umană, atunci vorbim despre arhitectura păcii sau educația pentru pace. Pentru o pace durabilă suntem chemați să fim deschiși spre ambele feluri de abordare a pacificării ființelor personale și a societăților umane.

Închei, spunând încă o dată: *Si vis pacem para pacem! – Dacă vrei pacea, pregătește pacea!*

Note

¹ Cf. Alberto Chiara, „Giornata Mondiale della Pace, oltre 50 anni di coraggio e profezia”, in *Famiglia cristiana*, 17 dicembre 2020. <https://www.famigliacristiana.it/articolo/giornata-mondiale-della-pace-50-anni-di-coraggio-e-profezia.aspx>

-
- ² Uppsala Conflict Data Program, in: <https://ucdp.uu.se>
- ³ Augustin, *De civitate Dei*, XIX, 13, 1.
- ⁴ Augustin, *Enarrat. In ps.* 84, 10.
- ⁵ Augustin, *De sermone Domini in monte I*, 9.
- ⁶ Cf. Toma de Aquino, *Summa theologiae* II–II, q. 29, a. 2, ad 3.
- ⁷ Martin Buber, *Drumul omului după învățătura hasidică*, trad. Ovidiu-Ionuț Hușanu, Sapientia, Iași 2017, 36.
- ⁸ *Ibidem*, 39.
- ⁹ Cf. Romain Rolland, *Mahatma Gandhi. O viață legendară* (trad. Gabriel Avram), Editura Herald, București 2017, 152–165.
- ¹⁰ Cf. Jean Paul II, Lettre encyclique *Centesimus annus*, 1991, no. 23, in: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/fr/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html
- ¹¹ Giorgio La Pira, *La costruzione della pace*, University Press of Florence, Firenze 2023, 368–369.
- ¹² Papa Francisc, *Dialogo fra generazioni, educazione e lavoro: strumenti per edificare una pace duratura*, nr. 2. *Messaggio per la LV Giornata Mondiale della Pace 2022*. <https://www.vatican.va/content/francesco/it/messaggi/peace/documents/20211208-messaggio-55giornata-mondiale-pace2022.html>
- ¹³ Cf. <https://www.sipri.org>
- ¹⁴ Giovanni Paolo II, *Lettera apostolica in occasione del 50 anniversario dell'inizio della II Guerra Mondiale*, 27 agosto 1989, nr. 8. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/apost_letters/1989/documents/hf_jp-ii_apl_19890827_anniv-beginning-ii-world-war.html
- ¹⁵ Cf. *Ibidem*.
- ¹⁶ Cf. *Ibidem*.
- ¹⁷ Cf. *Ibidem*, nr. 2.

Academician Cristian Hera – 90

Secția de științe agricole și silvice își omagiază seniorii

A devenit o tradiție ca Academia Română să își omagieze seniorii. La sfârșitul acestui an, academicianul Cristian Hera împlinește venerabila vârstă de 90 de ani. Cu un profil de savant autentic, acad. Cristian Hera este o distinsă personalitate în peisajul științei românești și internaționale. Domnia-sa a dedicat șapte decenii de viață activității susținute în cercetarea agricolă, cu deosebire în științele solului și agrochimiei, precum și în managementul unor reputeate instituții: Institutul de Cercetare pentru Cereale și Plante Tehnice de la Fundulea, Centrul Științific Internațional pentru Îngrășăminte din Braunschweig, Germania, Academia de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești”, Academia Română. În decursul timpului, a deținut numeroase responsabilități, a organizat și a coordonat manifestări științifice naționale și internaționale. Pentru rezultatele cercetărilor sale, a fost ales membru în nenumărate societăți și a fost recompensat cu premii, distincții și onoruri. Membru corespondent al Academiei Române din anul 1995, Cristian Hera a fost titularizat în 2004, iar apoi ales președinte al Secției de științe agricole și silvice. A deținut funcția de vicepreședinte al Academiei Române timp de două mandate, iar în perioada ianuarie-aprilie 2018 a îndeplinit funcția prestigioasă de președinte al Academiei Române.

25

Academicianul Cristian Hera, la aniversare

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

A intrat de mult în tradiția Academiei Române sărbătorirea membrilor săi, în cadrul unor ceremonii bine cumpătate. La acest sfârșit de an, academicianul Cristian Hera împlinește nouă decenii de viață, dintre care șapte le-a dăruit cu devotament nețărmurit științelor agricole. Personalitatea academicianului Cristian Hera se detașează printr-un ansamblu de calități de excepție, printre care dominante sunt rațiunea și probitatea, înțelepciunea, permanenta preocupare pentru perfecționare, creativitate, generozitate și omenie.

Începuturile carierei sale stau sub semnul exigentei îndrumări a creatorului școlii moderne de agrochimie din România, academicianul David Davidescu și sub puternica influență a marelui savant Gheorghe Ionescu-Șișești – fondatorul și organizatorul cercetării științifice agricole românești – pe care l-a considerat drept „model de conduită în viață, demn de prețuit și urmat”.

Faza de debut a acestei impresionante cariere este legată de renumitul Institut de Cercetări Agronomice al României și, ulterior, de Institutul de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice de la Fundulea, în care Cristian Hera și-a desfășurat o mare parte din activitate. În cadrul muncii sale stăruitoare și-a manifestat mereu dragostea pentru pământ pe care îl consideră „baza existenței vieții pe Terra și veșnicia omenirii”. Remarcabile sunt și aceste cuvinte ale sale: „Solul este o adevărată arhivă a istoriei planetare, martor fidel al trecutului și prezentului, în același timp o carte deschisă pentru viitor. Îngrijindu-l și protejându-l am convingerea că putem asigura securitatea și siguranța alimentară, mediu sănătos pentru viață, clădi prezentul și sustenabilitatea viitorului”.

Contribuțiile sale principale, în domenii precum cunoașterea solului, nutriția plantelor și

folosirea rațională a îngrășămintelor, l-au proiectat pe un plan științific superior. A conceput și a organizat experiențe de lungă durată cu îngrășăminte bazate pe o concepție unică și unitară originală, destinate investigării în timp a evoluției fertilității solului, concomitent cu cea a producțiilor vegetale sub influența fertilizării.

Realizările sale de valoare, cu impact mare în dezvoltarea agriculturii, i-au deschis o carieră de excepție în cadru profesional, de la funcția de director științific până la cea de director general al Institutului de la Fundulea. Trei decenii de muncă asiduă, de actualizare permanentă și amplificare a tematicii de cercetare științifică, de perfecționare a resurselor umane, de dotare tehnică și organizare de noi laboratoare, de promovare a unui climat de dezvoltare științifică au contribuit la edificarea unui lăcaș de cercetare considerat „nava amiral a cercetării științifice agricole românești”. Realizările Institutului de specialitate au ajuns cunoscute și recunoscute în țară, în Europa și în lume.

Academicianul Cristian Hera a îndeplinit de-a lungul carierei o serie de alte funcții, între care cea de președinte al Comisiei pentru Fertilitatea Solului și Nutriția Plantelor din cadrul Societății Internaționale de Știință a Solului (a fost ales în 1974, la al X-lea Congres Mondial de Știința Solului, și reales în 1978, la Congresul al XI-lea cu același profil). A devenit și președinte al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășăminte Chimice (CIEC), între ai cărui membri fondatori (în anul 1933) s-au aflat și iluștrii savanți români Gheorghe Ionescu-Șișești și Teodor Seidel. Alegerea academicianului Cristian Hera s-a produs în anul 1996 și s-a reconfirmat la congresele mondiale pentru îngrășăminte de la Ghent (Belgia în 1997), Beijing (China în

2001), Chiang Mai (Thailanda în 2005). La congresul de la București, din 2010, a devenit președinte de onoare. În anul 1991, Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA), Viena, apreciind activitatea desfășurată de profesorul Cristian Hera în cadrul programelor de cercetare inițiate și finanțate timp de 20 de ani de AIEA, l-a ales director al Secției de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producția vegetală, din cadrul Diviziunii Mixte FAO/AIEA, cu sediul la Viena. În cei șapte ani de activitate la AIEA (Viena), savantul român s-a evidențiat prin spiritul său creator, prin deschiderea unor căi de abordare neabătătorite, prin inițierea de noi programe de cercetare științifică, extinzând aplicarea tehnicilor nucleare în cercetarea agricolă și în formarea de specialiști prin organizarea de cursuri regionale și interregionale pentru Asia și Pacific, Africa, Europa, America de Sud și Centrală. Secția condusă de specialistul român a fost apreciată de către o comisie internațională de experți, prin acordarea calificativului „Centru de Excelență în domeniul utilizării tehnicilor nucleare”. Era primul centru de excelență în domeniu din lume.

Revenind în țară, și-a dedicat activitatea Academiei de Științe Agricole și Silvici, al cărei președinte (timp de două mandate) – și apoi președinte de onoare – a devenit. A avut o

contribuție majoră la elaborarea și promovarea legislației privind cercetarea agricolă, prin care a urmărit crearea unui mediu prielnic activității de investigare științifică, favorabil pentru creșterea performanțelor și a eficienței în agricultură. În această etapă, a fost ales în funcția de președinte al Uniunii Academiei Europene de Agricultură, în care s-a remarcat prin aceleași capacități de stimulare a activității de mare performanță.

Viața academică a lui Cristian Hera a început în anul 1960, când savantul Gheorghe Ionescu-Șisești, pe atunci vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Secției de biologie și științe agricole, l-a selectat și l-a numit secretar științific al secției. În anul 1995 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, iar în anul 2004 membru titular. Confirmând calitățile menționate, colegii l-au ales președinte al Secției de științe agricole și silvice. În anul 2010, Adunarea generală a Academiei l-a ales vicepreședinte al Academiei Române, funcție deținută timp de două mandate. În 2018, din ianuarie până în aprilie, a îndeplinit funcția prestigioasă de președinte al Academiei Române. Prin bogata sa activitate a contribuit la îmbogățirea patrimoniului științific și cultural al Academiei Române.

La ceas aniversar, ne înclinăm cu toții și îi dorim, după datină și cuviință: „La mulți ani!”

Academicianul Cristian Hera – o personalitate simbol pentru științele agricole și silvice din România

Acad. Doru Pamfil

Președintele Secției de științe agricole și silvice

A așterne gândurile, la ceas aniversar, despre o personalitate precum aceea a academicianului Cristian Hera poate fi un demers dificil, fiind mereu preocupat să nu uiți să-i enumeri toate meritele. Calitățile sale sunt multiple și în ansamblul lor definesc un model de savant, dedicat profesiei sale de agronom, cu o operă științifică remarcabilă în domeniul agrochimiei, dar și cu o strălucită carieră în posturi de conducere în instituții cu mare vizibilitate națională și internațională.

Privind retrospectiv traseul său profesional, nu poți decât să constăți că a fost unul de excepție, neegalat de predecesorii săi din acest domeniu. A avut șansa să fie în fruntea celor mai galonate instituții la care poate aspira un cercetător în domeniul agricol: director științific și director general la prestigiosul Institut de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice Fundulea, președinte de Secție, președinte și președinte de onoare al Academiei de Științe Agricole și Silvici, președinte de Secție, vicepreședinte și președinte al Academiei Române. Pentru vasta sa expertiză științifică a fost investit și cu alte funcții de răspundere din domeniul învățământului universitar la USAMV București (asistent, profesor, conducător de doctorat) sau cel ministerial (vicepreședinte de consilii MAPDR, ANCS-MeDC, MeDC, președinte al Consiliului național de etică MeDC etc).

Funcțiile avute nu l-au îndepărtat de activitatea de cercetare, care l-a consacrat nu numai în țară, dar și în străinătate. La nivel internațional a îndeplinit, de asemenea, onorante funcții, dintre care amintesc doar pe cele de director al Secției „Fertilitatea solului, irigații, produse vegetale” din Departamentul de cercetare al FAO/AIEA Viena, Austria, președinte al Comisiei a IV-a „Fertilitatea

solului și nutriția plantelor” din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului, vicepreședinte și președinte al Uniunii Europene a Academiei de Științe Agricole (UEAA), președinte al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășăminte (CIEC), Braunschweig, Germania etc.

Toate aceste funcții, îndeplinite cu succes, au fost fundamentate pe o extinsă operă științifică, cercetările sale fiind concretizate în peste 300 de articole publicate și 30 de cărți tipărite de edituri de prestigiu. A fost un neobosit organizator de reuniuni științifice și a avut ocazia să-și prezinte rezultatele cercetărilor la peste 90 de conferințe internaționale. Va rămâne consacrat pentru contribuțiile sale originale din domeniul științei solului, nutriției plantelor și a folosirii raționale a îngrășămintelor, dintre care menționez:

- inițiatorul experiențelor de lungă durată cu îngrășăminte la nivel național;
- promovarea conceptului de *agricultură durabilă și performantă*;
- introducerea și utilizarea tehnicilor nucleare în cercetările din agricultură;
- perfecționarea metodelor de analiză a solului prin elaborarea bazelor teoretice ale unor metode practice de stabilire a necesarului de îngrășăminte;
- noi metode de prelucrare a datelor privind influența îngrășămintelor asupra unor indici agrochimici ai solului și asupra productivității și calității plantelor de cultură;
- elucidarea unor aspecte teoretice și practice referitoare la evoluția fertilității solului, calității recoltelor și protecției mediului.

Pentru rezultatele cercetărilor sale a fost ales membru în numeroase societăți științifice din țară, Europa, Asia sau Statele Unite, fiind cooptat și

membru în colectivele editoriale ale unor importante publicații internaționale.

Aceste realizări, de-a lungul a peste 60 de ani de activitate profesională necontenită, au fost unanim apreciate și recompensate cu numeroase premii, distincții și onoruri naționale, universitare și academice, dintre care amintesc doar Ordinul Național pentru merit în grad de Ofițer (2000), Comandor (2003), Steaua României în grad de Cavaler (2013), Ofițer (2015) și Decorația Regală „Nihil Sine Deo” (2012). Recunoașterea operei sale științifice a fost confirmată de toate cele patru universități din țară din Consorțiul Universităților de Științe Vieții, care i-au acordat titlul de *doctor honoris causa*, alături de alte șapte universități din țară și din străinătate, performanță unică pentru un agronom în țara noastră.

Enumerarea acestor merite și recompense primite pentru activitatea sa de excepție, care continuă și în prezent la venerabila vârstă de 90 de ani, nu ar fi suficientă pentru a creiona profilul academicianului Cristian Hera fără a aminti și de latura sa umană. Cu o prezență impunătoare și cu calități morale demne de urmat, a fost mereu preocupat să promoveze excelența. S-a înconjurat de colaboratori competitivi, a ajutat la afirmarea tîne-

rilor cercetători și a încercat, cu diplomatie, să rezolve inerentele dispute din lumea academică sau cea administrativă. Nu a uitat să-și omagieze predecesorii, pe cei care l-au ajutat în desăvârșirea performanțelor sale și a editat numeroase volume dedicate unor personalități din Secția noastră, inclusiv o memorabilă *Istorie a științelor agricole și silvice în România* (2021).

Consider că cel pe care îl aniversăm poate fi considerat un simbol și un model demn de urmat pentru cei care aspiră la valorile academice supreme, un profil de savant autentic cu care Secția de științe agricole și silvice a Academiei Române se va putea mândri în paginile de istorie prezente și viitoare.

Doresc academicianului Cristian Hera multă sănătate și puterea de a continua seria realizărilor remarcabile, care îl definesc și care au fost doar sintetic prezentate, urmând a fi detaliate în ultima publicație care i-a fost dedicată *Experiențe de lungă durată cu îngrășăminte – 55 de ani în România*, lucrare care va fi lansată cu ocazia ceremoniei aniversare din Aula Academiei Române.

În final, un „La mulți ani” până la aniversarea centenară!

Liderul științei agricole românești – academician Cristian Ioan Hera

Acad. Păun Ion Otiman

Președinte de onoare al Filialei Timișoara a Academiei Române

O viață atât de împlinită, o activitate atât de complexă și bogată, o prezență seniorală în toate împrejurările și în toate timpurile sunt cu neputință de a fi cuprinse prin câteva cuvinte, în câteva rânduri, în câteva pagini, acum la împlinirea celor nouăzeci de ani frumoși și luminoși ai sărbătoritului nostru, academicianul, președintele, mai presus de toate OMUL Cristian Ioan Hera.

Intuiesc, la naștere, părinții domniei-sale, învățătorii Maria și Dumitru, și bunicii țărani în satul prahovean Brazi-Bătești, în credința lor profundă, l-au creștinat cu nume de botez biblice sfinte: **Cristian** și **Ioan**, însuflându-i, încă din copilărie, în casa creștină strămoșească, cele mai alese, curate și cucernice sentimente, o ireproșabilă conduită de viață, trăsături pe care le-a respectat cu sfințenie și credință profundă din primii ani de viață și până acum, la senectute.

Cunoscându-l îndeaproape de peste jumătate de secol, înainte de a-i face o succintă prezentare a operei științifice și a înaltelor responsabilități exemplare îndeplinite, vreau să spun câteva cuvinte despre modul în care ne frapează, pe noi, colegii mai tineri, și acum când s-a retras din prima linie a activității academice. Participă activ, de acasă, online, la toate evenimentele Academiei Române, ale Secției de științe agricole și silvice, parcă ar fi în Aulă, în amfiteatru, în cabinet, într-o ținută ireproșabilă, din toate punctele de vedere. Un exemplu de conduită impecabilă, demnă de admirat și, mai presus de toate, de urmat.

*

*

*

Cristian Ioan Hera vine din lumea rurală prahoveană, primele lecții de agricultură și respectul față de pământul natal, față de solul românesc, de care se va ocupa o viață întreagă, le primește de la harnicii săi bunici, țărani în satul Brazi-Bătești,

dar și de la părinții săi, Maria și Dumitru, învățători în sat, pentru că, în acele timpuri, învățătorii și preoții satului erau și primii agricultori ai obștii, făclii vii pentru țăranul român.

Format într-un mediu intelectual de excepție al liceelor pe care le-a urmat, „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Ploiești și „Sfântul Gheorghe” din București, în universități și centre de cercetare științifică de primă mărime din lume, Leipzig și Halle – Germania; INRA, Versailles – Franța; Uppsala – Suedia; Urbana – SUA; Ottawa – Canada; Camberra și Adelaide – Australia; Roakura – Noua Zeelandă; Saporu, Kyoto, Hokkaido – Japonia; Beijing, Shenjang – China etc., în preajma unor personalități academice de primă mărime de la București și Moscova, amintindu-i, credem suficient, numai pe profesorii Gheorghe Ionescu-Șișești și David Davidescu, tânărul Cristian Hera se desăvârșește profesional, în mod exemplar, devenind, la acea dată, o mare speranță a științei agronomice românești.

La scurt timp după ce și-a început activitatea de cercetător, demonstrând aptitudini manageriale în domeniul științei, a fost numit director științific (1970–1981) și, mai apoi, director general (1982–1991), deci timp de 21 de ani, la cel mai important institut de cercetare agronomică a României, ICCPT Fundulea. Principalele programe de cercetare științifică din agricultura României (programul porumbului, programul grâului, programul florii-soarelui și soiei, programele de genetică și ameliorare a plantelor și, în mod deosebit, **programele de nutriție minerală și fertilizare**, programele de protecția plantelor etc.), precum și proiectele de colaborare științifică cu marile institute de cercetare similare din Europa, America, Asia, sunt concepute și

coordonate, timp de aproape un sfert de secol, de cercetătorul Cristian Hera.

Participând cu ușurință în mai multe spații științifice, culturale și lingvistice, confirmă rapid prin rezultatele de excepție în cercetare; fiindu-i depistate de timpuriu, încă din primii ani de activitate, și calitățile de organizator, expert și manager în domeniile științifice în care s-a format.

Academicianul Gheorghe Ionescu-Șișești, ca vicepreședinte al Academiei Române și președinte al Secției de științe biologice și agricole, l-a ales în calitate de colaborator apropiat, numindu-l pe tânărul cercetător Cristian Hera secretarul științific al secției amintite. Dovedind aptitudini manageriale de netăgăduit, s-a dezvoltat cu ușurință, deținând în decursul timpului o mulțime de responsabilități științifice: secretar științific, expert sau președinte de agenții, centre științifice internaționale, academii europene sau mondiale, cele mai importante fiind:

- *secretar științific* al Comisiei a IV-a „Fertilitatea solului și nutriția plantelor”, Societatea Internațională de Știința Solului (SISS);

- *cercetător științific* responsabil în programele internaționale de cercetare coordonate de Agenția Internațională de Energie Atomică (AIEA) de la Viena, privind utilizarea izotopilor stabili și radioactivi în folosirea rațională a îngrășămintelor – cultura grâului, cultura porumbului, cultura leguminoaselor pentru boabe;

- *expert* al AIEA, în utilizarea tehnicilor nucleare pentru îndrumarea specialiștilor din diferite țări ale lumii în inițierea și efectuarea cercetărilor în domeniul fertilității solului, nutriției plantelor și aplicării îngrășămintelor;

- *președinte* al celei de a XII-a Adunări generale a Conferinței Europene pentru Îngrășăminte Chimice, București;

- *președinte* al Conferinței Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltarea Industriei (UNIDO): „Producerea și folosirea îngrășămintelor chimice și substanțelor fitofarmaceutice”;

- *președinte* al celei de a IV-a Comisii de „Fertilitatea solului și nutriția plantelor” din cadrul Societății Internaționale de Știința Solului, ales prin vot secret la al X-lea Congres Mondial de Știința Solului (1974), Moscova;

- *președinte* al Comisiei de „Fertilitatea solului și nutriția plantelor” din cadrul Societății Inter-

naționale de Știința Solului (SISS), reales la al XI-lea Congres mondial (1978), Edmonton, Canada;

- *membru* în Comitetul Executiv al Centrului Internațional Științific pentru Îngrășăminte (CIEC), ales (pentru patru ani) la al IX-lea Congres Mondial pentru Îngrășăminte, Budapesta, Ungaria (apoi reales);

- *director* (prin concurs), Secția de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producție vegetală – Departamentul de cercetare al AIEA – Diviziunea mixtă FAO/AIEA Viena;

- *membru în comisii universitare internaționale de atestare a titlului de profesor universitar* (Kuala Lumpur, Malaysia; Gent, Belgia; Braunschweig, Germania; Budapesta, Ungaria);

- *președinte* al Centrului Științific Internațional pentru Îngrășăminte (CIEC), ales la Adunarea generală a CIEC (6 iunie 1996), Viena;

- *președinte* CIEC, confirmat în funcție încă patru ani, la al XI-lea Congres Mondial pentru Îngrășăminte, Gent, Belgia (1997);

- *președinte* CIEC, reales în funcție pentru o perioadă de încă patru ani la cel de al XII-lea Congres Mondial pentru Îngrășăminte, Beijing, China (2001);

- *membru* în Comisia de evaluare IFA (International Fertilizer Association) pentru decernarea premiilor internaționale pentru îngrășăminte;

- *membru* în Comitetul de conducere al Uniunii Europene a Academiiilor de Științe Agricole (UEAA), ales la Paris, Franța;

- *vicepreședinte* al Uniunii Europene a Academiiilor de Științe Agricole (UEAA), ales de Adunarea generală a UEAA, Sankt Petersburg, Rusia;

- *președinte* CIEC, reales în funcție pentru o perioadă de încă patru ani, la cel de al 14-lea Congres Mondial pentru Îngrășăminte, Chiang Mai, Tailanda;

- *președinte* al Uniunii Europene a Academiiilor de Științe Agricole (UEAA), ales de Adunarea generală a UEAA, iunie 2006, București.

A devenit un veritabil *globe-trotter*, străbătând lumea de la est la vest, de la nord la sud, de la Moscova la Edmonton, de la Viena la Kuala-Lumpur, de la Uppsala la Camberra și Adelaida, de la Kyoto și Beijing la Irapuato în Mexic, în Indonezia, Uruguay, Chile, Costa Rica și până în Coasta de Fildeș și unde și mai unde, peste tot semănând

și fertilizând cu întinsele sale cunoștințe cursurile regionale și interregionale pentru perfecționarea cercetătorilor și a universitarilor organizate de AIEA de la Viena.

Activitățile științifice inițiate, organizate, analizate și evaluate în cadrul programelor de cercetare și asistență tehnică finanțate de AIEA Viena, în perioada 1991–1996, de către Cristian Hera s-au desfășurat în următoarele țări: Thailanda, Indonezia, Malaiezia, Egipt, Uruguay, Chile, Ecuador, Venezuela, Pakistan, Camerun, Turcia, Iordania, Arabia Saudită, Qatar, Oman, Emiratele Arabe Unite, Costa Rica, Nicaragua, Portugalia, China, Turcia, Siria, Myanmar, Irak, Egipt, Coasta de Fildeș, Etiopia.

Cursuri regionale și interregionale, organizate și coordonate de Cristian Hera pentru perfecționarea cercetătorilor și a cadrelor universitare participante la programele de cercetare științifică și asistență tehnică finanțate de AIEA Viena: Santiago, Chile (regional – pentru America Latină), Seibersdorf, Austria (interregional), Ankara (regional pentru Europa și Orientul Mijlociu), Bangkok, Thailanda (regional – pentru Asia și zona Pacificului), Addis Abeba, Etiopia (regional – pentru Africa), Irapuato, Mexic (regional – pentru America Latină).

Dovedind calități de manager, de excelent coordonator și organizator al manifestărilor științifice interne și internaționale, i s-au încredințat, de diferite structuri științifice naționale și internaționale, președinția sau, în primii ani de activitate, secretariatul a peste 60 de consfătuiri, simpozioane, conferințe și congrese în România și peste tot în lume.

Manifestări științifice interne și internaționale organizate și coordonate:

- **consfătuiri naționale** anuale de agrofitotehnie în diferite zone în România;

- **consfătuiri și simpozioane din cadrul AIEA**, inclusiv simpozionul de la Acapulco, Mexic din 1994;

- **al X-lea Simpozion internațional CIEC**, Braunschweig, Germania;

- **al XI-lea Congres mondial pentru îngrășămintă**, Gent, Belgia;

- **al XI-lea Simpozion internațional CIEC**, Puławy, Polonia;

- **al XII-lea Simpozion internațional CIEC**, Suceava, România;

- **al XII-lea Congres mondial pentru îngrășămintă**, Beijing, China;

- **dezbateri națională „Folosirea rațională și conservarea solurilor românești”**, Academia Română, sub patronajul Președintelui României;

- **dezbateri națională „Cercetarea științifică și agricultura durabilă”**, ASAS;

- **al XIII-lea Simpozion internațional CIEC**, Tokat, Turcia;

- **simpozion „Metode de cercetare în cultura plantelor de câmp în România”**, ASAS, București;

- **simpozion** dedicat împlinirii a 115 ani de la nașterea academicianului Gheorghe Ionescu-Șișești, **„Priorități ale cercetării științei în domeniul culturilor de câmp”**, ASAS, București;

- **dezbateri națională „Probleme actuale ale agriculturii, în contextul integrării europene și al globalizării”**, ASAS, București;

- **al XIV-lea Simpozion internațional CIEC**, Debrecen, Ungaria;

- **simpozion național** dedicat aniversării a 75 de ani de la înființarea Institutului de Cercetări Agronomice al României (ICAR);

- **al XV-lea Simpozion internațional CIEC**, Pretoria, Africa de Sud;

- **dezbateri națională „Satul Românesc – astăzi și mâine”**, Academia Română, București;

- **al XIV-lea Congres mondial pentru îngrășămintă**, Chiang Mai, Thailanda;

- **a patra Adunarea generală a UEAA**, București;

- **al XVI-lea Simpozion internațional CIEC**, Gent, Belgia;

- **reuniune UEAA**, Simferopol, Ucraina;

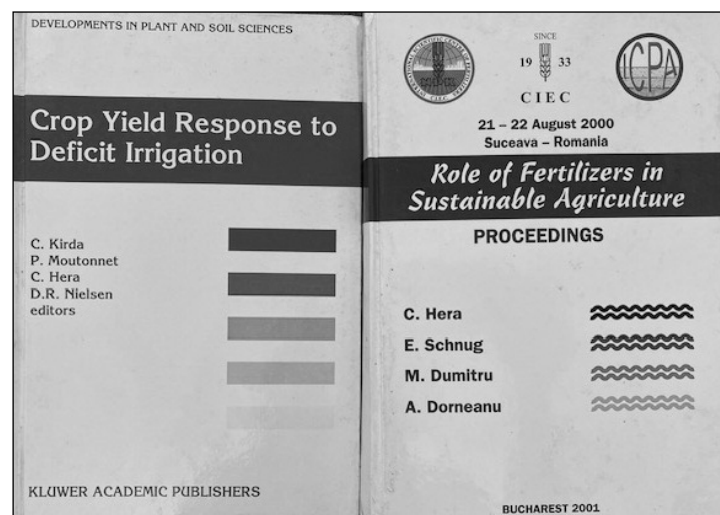
- **simpozionul „80 de ani de cercetare științifică agricolă instituționalizată ICAR-ASAS în România”**, București;

- **a V-a Adunare generală a UEAA**, Riga, Latvia;

- **conferința BSBA „Biotehnologie- Știință și progres în Subregiunea Mării Negre”**, Albena, Bulgaria;

- **al XVII-lea Simpozion internațional CIEC**, Egipt.

Toate calitățile menționate anterior în domeniul managementului științific și încă multe în

domeniul științific propriu-zis, pe care din lipsă de timp și spațiu nu le prezentăm în lucrarea de față, îl plasează pe cercetătorul Cristian Hera în poziția de lider de necontestat al cercetării științifice românești timp de mai bine de 40 de ani:

- președinte al Secției de cultura plantelor – ASAS;
- președinte al ASAS (ales prin vot secret în Adunarea generală a ASAS, 5 noiembrie 2001; reales la 8 decembrie 2005);
- vicepreședinte al Consiliului național al Ministerului Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale (MAPDR);
- vicepreședinte – Colegiul Consultativ pentru Cercetare, Dezvoltare și Inovare (ANCS-MEC);
- vicepreședinte – Consiliul Național de Atestare a Gradelor, Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (MEC);
- președinte al Consiliului Național de Etică Universitară (MEC);
- președinte al Secției de științe agricole și silvice din Academia Română (ales prin vot secret);
- membru în Prezidiul și Biroul Academiei Române (2010–2018);
- vicepreședinte al Academiei Române (2010–2018);
- președinte al Academiei Române (2018).

*

*

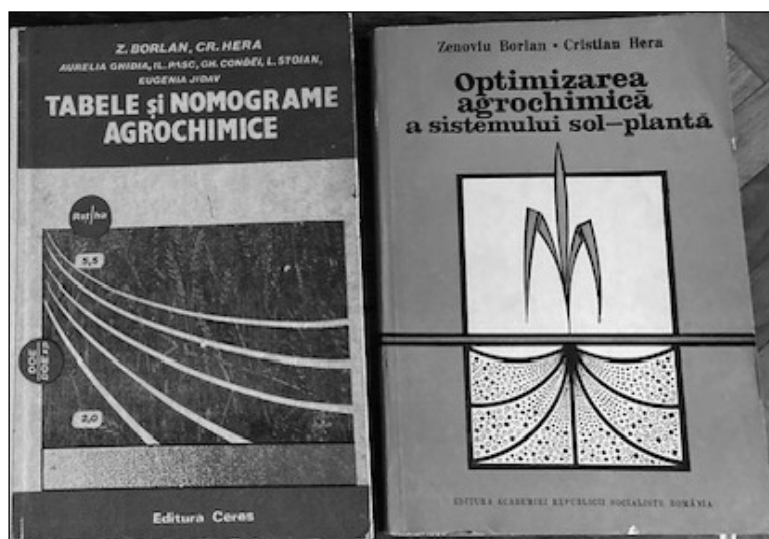
*

Cine cunoaște îndeaproape preocupările academicianului Cristian Hera, începând din anul

1957 și până în prezent, sau cine numai îi parcurge în diagonală extrem de întinsul *curriculum vitae*, are o mare dificultate în a-i sintetiza activitatea de o viață ca om de știință – cercetător al științei agronomice românești, profesor universitar, manager, lider și om al cetății. Mi-am asumat această dificilă întreprindere, conștient fiind că oricât aș fi de scrupulos, de atent, de laborios și cu oricâtă asiduitate am cercetat biografia, viața și activitatea academicianului Cristian Hera la împlinirea celor nouăzeci de ani, sinteza de câteva pagini nu ar acoperi tot ceea ce a lăsat peren în urma sa academicianul-senior sărbătorit. Acesta este și motivul care m-a determinat să mă aplec asupra contribuției de excepție în conducerea cercetării științifice agronomice românești, în calitate, mai întâi, de manager al Institutului de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice Fundulea, de președinte al Secției de cultura plantelor de la ASAS, de președinte al ASAS, de lider al științei agronomice nu numai din România, ci și al multor instituții și academii de științe agricole din lume.

În majoritatea funcțiilor naționale și internaționale, poziția de lider a obținut-o prin vot sau concurs, plasându-l pe domnul academician Cristian Hera în fruntea personalităților din domeniul științei agronomice românești.

Despre o personalitate atât de complexă, cu o suprafață științifică neegalată de niciunul dintre colegii din generația anilor 1960–2023, despre omul care, în paralel, s-a aplecat o viață întreagă, cu rezultate remarcabile, asupra cercetării științifice fundamentale și aplicative în domeniul nutriției minerale și folosirii îngrășămintelor în

agricultură, despre cel care a condus cu competență cercetarea științifică agronomică românească, timp de jumătate de secol, dar și despre cel care a reprezentat, ca nimeni altul, știința agricolă românească în lume mai bine de 50 de ani, se poate spune, fără teamă de a greși, de a exagera sau de a măguli, că este **liderul de necontestat al științei agricole românești și unul dintre liderii de primă mărime ai cercetării științifice agronomice mondiale ai perioadei contemporane.**

În final, deși nu în ultimul rând, conaționalul și colegul nostru, academicianul Cristian Hera ocupă un loc de frunte și în galeria personalităților științifice agronomice mondiale, alături de

Lester Brown, Jean-Marc Boussard, Hubert Spiertz, Winfried Blum, Atanas Atanasov, Björn Sigurbörnsson, David Walber etc.

Sunt numai câteva considerente, fapte, rezultate și aprecieri care ne-au sugerat titlul acestei evocări *Academicianul Cristian Hera – liderul de necontestat al științei agricole românești*, la care, adăugând prezența și prestația internațională de proporții ale sărbătoritului de azi, colegul nostru de Academie, ne îndreptățește să-l definim drept **personalitatea științifică românească cea mai proeminentă a spațiului științific agronomic, a științei românești.**

La încheierea celui de al XI-lea Congres Mondial al Societății Internaționale de Știința Solului, Edmonton, Canada, unde acad. Cristian Hera a fost reales pentru al 2-lea mandat președinte al Comisiei de fertilitatea solului și nutriția plantelor.

Domnului academician Cristian Hera, la aniversarea a 90 de ani de viață

Dumitru-Dorin Prunariu

Membru de onoare al Academiei Române

Cosmosul și agricultura au ajuns științe și activități inseparabile. Agricultură performantă fără informații obținute din spațiul cosmic nu se mai poate face, iar oamenii care activează în schimburi permanente la bordul navelor cosmice și al stațiilor orbitale beneficiază în alimentația lor de cele mai noi descoperiri în domeniul hranei obținute din produse agricole cu calități nutritive deosebite, iar în cazul stabilirii unor baze permanente umane pe alte corpuri cerești cercetările agricole vor genera culturi abundente crescute în condiții speciale care vor hrăni oamenii ce vor trăi acolo.

Cândva, cumva, reprezentanții cosmosului și ai agriculturii care activau la Viena în sistemul ONU trebuia să se întâlnească. Astfel, am avut fericita ocazie să-l întâlnesc pe domnul academician Cristian Hera când ocupa la Viena funcția de director al Secției de fertilitatea solului, nutriția plantelor, irigații și producție vegetală din cadrul Departamentului de cercetare al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică. Studiarea și utilizarea izotopilor în agricultură constituie o responsabilitate pe care AIEA o împarte cu FAO, iar domnul Cristian Hera constituia o verigă importantă a acestui mecanism internațional cu implicații pe toate continentele Terrei.

În aceeași clădire cu AIEA, în incinte vecine, se desfășurau și continuă să se desfășoare anual sesiunile Comitetului ONU pentru Explorarea Pașnică a Spațiului Extra-atmosferic și ale subcomitetelor sale, la care eu participam regulat din partea României. Probabilitatea de a ne intersecta drumurile și a ne cunoaște a fost deci semnificativă.

Domnul academician Cristian Hera s-a prezentat de la început ca un om jovial, deschis, de o curiozitate ponderată, păstrând însă o sobrietate academică și prezentându-se impecabil atât ca

om, cât și ca funcționar al unei agenții internaționale. Bagajul încărcat care a acumulat în timp studii, burse, specializări, cercetare performantă, publicații, efectuate sau realizate atât în Est, cât și în Vest sau Nord emana o energie deosebită și impunea respect și aprecieri în consecință. Între noi s-a legat rapid o relație amicală însoțită de o comunicare vie, ambii având de împărtășit experiențe remarcabile și ne-am promis să ne revedem ori de câte ori vom avea ocazia. Și am făcut-o. După pensionarea din sistemul ONU, cu domnul Cristian Hera, aflat încă în plină dinamică profesională, m-am revăzut la București. Acesta devenise punctul de referință din care se deplasa pentru a-și îndeplini obligațiile internaționale în alte organisme și mecanisme de prestigiu, amintind aici doar Centrul Științific Internațional pentru Îngrășăminte (CIEC) al cărui președinte a fost ales și reales, devenind apoi președinte de onoare, sau Comitetul de conducere al Uniunii Europene a Academiei de Științe Agricole (UEAA), unde pe rând a urcat din poziția de membru în cea de vicepreședinte și în final de președinte.

Academia de Științe Agricole și Silvicultură (ASAS) din București îl inclusese în rândul membrilor ei pe domnul Cristian Hera cu mult înainte de perioada Viena, iar după revenirea acasă l-a propulsat la calitatea de președinte al ei.

Drumul pozițiilor înalte în Academia Română era demult deschis pentru domnul Cristian Hera, realizările profesionale și prestigiul științific universal fiind incontestabile, așteptându-se doar momentele favorabile pentru a fi materializate. Pozițiile de președinte al Secției de științe agricole și silvicultură din Academia Română, apoi de membru în Prezidiul Academiei Române și în fine de

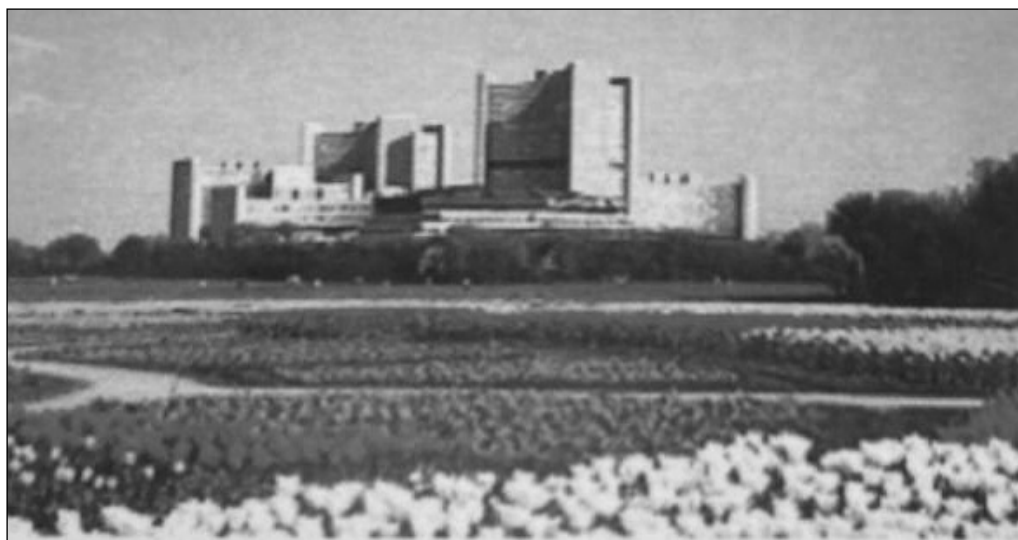
vicepreședinte al Academiei Române au venit succesiv. Revederile cu domnia-sa erau întotdeauna pline de căldura omenească și așa spune chiar de sinergii umane, iar discuțiile profesionale se dovedeau stimulative și le purtam întotdeauna cu un deosebit interes reciproc. Aveam și eu pozițiile mele internaționale în domeniul cosmic, eram de mult membru titular al Academiei Internaționale de Astronautică, dar la Academia Română veneam doar ca invitat la diferite manifestări de prestigiu.

La un moment dat, domnul academician Cristian Hera a apreciat că exista un dezechilibru între recunoașterea mea internațională și, ca om întotdeauna drept și imparțial, cu un caracter inalterabil, și-a asumat responsabilitatea de a propune organismelor de decizie ale Academiei Române să mă primească între membrii ei de onoare, iar acest lucru s-a întâmplat în anul 2011. Practic, domnului academician Cristian Hera îi datorez marea cinste de a mă afla printre membrii celui mai înalt for național de consacrare științifică și culturală al țării, Academia Română.

Încet, mai devreme sau mai târziu, vârsta își pune amprenta pe activitatea și sănătatea oricui. Cu toate că la frumoasa vârstă de 90 de ani domnul academician Hera nu mai ocupă funcții de decizie în cadrul Academiei Române, opiniile domniei-sale sunt ascultate și respectate. Deși mobilitatea redusă îi limitează participarea în aulă la ședințele Academiei, îl regăsim întotdeauna participând online la manifestările acestei prestigioase instituții, întotdeauna în costum și cravată, aceasta denotând un respect deosebit pentru instituție, activitate și față de ceilalți participanți.

Întreaga mea admirație și recunoștință, domnule academician Cristian Hera pentru ce ați realizat până la cele nouă decenii de viață pe care le aniversați, pentru imparțialitatea și profesionalismul cu care ați promovat întotdeauna oameni, idei, proiecte și programe cu mare impact!

La mulți ani cu sănătate, liniște și bucurii de la cei apropiați și dragi și să fiți încă mulți ani – cu exemplul dumneavoastră de profesionalism, verticalitate și integritate – alături de noi.

Agenția Internațională pentru Energia Atomică, Viena

Academicianul Cristian Hera la 90 de ani – omagiu la 360°

Ioan Negruțiu

Membru de onoare al Academiei Române

Cu viața și opera academicianului Hera intrăm într-o poveste care nu seamănă cu mai nimic altceva, deci poate că o anumită libertate de stil să fie inevitabilă, ba chiar binevenită.

De la patronimul Hera până la calitatea de a dura, de a ști dura peste timp și timpuri, iată o traiectorie de viață remarcabilă. O explicație ar fi combinația unei discipline personale ieșite din comun și o sănătate de fier, acea loterie genetică de care are parte fiecare pământean. Hazard, șansă și necesitate? Aceste aspecte sunt mai legate între ele decât se poate crede la o primă vedere.

Numele Hera se înscrie direct în mitologie și longevitate. Zeița Hera, fiica lui Cronos și regina Olimpului în cele din urmă, are funcții celeste și terestre supreme. Ea este cea care poate aduce recolte abundente și care, printre multe alte peripeții pentru care imaginația grecească are posibilități nelimitate, a avut un rol capital în afacerea Lânei de Aur. Hera are puterea de a da putere și legitimitate.

Iată deci un prim destin venit pe cale genealogică și legat dublu de agricultură. Zeița Hera, păzitoarea fecundității și fertilității. Fără surprize, expertul Hera, păzitor la scară telurică al fertilității solurilor, soluri care au încetat să aibă vreun secret pentru domnia-sa. Tot prin acest filon trebuie să ne imaginăm că prometeismul tehnologic legat de cheștiunea îngrășămintelor și a chimiei agro-pedologice nu a căzut din întâmplare în preocupările profesorului Hera.

O simplă contabilitate arată că această expertiză, pe probleme care ne preocupă de pe vremea lui Liebig și care au contribuit la nașterea agriculturii moderne, l-a purtat pe cercetătorul Hera în funcții extrem de importante pentru meserie și țară.

- 21 de ani la conducerea Institutului de Cercetări pentru Cereale și Plante Tehnice din România.

- 20 de ani patron fără discontinuitate al Centrului Internațional Științific pentru Îngrășăminte (CIEC) și, în acest cadru, animator al congreselor X–XVII pe subiect.

Aceste longevități inspiră, dincolo de admirație, un sentiment de siguranță și încredere. Prezența la vârf este deja o performanță. Persistența și prestanța la vârf spun multe despre încredere reciprocă, circulară și, deci, despre omenie. Căci cine ar da cheile casei pe termen lung fără siguranța unui spirit angajat în beneficiul interesului colectiv? Academicianul Hera este cu siguranță un om de consens.

Când spunem agricultură și agrochimie, de fapt vorbim de soluri, de pământ. Iată un subiect foarte sensibil, la toate nivelurile vieții și societății. De exemplu, nu e de mirare că Europa dispune de directive pe aerul și apele Comunității, dar nu pe soluri. Ceea ce are efecte directe și indirecte asupra agriculturii, a funciarului, a speculației.

În ce mă privește, examenul cel mai dificil din perioada studiilor mele la Cluj a fost pedologia. Atunci am înțeles geologia de bază, clasificări surprinzătoare la soluri și reacții chimice care m-au învățat de ce chimia ne spune mai totul despre viață și moarte.

Când, ca dascăl la Lyon, am constatat că studenții biologi termină ciclul de studii fără să știe ce este un sol, am făcut loc în program pentru noțiuni de pedologie, din care să înțeleagă toți studenții că solurile sunt ecosisteme (și nu doar un substrat care oscilează între praf și noroi, care se betonează mai devreme sau mai târziu). Mai mult, ecosistemele soluri sunt ecosistemele cele mai complexe și fragile din lume, care asi-

gură interfețe și interacțiuni multiple între marile „sfere” funcționale ale planetei. Astfel, litosfera este acea subțire „epidermă” a crustei terestre în care se mărită atmosfera, hidrosfera și sfera viului. Solurile sunt primul substrat pentru biodiversitate.

Când spunem soluri, ar trebui să gândim agricultura ca sistem multifuncțional pe termen mijlociu și lung. Biomasa în general și biomasa agricolă în special, și deci resursele lor suport care sunt solurile și apele, vor juca – spus telegrafic – un rol mai greu decât petrolul în anii care vin. Cu condiția ca agricultura și alte activități umane să permită tripticului sol-apă-biomasă să funcționeze corect. Ceea ce nu este deloc sigur (Negruțiu et al, 2020).

În acest spirit, obiectul conferinței din 28 octombrie 2022, organizate prin eforturile Secției de științe agricole și silvice de la Academie, *Orientări noi în agricultură și silvicultură*, s-a concentrat pe strategii, priorități și rezultate în gestiunea resurselor primare din România, cu discuții inclusiv de natură juridică. Aceste chestiuni le-am evocat cu academicianul Hera la un moment în care agricultura convențională se găsește la o răscruce, poate chiar într-un impas.

Agricultura sustenabilă pe care o gândește academicianul Hera începe acolo unde problemele și practicile de nutriție minerală și fertilizare se fac la răspântia trecutului rural din perioada interbelică, a agriculturii sub comunism, a procesului post-decembrie 1989 (când România a experimentat lipsa ingredientelor agrochimice de bază) și recente preocupări în agroecologie și agricultură rezonată. Metamorfoza profesorului

Hera, pe care am observat-o cu fascinație, are loc pe toate aceste dimensiuni.

Aici trebuie să amintim că azotul și fosforul, de exemplu, sunt îngrășămintele care figurează pe loc de cinste în definirea limitelor planetare pe care putem sau nu mai putem să le depășim. Aceste molecule, dar nu numai ele, ne chestionează acum asupra stării humusului, a materiei organice, a capacității solurilor de a stoca apa și CO_2 .

Cred că această evoluție a făcut ca domnia-sa să mă primească cu bunăvoință în rândurile Academiei. Ocazie să evocăm momente din primele noastre întâlniri la Fundulea în anii 1970, atunci când eram în stagiul la Institut, memoriile rectorului Emil Negruțiu pe care l-a întâlnit ani în șir, sau tematicile abordate în sus-amintita conferință 2022 și cele care se anunță la conferința pe biotehnologii (*Biotehnologii pentru deceniul 2030: realizări, priorități, urgențe*), programată pe 6 noiembrie 2023.

Din olimpul celor 90 de ani și ca prim-agronom al României, profesorul Hera vrea să facă din ferma România un sistem agro-rural la nivelul potențialului natural și uman.

Ce rămâne din și cum evoluează potențialul natural?

Ce rămâne din și cum evoluează potențialul uman?

Sunt convins că domnia-sa are răspunsuri precise la aceste întrebări. În răspunsuri am descoperit ideile și deciziile pe care dumnealui le consideră ca fiind cele mai importante din punct de vedere personal atunci când, timp de peste o jumătate de secol, a vegheat, a pus mâna și mintea la destinul agro-ruralului românesc. Ca și zeița

La cel de al 16-lea congres mondial CIEC, Rio de Janeiro, Brazilia, unde acad. Cristian Hera, în calitate de președinte de onoare CIEC, a rostit cuvântul la deschiderea congresului

Hera, academicianul Hera are darul de a intra cu abilitate în capul oamenilor. Știe, deci, o sumedenie de lucruri care au greutate în destinul României.

Ori, în 10 noiembrie 2023, conferința „Agricultura României” va permite să se gândească pe ambele versante ale situației agriculturii și ruralului românesc. „Satul românesc, azi și mâine” este și rămâne un subiect de căpătâi pentru domnia-sa.

O astfel de paletă de preocupări și metamorfoză, în momentul în care domnia-sa se uită la țară și la lume de la altitudinea celor 90 de ani, este un exercițiu de exemplaritate care nu poate decât inspira pe toți cei care, ca și domnia-sa, cred că viitorul agro-rural al României trebuie gândit acum și în baza resurselor naturale și umane care ne sunt proprii. De ce? Pentru că parcurgând de mulți ani lumea, academicianul Hera știe că o

schimbare nelineară se petrece sub ochii noștri: 8 miliarde de guri de hrănit, crize socio-ecologice cumulate – în special alimentare și sanitare, presiuni excesive pe resursele primare sol-apă-biomasă, impasuri instituționale și agende geopolitice de o gravitate și densitate fără precedent. Prin urmare, cine dacă nu domnia-sa are profunzimea timpului și a spiritului pentru a povesti tinerelor generații cum a fost pe timpurile când domnia-sa, și cei din aceeași generație au tentat, testat și regândit lucrurile și lumea.

Sesiunea aniversară din 18 decembrie 2023, care îi este dedicată, va fi ocazia visată.

Notă

Negruțiu I, Hamant O, Frohlich M (2020), *Flowering the Anthropocene – a political agenda. Trends in Plant Science*, no 25(4), 349–368.

Academician Cristian Hera, 90 de ani

Valeriu V. Cotea

Membru corespondent al Academiei Române

Motto:

„Dumnezeu a numit uscatul PĂMÂNT, iar grămada de ape a numit-o mări. Dumnezeu a văzut că lucrul acesta era bun.” (Geneza 1.10)

Trăim de mii de ani pe planeta PĂMÂNT. Pământul este singura planetă din sistemul solar al cărei nume nu derivă din mitologia greco-romană. Pământul, solul, dincolo de resursa naturală pe care o considerăm astăzi casa și elementul esențial al supraviețuirii noastre, a fost înainte de toate materia din care ființa umană a fost creată.

„Atunci Dumnezeu l-a modelat pe Adam din țărâna pământului [...], iar Adam a devenit suflet viu.” (Geneza 2.4).

Personalitatea unică a domnului academician Cristian Hera mi-a fost revelată cu mult înainte de a-l cunoaște personal.

Tatăl meu, academicianul Valeriu D. Cotea, povestea adesea cu mult entuziasm de firea complexă, susținută de o intuiție și o sensibilitate înăscută, mâinate de aspirațiile înalte ale domniei-sale, academician Cristian Hera.

Activitatea acestuia, neîntreruptă pentru zeci de ani, 67 în prezent, s-a axat pe cercetare științifică și dezvoltare tehnologică, în care împlinirea datoriei și rezultatele muncii sale i-au conferit în timp cele mai distinse și prestigioase recunoașteri naționale și internaționale.

Prima întâlnire cu academicianul Cristian Hera a fost semnificativă pentru mine. Un om mare la stat, cât și la sfat. Dincolo de înălțimea impresionantă și constituția robustă, cu o prezență dinamică, siguranță de sine și respectul pentru domeniul de studiu ales – PĂMÂNTUL, m-a făcut să simt curiozitatea și responsabilitatea cu care s-a implicat în toate domeniile în care a excelat.

Și „dacă dragoste nu e, nimic nu e”, după cum afirma Marin Preda în ultimul său roman, academicianul Cristian Hera mi-a arătat că dacă cunoașterea aprofundată, grija și recunoștința față de sol nu există, noi, oamenii, nu am exista.

O atracție sănătoasă față de pământ – moștenită din rădăcinile familiei sale, străbunici, bunici și părinți – solul fertil care susține viața, care hrănește spre a oferi roade bune, sănătoase și suficiente, a fost motivația profundă de a descoperi și ce altceva este posibil.

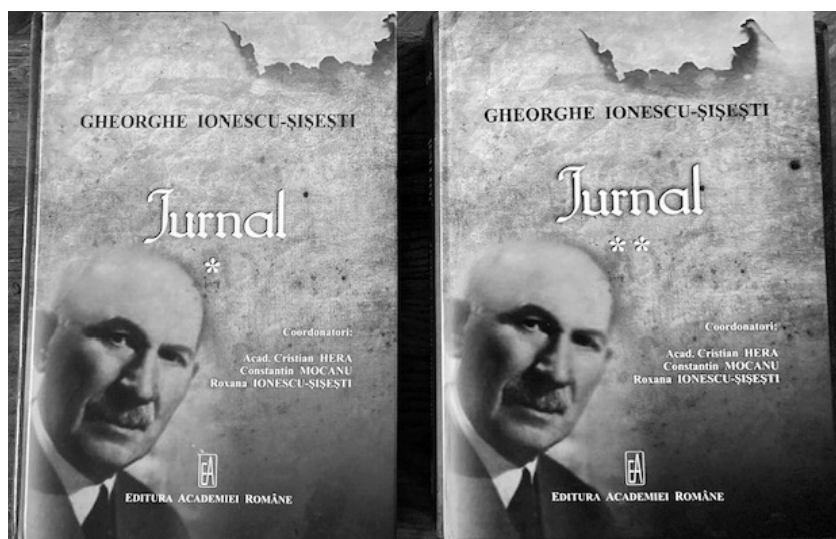
Cu educatori de prestigiu, precum academicienii Gheorghe Ionescu-Șișești și David Davidescu, academicianul Cristian Hera a fost pregătit pentru provocările meseriei alese, susținută profund și de valoarea supremă atribuită pământului de poporul român.

Împlinind obiectivele asumate în această disciplină complexă și fascinantă, precum evoluția fertilității solurilor, academicianul Cristian Hera s-a afirmat atât ca un specialist excelent, un colaborator eficient și un reprezentant semnificativ în organismele naționale și internaționale în care s-a impus în decursul vieții.

PĂMÂNTUL, ca resursă naturală și parte din peisajul împreună cu care omenirea trăiește în simbioză, are în continuare mai multă nevoie ca oricând de oameni aplecați spre cunoașterea, îmbunătățirea și echilibrarea întregii înțelepciuni pe care natura ne-o oferă cu o constanță plină de iubire.

La rândul său, discipol al unor înaintași celebri în domeniul științei solului și fertilității acestuia, academicianul Cristian Hera a devenit maestrul unor noi generații pregătite să-i valideze și să-i continue CĂLĂTORIA.

Reprezentarea sa puternică în domeniul cercetării continuă să-și lase amprenta și în activitatea

academică pe care și-a însușit-o cu deplină responsabilitate.

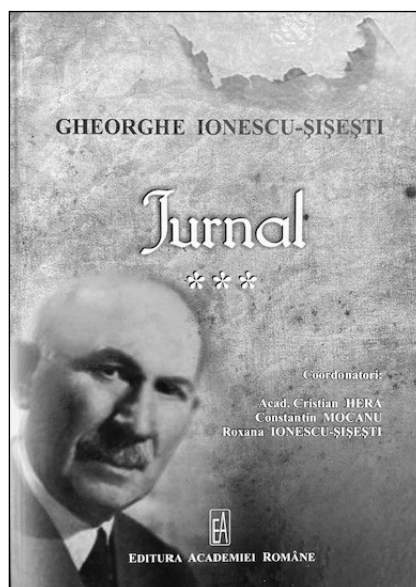
Omul Cristian Hera a sfințit locul în toate funcțiile pe care cu onoare le-a ocupat.

Distinsa prezență a domniei-sale este astăzi pe deplin reflectată, dincolo de abundența solului pe care l-a prețuit și valorizat întreaga carieră și în viața personală. Roadele bune, pe care le-a urmărit constant din culisele meseriei alese, îl bucură astăzi cu prisosință și în sânul familiei pe care a

generat-o, a crescut-o și care-l împlinește, deopotrivă.

Cu deplină bucurie, încredere și recunoștință pentru exemplul oferit de academicianul Cristian Hera, atât prin cariera, cât și experiența privată de viață, îi doresc împlinirea și satisfacția meritelor clădite în întreaga existență, în bucuria asumată a roadelor muncii sale.

La mulți ani, domnule academician Cristian Hera!

Academicianul Cristian Hera – susținător fervent al silviculturii românești

Ovidiu Badea

Membru corespondent al Academiei Române

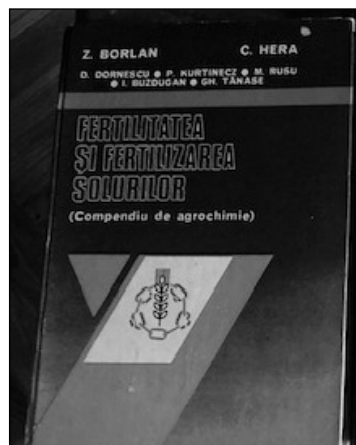
Aniversarea împlinirii venerabilei vârste a domnului acad. Cristian Hera reprezintă o sărbătoare și pentru slujitorii pădurii românești. În lumea silvică este considerat ca una dintre vocile cele mai autorizate cu referire la dezvoltarea durabilă a agriculturii, precum și la securitatea și siguranța alimentară și în același timp una dintre marile personalități ale științelor agricole românești, care în mod hotărât a preluat și a dus mai departe – cu necesare adaptări la noile condiții specifice ultimelor șase decenii – idealurile perene ale savantului Gheorghe Ionescu-Șișești.

Adept al concepției aceluiași savant, exprimată sintetic încă din perioada interbelică potrivit căreia „interesul întregii economii naționale este ca aceste două ramuri de producție să se cunoască, să se înțeleagă și să se prețuiască reciproc”, sărbătoritul a militat de-a lungul întregii sale cariere pentru realizarea între cele două domenii a unor relații reciproc avantajoase, benefice atât pentru terenul agricol, cât și pentru pădure. Schimbările globale, cele de mediu, în general și climatice, în special, au făcut ca academicianul Cristian Hera, conștient de rolul și importanța ecosistemelor forestiere, să-și manifeste tot mai accentuat atașamentul față de pădure, față de slujitorii acesteia, sprijinindu-i tot mai mult, alături de o altă personalitate a științelor forestiere considerată un „Marin Drăcea” contemporan – academicianul Victor Giurgiu. Astfel că, pe bună dreptate, în lumea silvică se consideră că tandemul din perioada interbelică dintre personalitățile de vârf al celor două domenii – agronomul Gheorghe Ionescu-Șișești și silvicultorul Marin Drăcea – și-a găsit corespondent, în ultimele patru decenii, în tandemul Cristian Hera și Victor Giurgiu.

De pe înaltele poziții binemeritate ocupate de-a lungul vremii, în țară și în străinătate, care au culminat cu cele ocupate în fruntea celui mai înalt for de cultură și știință, Academia Română, și a Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, sărbătoritul a fundamentat științific și a susținut interesele comune ale silviculturii și agriculturii, evidențiind rolul și funcțiile multiple ale ecosistemelor forestiere, înțelegând pădurile și gestionarea durabilă a acestora într-un context mai larg, cel al bioeconomiei.

Alături de personalități ale silviculturii românești, a militat și pentru fundamentarea științifică a programului național de împădurire a imenselor suprafețe de terenuri degradate din fondul agricol, care în prezent acoperă peste 2 milioane hectare, dublu față de cât existau în anul 1920, când Marin Drăcea și Gheorghe Ionescu-Șișești, împreună, au preconizat împădurirea acestor terenuri. Înțelegând pe deplin efectele benefice ale pădurilor pentru culturile agricole, domnia-sa s-a implicat activ în realizarea programului național al perdelelor forestiere de protecție a câmpului agricol și a militat permanent și fără rezervă pentru promovarea conceptelor de agro-silvicultură și agroecologie, concretizate astăzi prin îmbinarea benefică a celor două sectoare și protecția mediului în subdomeniul de specializare inteligentă agicultură, silvicultură și agroecologie.

Promovarea valorilor științifice din domeniul forestier și-a găsit, de asemenea, locul în preocupările sărbătoritului. Astfel, de pe funcțiile de conducere deținute, a promovat instituirea Premiului „Marin Drăcea” al Academiei Române și a Premiului „Constantin Chiriță” al Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, destinate recompensării celor mai valo-

roase realizări științifice în domeniul silviculturii. La acestea se adaugă și sprijinul determinant oferit la înființarea, în cadrul Editurii Academiei Române, a publicației „Silvologie”, menită să disemineze lucrări științifice originale obținute în cercetarea științifică aferentă domeniului.

Adept fervent al conceptului de gestionare durabilă a pădurilor, acad. Cristian Hera a considerat că Academia Română trebuie să ofere un exemplu de gospodărire a pădurilor sale. În acest sens, a promovat împreună cu acad. Victor Giurgiu un proiect prin care, ulterior, Adunarea generală a hotărât ferm ca pădurile aflate în proprietatea sa, cum sunt cele din munții Retezat și Penteleu, să devină modele de gestionare. O mare parte din acestea îndeplinesc funcții de ocrotire a genofondului și ecofondului forestier în care se pot desfășura cercetări experimentale de mare complexitate.

Exemplificări ale modului în care sărbătoritul a susținut cu ardoare interesele silviculturii românești sunt numeroase. Ne oprim, lăsând posibilitatea ca și celelalte domenii, pe care sărbătoritul le-a slujit cu pasiune și credință, să evidențieze realizările comune.

La ceas aniversar, în numele întregii comunități științifice silvice cunoscătoare a permanentei și persuasivei susțineri de către domnia-sa a apărării pădurilor României, dorim ca domnul academician Cristian Hera să fie cel puțin încă un deceniu alături de comunitatea agricolă și silvică, cu același spirit de dăruire, cu profesionalismul manifestat constant în întreaga carieră, cu clarviziunea privind evidențierea importanței acestor sectoare în viitorul omenirii, cu puterea de muncă și exigența dovedite în conducerea Academiei Române și a Academiei de Științe Agricole și Silvice „Gheorghe Ionescu-Șișești”.

Clădirea în care sărbătoritul și-a început activitatea de cercetător la Institutul de Cercetări Agronomice al României (ICAR) în anul 1957. A continuat ca președinte (2001–2009) al Academiei de Științe Agricole și Silvice (ASAS).

Academicianul Cristian Ioan Hera – profesor distins

Florin Stănică

Membru corespondent al Academiei Române

Sărbătorim în luna decembrie o personalitate unică în peisajul științei românești și internaționale, prin complexitatea și bogăția realizărilor în domeniul universitar, al cercetării științifice și al managementului științific și academic – academician Cristian Ioan Hera, la împlinirea distinsei vârste de 90 de ani.

Domnul academician Cristian Ioan Hera a dedicat o mare parte din acești fructuoși ani activității nemijlocite în cercetarea agricolă, cu deosebire în științele solului și agrochimiei, precum și în managementul unor reputeate instituții, ca Institutul de Cercetare pentru Cereale și Plante Tehnice de la Fundulea, Centrul Științific Internațional pentru Îngrășăminte din Viena, Academia de Științe Agricole și Silvici „Gheorghe Ionescu-Șișești” și Academia Română.

În același timp, domnia-sa a desfășurat o intensă activitate universitară ca dascăl și creator de școală și la aceste aspecte aș dori să mă refer în continuare.

După primul an de studii la Facultatea de Agricultură, în cadrul Secției de pedologie și agrochimie din Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu” din București, a fost ales, pentru rezultatele excepționale, să-și continue studiile în străinătate.

A urmat în perioada anilor 1953–1957, Facultatea de Agrochimie și Pedologie – Academia de Științe Agricole „K.A. Timiryazev” la Moscova, obținând titlul de inginer agronom în specialitatea agrochimie și recomandarea de a lucra în cercetare.

Cu toate că a fost angajat imediat cercetător în cadrul ICAR, tânărul Cristian Hera a ocupat prin concurs posturile de asistent universitar și ulterior de șef de lucrări, la Catedra de agrochimie din cadrul IANB, București, condusă de marele agrochimist acad. David Davidescu. Aici a îmbinat cu

mare talent activitatea de cercetare științifică cu activitatea didactică, transmițând studenților pasiunea pentru profesie prin prisma noutăților cu care se prezenta în fața lor și prin exemplul personal de tânăr specialist format prin propriile forțe, la mari universități din Uniunea Sovietică, Germania, Franța, Suedia, SUA și Canada.

În anul 1967, după cercetări de mare amploare, a sintetizat rezultatele în teza de doctorat *Influența diferitelor sortimente de îngrășăminte cu azot asupra transformărilor chimice din sol și plantă și asupra producțiilor realizate la principalele culturi de câmp* și a obținut titlul de doctor în agronomie sub conducerea științifică a acad. David Davidescu.

A urmat la scurt timp obținerea titlului de *doctor docent* în științe cu teza *Rezultate originale obținute în cercetările efectuate în perioada 1967–1973 privind studiul fertilității solului și aplicării diferențiate a îngrășămintelor chimice*.

Din anul 1974 a devenit conducător științific de doctorat în specialitatea agrochimie, poziție pe care o îndeplinește și acum, formând și îndrumând 21 de tineri cercetători pe drumul anevoios, dar plin de satisfacții, al științei.

Mulți dintre doctorii în știință formați la școala distinsului conducător științific au devenit cercetători de mare valoare, cadre didactice, manageri sau funcționari guvernamentali atât în țară, cât și în străinătate.

După schimbările din 1989, domnul academician Cristian Hera a revenit la catedră și a ocupat funcția de profesor universitar asociat la Catedra de agrochimie din cadrul Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București.

La începutul acestei perioade, în calitate de asistent la Catedra de pomicultură și doctorand la Agrochimie, sub îndrumarea aceluiași distins

mentor pe care l-a avut și domnia-sa, acad. David Davidescu, am avut oportunitatea să-l întâlnesc pe domnul academician Cristian Hera.

Discuțiile purtate în perioada în care predă disciplina de agrochimie studenților horticultori au fost pentru mine adevărate lecții de viață și momente de inspirație de mare încărcătură. Sfaturile primite m-au ajutat la abordarea pe noi principii a experimentelor de fertilizare de la doctorat la mărul în containere în Casa de vegetație.

Pentru studenți, cursurile au avut un farmec aparte, pentru că informația științifică, impusă de programa analitică, a fost completată cu rezultatele cercetărilor experimentale proprii și cu exemple extrem de interesante din cazurile întâlnite în întreaga lume. Noțiuni noi, precum producția durabilă și performantă, optimizarea folosirii îngrășămintelor și a resurselor de sol au fost predate pentru prima dată studenților horticultori.

Din anul 1998 și până în prezent, domnul academician Cristian Hera este profesor universitar consultant la Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București, fiind implicat activ în numeroase activități academice și participând la majoritatea manifestărilor științifice importante, conferințe și simpozioane internaționale etc.

În anul 2002, Senatul Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București i-a conferit domnului academician Cristian Hera,

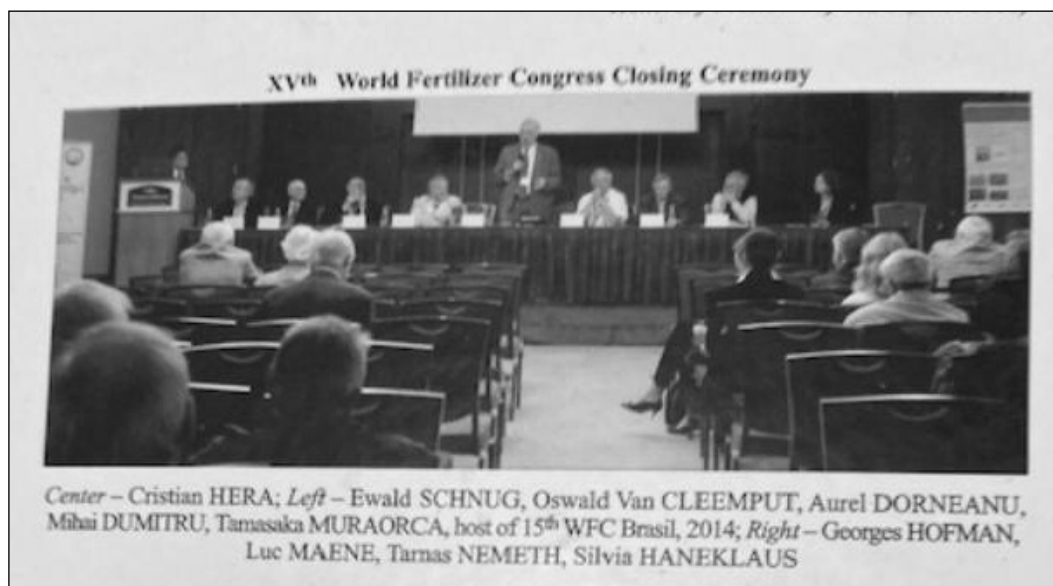
titlul de *doctor honoris causa* pentru meritele excepționale în dezvoltarea agrochimiei românești și mondiale și pentru contribuția adusă la perfecționarea învățământului agronomic.

În același an a devenit membru de onoare al Senatului universității și de atunci continuă să slujească cetatea universitară agronomică bucureșteană cu dăruire și abnegație.

Sunt puține persoanele și cu atât mai puține personalitățile care au înclinarea și capacitatea de a se dăruia atâtor sectoare de activitate și de a excela în fiecare dintre ele.

Domnul academician Cristian Hera a fost înzestrat cu o putere de muncă deosebită, cu o pasiune nemărginită pentru profesiunea de slujitor al științelor solului și al agrochimiei în special, pe care a reușit să le înobileze cu rezultatele cercetărilor proprii și cu talent, să le transmită generațiilor de studenți, doctoranzi și tineri cercetători pe care i-a îndrumat.

A fost conducătorul unor instituții de înalt rang din domeniul cercetării științifice din țară și străinătate, culminând cu funcția de președinte al Secției de științe agricole și silvice, vicepreședinte și președinte al Academiei Române. În tot acest răstimp a reprezentat cu cinste și onoare învățământul agronomic românesc și s-a înscris în Galeria Marilor Profesori pe care i-a slujit cu probitate, devotament și pasiune.

Academician Victor Spinei – 80

Membru titular – 5 iunie 2015 (membru corespondent – 6 iunie 2001)

Vicepreședinte al Academiei Române – 2015–2022

Președintele Secției de științe istorice și arheologie

Omul din uniforma cu medalii

Mircea Ciubotaru*

Născut la 26 octombrie 1943, în satul Lozova, din județul Lăpușna. Refugiul familiei în Banat, în satul Măurenii (aprilie 1944–1949, când rămâne orfan de tată), urmat de deportare în Bărăgan (1949). La Iași, din 1949, studii la Liceul Internat „Costache Negruzzi” (1957–1961) și Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” (1961–1966). Cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol” (1966–1990), iar, după divizare, la Institutul de Arheologie (1990 până în prezent), cu teza de doctorat susținută la București, în 1977. Specializare în Germania (1973–1974). Șef al sectorului de arheologie medievală (1990–2003), director (2003–2011), director onorific (din 2014). Cadru didactic asociat, apoi titular (1990–2012), *professor emeritus* (2012) la Facultatea de Istorie (UAIC). Conducător de doctorat în specialitatea arheologie medievală. Membru al echipelor de cercetare și șef de șantier în 23 de localități din Moldova. Comunicări la simpozioane și congrese științifice din țară și din străinătate (Germania, Italia, URSS/Rusia, Ucraina, Republica Moldova, Slovacia, Austria, SUA, Marea Britanie). Stagii de documentare și vizite de informare în peste 33 de țări din Asia, Europa și America. Relații speciale cu universități din Germania (Berlin, München, Frankfurt am Main, Mainz, Konstanz, Freiburg im Breisgau), cu prelegeri și participări la dezbateri științifice. Membru în comitete de redacție la peste 30 de reviste din țară și opt din Republica Moldova, Polonia și Tatarstan

(Federația Rusă). Numeroase premii academice, naționale și internaționale, *doctor honoris causa* al universităților din Chișinău și Galați, membru corespondent al Academiei Române (2001) și titular (2015), vicepreședinte (2015–2022) și președinte al Secției de științe istorice și arheologie (din 2019). Membru, membru corespondent sau de onoare al unor institute, asociații, academii și centre de cercetare cu profil arheologic din Berlin, Praga, Baden-Baden și Chișinău, în consilii științifice ale unor muzee, reviste și edituri. Patru volume omagiale au fost dedicate personalității și operei sale. I s-au conferit Medaglia Pontificia (2017), Ordinul Național Steaua României în grad de Cavaler (2017), Medalia „Dimitrie Cantemir” a Academiei de Științe din Republica Moldova (2018), numeroase alte distincții și diplome. Specialist în istorie și arheologie medievală, cu predilecție pentru spațiul carpato-nistean, al Moldovei istorice, și sud-dunărean, cu contribuții importante în problematica migrațiilor triburilor nomade, relațiilor românilor cu Imperiul Bizantin, cnezatele rusești, regatul ungar și confederațiile turcice și mongole. Fondator și coordonator a opt serii și colecții de publicații. Semnează 16 volume ca autor unic, peste 160 de volume ca editor și coordonator, sute de studii, articole, recenzii în țară și străinătate. Ultima mare realizare: *Enciclopedia reprezentanților scrisului istoriografic românesc*, I–V, 2021, coordonator, în colaborare cu acad. Dorina N. Rusu.

* Profesor, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Litere; cercetător științific, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”

Omul din uniforma cu medalii

Oricine ar parcurge, fie și în grabă, informațiile cuprinse într-un CV științific și o listă de lucrări, de 49 de pagini, fără detalii biografice sau subiective selecții de aprecieri encomiastice, cum adesea se obișnuiește, întru expandarea unor firave realizări publicistice și găunoase responsabilități administrative, ar putea constata, cu o minimă îndrumare spre substanța omenească și culturală eclipsată de veșmintele ceremoniale ale recunoașterii publice, câteva particularități ce conturează, în serialitatea gesturilor aniversare, un portret cu destule surprize, într-o stilistică chiasmică. Mai întâi se poate constata contrastul dintre o vizibilitate științifică pregnantă, conferită de o prezență viguroasă în spațiul istoriografiei și arheologiei românești și europene, și o prea modestă mediatizare pentru uzul cotidian, promovare din specia care creează în mentalul colectiv VIP-uri de un sezon și academicieni de gazon sau de galon. Dacă obligațiile impuse de responsabilitățile sale în forul academic nu l-ar aduce în prim-planul unor momente de bilanț sau festive, de impact național (de pildă, Centenarul Unirii), Victor Spinei ar avea doar notorietatea unui cărturar eremit, din epoca anterioară atotputerniciei audio-vizualului. O discreție constitutivă firii sale profunde și buneii educații timpurii îi guvernează ținuta și gestică modestă, între pulover și roba de *doctor honoris causa* sau uniforma de academician. Puținele sale confesiuni devoalează gestiunea severă a duratei vieții active, în care acceptarea unor funcții de conducere echivalează cu un sacrificiu, iar disponibilitatea pentru comunicare este dublată de cenzura tentației spre divagația sterilă.

Biografia și traseul formației sale intelectuale explică și motivează resorturile preocupărilor și performanțelor. Răni sufletești nevindecate interferează cu beneficiul șanselor decisive. Relațiile sale privilegiate, umane și profesionale, cu Basarabia au temeuri adânci, în memoria familială, transmisă din copilărie. Dezrădăcinată din Lozova, baștină, în ascendența maternă, a unui neam de mică nobilime rurală și de clerici cu obârșii în neamul boieresc Baltaga, din veacul al XVII-lea, familia mamei, Nadejda Boțan, a avut șansa refugiului în România, în aprilie 1944, și norocul evitării repatrierii forțate în Basarabia

sovietizată. Sprijinul unchilor materni a fost decisiv pentru educația și cultura muzicală, literară, istorică și lingvistică a elevului Victor Spinei, a cărui vocație se conturase deja în ultimii ani ai studiilor de la Liceul Internat, unde nivelul pregătirii nu fusese serios afectat de schimbările de personal, programe și ideologie, dramatice în deceniul de după 1949. Mi-l amintesc, îndeosebi din ultima clasă a XI-a A (1960–1961), în compania colegială și concurențial-adolescentină cu viitorul istoric turcolog Mihai Maxim, cu cel ce va deveni un nume în regia de film, Mircea Daneliuc, și cu Florin Faifer, pe atunci încă nedezvăluind aptitudinile sale literare de excepție. În clasă paralelă, la B, vărul său, Corneliu Boțan, premiant ani de-a rândul, a confirmat valoarea într-o strălucită carieră universitară în domeniul electrotehnicii, urmând profesia tatălui, prof. Nicolae Boțan. Aceste simple invocări de nume spun aproape totul despre temelia începuturilor pe care s-au clădit cariere de prim rang, prin muncă fără răgaz, conjuncturi favorabile și întâlniri cu maeștri îndrumători pe calea spinoasă a științei. Student eminent la Istorie, a avut șansa, în condițiile liberalizării de după 1965 și ale ridicării restricțiilor față de ostracizații cu origine suspectă, de a fi angajat cercetător după absolvire (1966), cu înscrierea imediată pe traiectul specializării sale (arheologie), sub oblăduirea înțeleptului profesor Mircea Petrescu-Dâmbovița. Îndrumarea exigentă a conducătorului de doctorat, severul Ion Nestor de la București, și modelul moral oferit de inegalabilul truditor pe tărâmul istoriografiei, clujeanul David Prodan, nu au rămas fără urmări benefice în structura mentală a tânărului studios. O bună atmosferă de conlucrare în colectivul de arheologi ieșeni a favorizat acumulări, dezvoltări, împliniri. Teza sa de doctorat, *Moldova în secolele XI–XIV* (1977), sporită în conținut și publicată în 1982, a fost recompensată cu Premiul „Nicolae Iorga” al Academiei Române. Era primul său succes major și recomandarea pentru o înaltă situare în ierarhia științifică, deși, în contextul de astă dată puțin favorabil, a rămas, până în 1990, pe modesta încadrare de simplu cercetător, ca alți numeroși profesioniști de valoare, din toate specialitățile umaniste sau tehnice. O reășezare pe meritate poziții de consacrare și conducere a urmat firesc, omul traversând epocile netulburat

în convingerile destinului său de cărturar și savant. Contribuțiile sale la înțelegerea mai adecvată, în context euro-asiatic, a epocii migrațiilor, obscură și adesea caracterizată empiric și impresionist, sunt fundamentale, istoricul și arheologul realizând o sinteză personală inconfundabilă, înscrisă în bibliografia problemei în cap de listă. Cunoașterea temeinică a limbii germane, ca limbă de comunicare în spațiul științific, l-a apropiat de mediul academic din Germania, patria arheologiei, regină a științelor umaniste din secolul al XIX-lea și până astăzi. Alte limbi (rusa, franceza, engleza) i-au facilitat accesul la o imensă bibliografie, care poate fi regăsită, în mare măsură, în cele trei biblioteci personale, cu lucrări unice sau rarissime în depozitele de carte de specialitate din țară. Frecvențele sale deplasări în străinătate nu au avut niciodată tenta cunoscută a turismului, fie și cultural, mascată de presupuse participări la simpozioane și dubioase mese rotunde (!), fenomen specific unor deviații ale învățământului și cercetării actuale. Bagajul de voiaj al lui Victor Spinei a atârnat greu, la dus și la întors, de carte românească și străină.

Poziția sa de responsabilitate în Academia Română a infirmat cutumele simplei reprezentativități, îndeosebi în faza senectuții... nemu-

ritorilor. Ca editor, întemeietor și coordonator de serii și colecții de documente, a lucrat și muncește în rând cu pălmașii scrisului științific, citește totul și corectează cu atenția specifică altădată „capului limpede” de editură sau de gazetă. Temeinic și robace ca magistria tinereții sale studioase, Victor Spinei nu s-a retras în cetatea bibliotecii, pentru a construi erudit și abscons. Profesia sa de arheolog l-a scos la lumina spațiului deschis, l-a încurajat spre aventuri de cunoaștere în cele patru zări. A călătorit din China și până în America, de la Lisabona la Oslo și de la Erevan la Oxford. Distincțiile și recunoașterea publică a meritelor nu i-au diminuat percepția normalității, dimpotrivă, l-au fortificat în credința că valorile durabile se află dincolo de orizontul gesturilor oficiale. Politicos și prevenitor, civilizat și manierat, bonom și cu un simț al umorului care excede morga solemnității de spectacol, Victor Spinei nu-și pierde dreapta măsură nici în dispute sau polemici cu contestatari nervoși și resentimentari. Erudiția și perseverența, echilibrul și simțul datoriei îl promovează ca model în sfera socială a lumii academice. Pentru el, cu orice prilej aniversar, urarea potrivită rămâne aceea clasică și simplă: *La mulți și rodnici ani!*

Vocația academică

Gheorghe Cliveti

Membru corespondent al Academiei Române

Nota de specială distincție a operei istoricului Victor Spinei a tot decurs, cu fiecare articol, studiu ori carte, ca dintr-o intens personalizată vocație academică. Absolvent, în 1968, al Facultății de Istorie, la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, și-a apropiat, încă de tânăr, consacrarea profesională, din postura de cercetător într-un prestigios colectiv de medievști al Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Filiala Iași a Academiei Române. S-a dedicat arheologiei medievale, pentru, îndeosebi, secolele IX–XIV, spre a ilustra, împreună cu Dan Gh. Teodor, soții Eugenia și Vasile Neamțu, Alexandru Andronic sau Stela Cheptea, o frumoasă *școală* în respectivul domeniu de specializare. Tematica de cercetare pe care a asumat-o „programatic” presupunea nu doar un demers arheologic în sine, ci și asidui stagii de documentare ori de lectură, în țară și străinătate, pentru a scoate de sub „neguri de ignoranță” aspecte de viață de pe întinderea Moldovei prevoievodale. Specializarea și-a validat-o prin doctorat angajat sub conducerea științifică a lui Ion Nestor și finalizat cu gir coordonativ dat de Ștefan Ștefănescu, la Institutul „Nicolae Iorga” din București, și și-a aprofundat-o, aproape concomitent, ca bursier al faimosului Institut für Vor- und Frühgeschichte, Universität des Saarlandes, Saarbrücken. I s-au înrădăcinat în activitatea profesională două mari direcții, una de explorări arheologice și alta de investigări documentaristice. Ca „responsabil de șantier arheologic” sau „membru de echipe specializate” și-a legat numele de „situri” de pe întinderea spațiului est-carpatic, cu „stagii” și „peste Prut”, înspre nordul bucovinean, prin Transilvania și istorica Țară Românească, încât să se asigure, de calificat control asupra vestigiilor îndeosebi „materiale” ale medievalității noastre timpurii. A căutat să confere

semnificații istoriografice respectivelor vestigii și prin explorarea/atestarea corespondențelor lor etnolingvistice. A reușit să evidențieze intersecțiunile medievalității românești timpurii și epocii marilor migrații. Și-a luat, de crezut, ca model, pe N. Iorga, „vizitând situri arheologice” și investigând fonduri documentare ori de carte veche în cam toate statele europene, în nu puține caucaziene, asiatice, nord-mediteraneene și chiar de Lume Nouă. Cele mai strânse relații profesionale le-a căutat și întreținut cu îndeosebi specialiști germani și francezi. Prestigiul profesional și l-a amplificat prin accederea, din 1990, la Catedra universitară, cu distinctă conducere de doctorat în arheologie medievală, și prin recunoașteri academice românești și străine.

Recunoașteri, la semnificativă cotă valorică din partea specialiștilor, au privit cărțile fructificante de cercetări arheologice și de istorie medievală întreprinse de Victor Spinei: *Moldova în secolele XI–XIV* (București, 1982), sinteză încununată cu Premiul „Nicolae Iorga” al Academiei Române și hărăzită unei a doua ediții, revizuită și mult adăugită (Chișinău, 1998), și alteia în limba engleză (București, 1986); *Realități etnice și politice în Moldova Meridională în secolele X–XIII. Români și turanici* (Iași, 1983); *Ultimele valuri migratoare de la nordul Mării Negre și al Dunării de Jos* (Iași, 1996); *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele XI–XIII* (Iași, 1999); *The Great Migrations in the East and South East of Europe from the Ninth to the Thirteenth Century, I. Hungarians, Pechenegs and Uzes, II. Cumans and Mongols* (Amsterdam, 2006); *Universa Valachica – românii în contextul politic internațional de la începutul mileniului al II-lea* (Chișinău, 2006); *The Romanians and the Turkic Nomads North of the Danube Delta from the Tenth*

to the Mid-Thirteenth Century (Leiden/Boston, 2009); *Principii martiri Boris și Gleb. Iconografie și canonizare* (Brăila, 2011), cu o ediție și în engleză (Oxford, 2011); *Mongolii și românii în sinteza de istorie ecleziastică de Tholemeus de Lucca/Les Mongols et les Roumains dans la synthèse ecclésiastique de Tholemeus de Lucca* (Iași, 2012) etc. Titlurile de cărți, precum cele menționate, reflectă, prin însăși enunțialitatea lor, un desfășurător sistemic de cercetări privind spațiul estic și sud-estic românesc, în mai largă lui cuprindere de „mișcări” sau „pânze mișcătoare” de populații din secolele IX–XIV, când „oamenii pământului”, cum „i-a numit” și Iorga, și-au înfipt adânc rădăcinile statorniceii lor de viațuire înveterată și de „forme” de organizare politico-militară precedente Voievodatului Moldovei.

Tematica de fond a sus-menționatei cărți apare ca mereu aceeași, însă privită din diferite perspective, corespunzătoare diverselor ei „fațete”. A rezultat, astfel, o tratare a ei la parametrii sintezei, semantic polivalentă. Autorul s-a și putut ilustra ca specialist cu autoritate de cuvânt proficient asupra unei anumite perioade de istorie românească, acoperitoare de întregi secole IX–XIII și de început de secol XX. Și-a avut, de aceea, binemeritat loc în comitete sau colegii redacționale de prestigioase reviste, pe care le-a tot onorat cu proprii studii și articole de specialitate, reviste precum, selectiv, „Arheologia Moldovei”, „Dacia”, „Memoria Antiquitatis”, „Res Historica”, „Czasopismo Instytutu Historii Lublin”, „Acta Euroasiatica – Wrocław” etc. În „atelierul de cercetare”, la Catedra universitară și prin conferințe sau comunicări de primă relevanță pentru simpozioane, dezbateri și mese rotunde „găzduite” de Academia Română, instituții și foruri cultural-științifice din țară (București, Iași, Cluj-Napoca, Chișinău etc.) și străinătate (München, Stuttgart, Spoleto, Moscova, Bratislava, Kiev, New-York, Washington, Freiburg im Breisgau, Viena, Paris, Konstanz, Berlin, Mainz etc.) și-a mereu etalat specializarea istoriografică. Din clar definibilă postură de specialist, a asumat responsabilități de director al Institutului de Arheologie din Iași, a inițiat și a coordonat mari proiecte de cercetare, cu rezultate remarcabile, ce au putut conta, alături de valoroasele-i cărți, studii și articole, pentru înalte recunoașteri, precum cele

de membru corespondent și, consecutiv, de membru titular la Academia Română, de membru corespondent la Deutsches Archaeologisches Institut – Berlin, de membru de onoare la Academia de Științe a Moldovei (Chișinău), de membru la European Association of Archaeologists etc.

Cu personalizată decență, Victor Spinei a vădit frecvent scrupulozitatea specializării profesionale, înfrângându-și tentația de a pronunța cuvânt verdictual ori sentențios asupra unor teme sau dezbateri istoriografice unde alți specialiști și-au adjudecat titluri de veritabilă competență. Și-a poate dorit asemuire, în conduita profesională, cu istorici de renume prin îndeosebi virtuți ale specializării, pe care i-a cunoscut personal și i-a elogiât, de la Șerban Papacostea, David Prodan și Dan Berindei, la Petre Ș. Năsturel, Leonid Boicu, Vasile Neamțu etc. A admirat, la Alexandru Zub, considerarea specializării unor mari istorici pentru a le sesiza resorturi ale propensiunii întru sinteza generală. A și căutat, personal, să scruteze orizonturi ale sintezei, de pe poziția-i de acribios cercetător/cunoscător al unei anumite perioade și după *reper* învrednicite de clasici ai istoriografiei noastre. O ocazie fericită spre a se vădi profesional în felul schițat a putut fi aceea de asumare, împreună cu Gheorghe Buzatu, a ediției critice a *Istoriei Românilor* de Nicolae Iorga, la întinderea originală, de zece volume, a respectivei mari sinteze. Ediția semnifica, din start, un titlu de prestigiu pentru Institutul „A. D. Xenopol”, acolo unde și Al. Zub tocmai asumase, de prin 1985, ediția critică, socotibilă și ca a IV-a, a sintezei lui Xenopol, tot mare, *Istoria românilor din Dacia traiană*. Pentru ediția critică a sintezei iorghiene, studiul introductiv, *Nicolae Iorga – istoricul militant*, cu nu tocmai inspirată suprantitulare *Introducere*, a revenit, pentru, după obișnuită normă editorială, volumul I, lui Gh. Buzatu, mult pasionat, sub riscul admonestărilor politico-ideologice dinspre „dirigitorii frontului unic istoriografic românesc” pe timpul anilor '80 ai secolului trecut, de profetismul național al Uriașului. De partea sa, cu *Notă asupra ediției*, pentru același volum I/1, *Strămoșii înainte de romani* (București, 1988), și *Postfață* la cel de-al III-lea, *Ctitorii* (București, 1993), Victor Spinei s-a conformat îndeosebi responsabilităților special calificabile de coordonator

și editor critic, dând și tonul revalorizării principalei scrieri iorghiene: „*Republicarea monументalei sinteze asupra istoriei românilor a marelui savant și patriot Nicolae Iorga survine la jumătate de secol de la prima sa editare [...]. Din uriașa producție științifică dedicată istoriei românești, lucrarea în discuție este cea mai întinsă, reprezentând totodată ultima sinteză elaborată de eminentul polihistor și care înfățișează devenirea poporului român din cele mai vechi timpuri până spre sfârșitul perioadei interbelice, motiv suplimentar pentru a suscita o atenție particulară. Creația lui Nicolae Iorga nu își limitează însemnătatea la latura strict științifică, ea fiind în același timp un document de real interes, ce poartă pecetea inconfundabilă a enciclopedismului și efervescenței spirituale a marelui istoric. Vocabularul său este de o rară bogăție și diversitate [...]. Spirit spontan prin excelență, refractar față de construcțiile frazeologice rigide, Nicolae Iorga își dezvăluie personalitatea plurivalentă printr-un stil original, pigmentat cu expresii colorate...*”.

În *Postfața* subintitulată *Ultima mare sinteză a lui N. Iorga asupra istoriei românilor și perioada secolelor X–XIV*, considerații general-apreciative, de felul celor sus-citate, apar „împietite” cu evaluări critice, prin raportare la sinteze anterioare, precum cea xenopoliană, și la cursul cercetărilor impulsionate, pentru cel puțin arealul istorico-geografic moldav, de chiar studiile editorului de volum *Ctitorii*. Notațiile despre „unele aspecte delicate”, cu scăderi de caracter ale lui Iorga, din „purtările” acestuia față de fostu-i profesor Xenopol și „disputa”, între „cei doi”, pe tema sintezei naționale și de care avea să țină și „îndurerarea” de Uriaș a „observațiilor punctuale și severe” îndreptate contra anumitor scrieri ale sale de „hipercriticii” de la „*Revista istorică română*”, au fost conduse, de editorul aceleiași volum *Ctitorii*, înspre a proba că, peste orice asperități implicite mediului competitiv al specialiștilor, trendul inexorabil progresiv al cunoașterii secolelor X–XIV de istorie a românilor. Comparația între părți ale sintezelor „date” de Xenopol, Iorga și C.C. Giurescu a nuanțat-o interpretativ prin referiri asupra contribuțiilor „aduse” de D. Onciul, Gh. I. Brătianu și I. Moga, iar, ca „mai noi”, înspre 1990, de Șerban Papacostea, Radu Popa, Al. Andronic, C. Cihodaru, Ștefan Sorin Gorovei

și, nu la urmă, de el însuși, la elucidarea „diverselor probleme”, câteva încă intens controversate, ale istoriografiei respectivelor secole românești. Spre „a face dreptate” în polemica Iorga – C.C. Giurescu, s-a asociat, cu, firește, proprii cuvinte, verdictului favorabil Uriașului și pronunțat de Mihai Berza asupra „scăderilor de orizont și de vigoare”, în plan istoriografic, din cauza „opțiunii pentru canoane metodologice mecanice și ignorarea «spiritului» prin cangrenarea fluxului imaginativ al viziunii”. În plus, a căutat să evidențieze strălucirea sintezei iorghiene într-o constelație de altele, tot mari și de „nume” prestigioase, privind trecutul mai fiecărei entități istorico-naționale europene. S-a și simțit, de aceea, în deplin confort intelectual invocând magnificența personalității și operei lui N. Iorga, sub însă mărturisită „prudență” că „*judecăți tranșante în legătură cu creația istorică a «Uriașului» comportă încă mari riscuri, date fiind vastitatea și profunzimea deconcertante [...]. Dezamorsarea tuturor factorilor generatori de dogmatism și tendențiozitate va putea conduce, concomitent cu riguroasa exegeză a operei Savantului [...], spre o amplă a ei restituție*”.

Înclinația spre a scruta, de pe temeiuri de anumită specializare și prin urmarea peste cerințele stricte ale acesteia de direcții de lectură, orizontul sintezei istorice românești, s-a confirmat, la Victor Spinei, și în legătură cu reabilitarea personalității și operei lui Gheorghe I. Brătianu, după „îndurarea nedreaptă”, de cam patru decenii, a cenzurii aplicate retroactiv de regimul comunist valorilor culturii naționale de dinainte de 1944/1947, inclusiv, poate îndeosebi, scrierilor respectivului mare istoric, mai fiecare temeinic argumentată și de exemplară cumpănire a „lămuririlor” fie de detaliu, fie de întreg contextul factualității ținând de îndepărtat ori apropiat trecut. În anul 1988 apărea, la Universitatea ieșeană, volumul *Confluente istoriografice românești și europene*, consacrat trecerii de 90 de ani de la nașterea istoricului Gheorghe I. Brătianu și coordonat, la acel moment evocativ, de încă tânărul Spinei. Acesta, într-un însuflețit *Cuvânt-înainte* de editor, semnala că „*se marca un fericit prilej de evocare a coordonatelor biografice [ale lui Gh. I. Brătianu] și de retrospecție asupra unei opere vaste și profunde, valoarea și soliditatea ei putân-*

du-se evalua cu spirit de obiectivitate mai accentuată odată cu scurgerea unui mănunchi de decenii de la elaborare, când validarea perenității ideilor și concepțiilor expuse este mai facilitată [...]. Cu toată revigorarea epatantă a interesului pentru personalitatea lui Brătianu în ultimii ani, materializată prin reeditări, studii exegetice și tipărire de documente, numeroase laturi ale biografiei și creației sale continuă să rămână insuficient cunoscute și relevante”. Cuprinderea contribuțiilor la volum în patru secțiuni ale lui, sonor intitulate *Opera historica, Elementa biographica, Documenta, Evocatione*, a putut fi de frumos efect, prin atingerea coardei de clasicitate a expresivității academice. Între colaboratori, prima linie s-a convenit a fi de nume reprezentative, la acel moment 1988, de profesori universitari și cercetători de institute academice din țară și străinătate, Pompiliu Teodor, Al. Zub, V. Cristian, Paul Michelson, Lucian Boia, Ștefan Lemny, cu preocupări speciale ori semnificativ cotabile valoric de istoriografie și, prin urmare, „chemate” pentru rostiri de cuvinte deplin relevante asupra importanței reconsiderării personalității și operei lui Gh. I. Brătianu. Un loc special, merituos titrabil, a revenit studiului „dat” de Victor Spinei, *Gheorghe I. Brătianu între vocația istoriei și tentațiile vieții politice*, în care au reverberat „învățămintele” decantate de însăși direcția sa de specializare profesională. Pe aceeași direcție, Gh. I. Brătianu, la timpul său și cu profundă rostuire pentru măcar o parte a operei sale de mai întins spectru tematic, a întreprins studii din care acribiosul Spinei, de „mai nouă școală de istorie și arheologie”, să-și poată avea *repere* întru demonstrația amplificată că spațiul românesc, îndeosebi estul și sud-estul acestuia, nu a fost, prin secolele IX–XIV, doar „în calea răutăților”, ci și grație Gurilor Dunării și litoralului pontic, „fereastră înspre și dinspre lume”. Mirifica notație a lui Gh. I. Brătianu din dramaticii ani 1940–1943, că Basarabia este „foaierul nostru național”, nu-i putea să-i fie decât ca de profundă impresivitate studiosului ieșean de la 1988, care tocmai scruta argumentele sporului de cunoaștere a „locurilor și oamenilor” din nordul Gurilor Dunării, cu Chilia și Cetatea Albă, „fortificații deschise navigației”, unde s-au intersectat stări autohtone de viață, interese, ambiții sau tendințe

bizantine, slave, mongolo-tătare, venețiene, genoveze sau timpuriu osmanice.

Pentru sporul de acea cunoaștere istorică, Victor Spinei a căutat, întâi, să evalueze starea literaturii de specialitate între ale cărei titluri de primă referință se încă distingeau cele de N. Iorga și Gh. I. Brătianu, iar apoi, să se fie „la curent”, în chiar dialog fructuos cu foarte specioasele cercetări ale lui Șerban Papacostea și explorările arheologico-documentaristice ale lui Ionel Căndeș. Și-a apropiat un frumos titlu de merit prin editarea în română a cărții lui Gh. I. Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea romană* (București, 1988; mai nouă ediție, Iași, 1999), și „îngrijirea”, împreună cu Ionel Căndeș, de o reeditare a altei cărți de același Brătianu, *Les Génois et les Vénitiens dans la mer Noire aux XIII-e et XIV-e siècles* (București/Brăila, 2014). „Îngrijirea” și de o nouă ediție a cărții lui N. Iorga, *Chestiunea Dunării* (Iași, 1998), i-a confirmat și mai mult preocuparea de a-și oglindi propriile cercetări de cert-definibilă specializare în albia mereu extensibilă a istoriografiei medievalității de secole IX–XIV, îndeosebi sud-est europene. Motiv pentru care a inițiat și orientat, împreună cu Ionel Căndeș, deja impresionantul *Florilegium magistrorum historiae, archaeologiaeque Antiquitatis et Medii Aevi*, de publicații între care s-a bineregăsit și cartea lui Gh. I. Brătianu, *Les Génois et les Vénitiens...* Edițiile critice ale unor „prestigioși înaintași” prezintă, fiecare în parte, studiu introductiv, după riguros observate norme academice. Fiecărei cărți i s-a relevat „locul distinct” într-un anumit orizont istoriografic, cu adecvate și necesar succinte referiri și asupra întregii opere a autorului aceleia. Studiul introductiv pentru editarea redacțional „împărtășită” și de Ionel Căndeș a unui curs universitar din anii 1941–1943 al lui Gheorghe Brătianu, *Chestiunea Mării Negre* (București, 2022), apare ca demers de specialitate de sine stătător, cu valențe de monografie istorică, de aproape 200 de pagini, sub un titlu elucidativ ce i s-a dat, *Chestiunea Dunării în prospectarea lui Gheorghe I. Brătianu*. A rezultat o frumoasă ediție de *carte* ce întrunește exigențele înregistrării ei, cu timpul, la „categoria de rară”. Un studiu introductiv, de stil Victor Spinei, *Florilegiu polivalent. Gheorghe I. Brătianu*, s-a binecuvântat volumului Gheorghe I. Bră-

tianu, *Studii și articole de istorie* (Iași, 2010), volum învrednicit și de Al. Florin Platon, printr-un de asemenea studiu de factură introductivă, *Gheorghe I. Brătianu: actualitatea unui model științific și uman*. Un event aparte, „de minte și inimă”, pentru Victor Spinei, l-a reprezentat ediția cărții postume a lui Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale, 1792–1821* (Iași, 2001), ediție pe care „a îngrijit-o” din intime motive ale „rememorării pioase” a unei personalități de prim rang a „școlii ieșene de istorie” și care, cum vedește și studiul introductiv, *O eclatantă ascensiune frântă spre apogeu: Leonid Boicu*, avea origini familiale basarabiene și poate, tocmai de aceea sau precum nu puțini alți intelectuali de aceeași „baștină”, a tot aspirat să atingă trepte cât mai înalte ale prestigiului profesional, ca parcă în compensarea nedreptăților îndurate de ținuturile pruto-nistrene.

Ediția cărții *Principatele Române...* i-a prilejuit lui Victor Spinei mărturisirea „sensibilității sale pentru destinul personalităților de anvergură”. De acea „sensibilitate” profundă, însă până la a nu-i etufa spiritul analitic, de veritabil istoric, i-au vibrat și articolele din volumele *Reprezentanți de seamă ai istoriografiei și filologiei românești și mondiale* (Brăila, 1996) și *Proiecții istoriografice/Historiographical Projections* (Suceava, 2014). În volumul întâi menționat, reluările unor studii introductive precum cele sus prezentate și articolele sau evocările privind „personalități prestigioase”, de la N. Iorga și Gh. I. Brătianu la David Prodan, Al. Boldur, Eugen Coșeriu, Al. Ciorănescu, Nicoară Beldiceanu, Eugen Lozovan, Emil Turdeanu, Petre Ș. Năsturel etc., și le-a completat ori „întărit”, editorial, cu *acte și documente*. Cel de-al doilea volum, *Proiecții...*, incluzând evocări de *Personalități ale istoriografiei românești* și de *Personalități ale istoriografiei universale*, cu anexe de *Acte oficiale și corespondență privată*, confirmă „sensibila” motivație a unui renumit specialist „pe un anumit domeniu de cunoaștere” de a considera *repere* ale devenirii *științei istorice*, ilustrate de „nume și opere”: „Fiind absorbit de fenomenele specifice epocii migrațiilor târzii și evului mediu din sud-estul Europei – care prezentau pregnante lacune în sfera cunoașterii –, în primii ani de activitate am ignorat cvasitotal problemele aferente istorio-

grafiei. Fără să devină precumpănitoare, acestea au intrat treptat și întrucâtva firesc în orbita preocupărilor [...]; pe de o parte, am fost condus de venerația față de creativitatea marilor predecesori, precum Nicolae Iorga și Gheorghe I. Brătianu, simțind imboldul de a-mi asuma responsabilități pentru a scoate din conul de umbră opere strălucitoare ca erudiție și abilitate interpretativă, printr-o îngrijită reeditare a acestora; pe de altă parte, am considerat oportun să formulez considerații punctuale asupra aportului științific al câtorva reputați istorici și arheologi – români și străini –, prilejuite de traversarea unor marcante segmente istoriografice, de semnalarea anumitor semnificative împliniri profesionale...”.

Ca director al Institutului de Arheologie din Iași, membru al Academiei, președinte al Secției de Științe Istorice și Arheologie, Victor Spinei a avut și are inițiative rodnice în privința unor mari proiecte, după o frumoasă tradiție a celui mai înalt for științific și cultural al țării; autor și coordonator (în colab.) al volumului III, *Genezele românești* (București, 2001 și, ediția a II-a, 2010), al tratatului academic de *Istoria Românilor*; inițiator al marilor colecții istoriografice, „Centenar” și „Civilizație românească”, sub egida Academiei; coordonator, în colaborare cu Dorina Rusu, al *Enciclopediei reprezentanților scrisului istoric românesc* (5 volume, Suceava, 2021); coordonator, în colaborare cu Ionel Căndea, al seriei a III-a de *Documente privind Istoria Românilor – Colecția Eudoxiu Hurmuzaki*, cu deja număr semnificativ de volume apărute ori „în lucru” la Editura Academiei Române și Editura Istros – Brăila, responsabilități redacționale pentru respectiva mare colecție documentare revenind și unui colegiu ilustrat de Ioan Aurel Pop, Dorina Rusu și Gheorghe Cojocar, fiecărui volum înscriindu-se, după caz și nominal, editorul sau editorii. Studiului introductiv, *Colecția de documente Hurmuzaki: antecedente, geneză, concretizări*, pentru primul volum (București/Brăila, 2018) de nouă serie, a III-a, și ca de *reactivare* a mării „culegeri documentare”, i s-a conferit de autor, Victor Spinei, o mai înaltă menire, prin formă și conținut, decât cea a legitimării sau lămuririi demersului editorial în sine. S-a și binecuvântat respectivului studiu valorificarea și la ținuta editorială de carte de sine stătătoare, cu text

bilingv, *The Editing of Historical Sources. The Hurmuzaki Collection of Documents/Editarea izvoarelor istorice. Colecția de documente Hurmuzaki* (București/Brăila, 2018). Textul se constituie într-un serviciu de primă referință adus bine-lui general al istoriografiei române. Tematica sa nu s-a mulat strict registrului terminologic și metodologic al obișnuitelor, pentru mai ales Catedre universitare, introduceri la studiul istoriei. *Aspecte terminologice, definirea conceptului de izvor/sursă și parametrii interpretativi* s-au pliat, e drept, unei succinte părți preliminare studiului editorial valorificat la condiția de carte. Pe când, notarea de *inserări de izvoare în literatura istorică și de mari colecții de izvoare europene* s-au rostuit expres tematicii *editării izvoarelor istorice în spațiul românesc*, de la primele tentative la marea colecție Hurmuzaki, cu necesară presupunere a considerării de *repere biografice* pentru Eudoxiu Hurmuzaki, „părintele” colecției, cu meritul de a fi „adunat” materiale din mai ales arhive, spre a se putea da conținut primordial, pretabil completărilor, celor XXI de volume, în 45 de tomuri, de serie dintâi a impresionantei întreprinderi documentaristice, cam „eroică”, de vreme ce editorii, Nicolae Densușianu, Grigore Tocilescu, Ioan Slavici, C. Esarcu, Al. I. Odobescu, I. Bog-

dan, D. A. Sturdza, N. Iorga, A. Papadopoulos-Kerameus, I. Skupiewski, Nerva Hodoș și I. Nistor, și-au limitat, aproape fiecare, eforturile într-o „tipărituri de acte și documente”, fără regeste corespunzătoare, indice de locuri, persoane și materii, încât „sarcina” de a stinge „atare lipsuri” să fie, peste timp, să revină unei comisii desemnate, în 1948, de Prezidiul Marii Adunări Naționale, și reunitoare de specialiști efemeridici „așezați sau reasezați” numeric și onomastic. *Reactivării marii colecții* de Andrei Oțetea i s-a cuvenit sublinierea de merite, însă cu implicite „amendamente critice” asupra însușirii lor cam excesiv personalizată de „principalul editor, coordonator”. Seriei *mai noi* a colecției Hurmuzaki i s-au hărăzit, din start, valențe profesionale clar observate, comparabile cu ale alteia, tot mare, *Documenta Romaniae Historica*, „curgătoare” prodigios, sub egida Academiei Române, acolo unde Victor Spinei, tocmai pășind de al șaisprezecelea lustru de viață, ține mult, cum și mărturisește, să fie de partea eminamente pozitivă a adevărului că „în decursul evoluției scrisului istoric au apărut delimitări și decantări în cadrul palierului izvoarelor și în cel al literaturii secundare”.

Academicianul Victor Spinei, la 80 de ani

Ionel Cîndea

Membru corespondent al Academiei Române

Reputat istoric al evului mediu românesc dar și universal prin contactele istoriei românilor cu alte popoare, academicianul Victor Spinei a manifestat încă de la începuturile activității sale științifice o statornică trăsătură: revenirea din alte perspective, cu noi argumente și izvoare, la subiectele abordate la începuturi.

Fie că a fost vorba de mongoli, sub multiple aspecte ale amprente lăsate de aceștia asupra istoriei Europei și a spațiului românesc, fie că a încercat recuperarea pentru istoriografia noastră a unor figuri emblematice, precum Gheorghe Brătianu, Victor Spinei a revenit, mai ales după 1989, asupra personajului, dar și a operei sale: *Marea Neagră*.

La acest moment aniversar trebuie să ne amintim că academicianul Victor Spinei este și un creator de școală în arheologia medievală românească, numeroșii săi doctoranzi, deveniți specialiști, trebuind să urmeze pilda profesorului, care nu a tratat problemele doar cu argumentul arheologic, ci l-a coroborat totdeauna cu alt gen de izvoare – de la documentul de arhivă la cartografie etc.

O altă latură impresionantă a implicării academicianului Victor Spinei în istoriografia românească și europeană este aceea de editor de izvoare reluând de câțiva ani, într-o a treia serie,

Documentele Hurmuzaki, adică acele mărturii despre istoria noastră sub varii aspecte, aflate în depozite străine.

Cu gândul și cu inima la spațiul Basarabiei natale, a sprijinit ca nimeni altul pe colegii din acest loc atât de frământat al neamului românesc în publicarea și afirmarea acestora ca specialiști.

În ciuda vremurilor ce străbatem – cu multe asperități și crize – academicianul Victor Spinei, aflat în fruntea supremului for științific și cultural al țării, Academia Română, a onorat momentul Centenar al Marii Uniri a românilor în 2018 cu patronajul științific al unei serii unice de lucrări, coordonând seria *Civilizația Românească*.

La fel a reușit, în colaborare, să realizeze o impozantă *Enciclopedie a reprezentanților scrisului istoric românesc* în cinci volume, onorând poziția de președinte al Secției de științe istorice și arheologie din cadrul Academiei Române, lăsând istoriografiei noastre un amplu inventar al celor ce slujesc într-un fel sau altul muza Clio.

Sunt convins că faptele nu se vor opri aici pentru venerabilul sărbătorit și, pe multe direcții, roadele vor continua să apară.

La acest moment unic de viață, îi dorim domnului academician Victor Spinei multă sănătate cu adaosul la fel de românesc: La mulți și sporici ani!

Academician Marius Porumb – 80

*Membru titular – 30 aprilie 2009
(membru corespondent – 12 noiembrie 1993)*

Academicianul Marius Porumb, la aniversare*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Academicianul Marius Porumb s-a născut la 9 octombrie 1943, la Grozești-Lăpușna, azi în Republica Moldova, unde părinții făceau apostolat, după recuperarea Basarabiei de către țara-mamă. A învățat la unul dintre cele mai bune licee, azi Colegiul Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare. A urmat apoi studiile Facultății de Istorie și Filosofie a Universității din Cluj, unde s-a specializat în istoria artei, în cadrul școlii de specialitate create de profesorii Coriolan Petranu și Virgil Vătășianu, ultimul fiind și distins membru al Academiei Române. Și-a susținut teza de doctorat cu tema „Icoane românești din Transilvania (sec. XV–XVIII)” în 1973, sub coordonarea menționatului Virgil Vătășianu. Și-a desăvârșit pregătirea în Italia, la Ravenna și Bari (cursuri de civilizație și cultură bizantină), precum și în Iugoslavia, și a efectuat călătorii de studii în Franța, Italia, Germania, Grecia, Ungaria.

Din 1966 a fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca, Secția de istoria artei. După înființarea Institutului de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca (1990), a fost director adjunct (1990–1992), apoi director al Institutului, din 1992 până în prezent.

În 1971 a colaborat la organizarea Muzeului Național de Istorie din București, apoi a coordonat și a organizat Muzeul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Cluj-Napoca. În anul universitar

1984/1985, a fost solicitat să țină cursuri la Universitatea de Arte din București și la Universitatea din Chișinău. A fost invitat să țină cursuri, ca profesor asociat, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca al cărei conducător de doctorate a devenit din anul 2000.

Este fondator și redactor responsabil al primei reviste de artă medievală din România, „Ars Transsilvaniae”. Desfășoară o bogată activitate științifică, concretizată în numeroase lucrări, studii și articole, dintre care menționăm: *Bisericele din Feleac și Vad. Două ctitorii moldovenești din Transilvania* (1968); *Ghidul muzeelor din Cluj-Napoca* (1974); *Icoane din Maramureș* (1975); *Studii de istoria artei* (1982); *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII–XVIII* (1998), *Legături culturale și artistice moldo-transilvane în sec. XV–XVI* (2004), *Biserici de lemn din Maramureș* (2005), *Cetatea Călnic* (2007, în colaborare cu Ciprian Firea). De asemenea, s-a numărat printre autorii tratatului *Istoria Românilor* (vol. V–VI, 2002–2003).

Vicepreședinte (1996) și apoi președinte (2001) al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, membru al Comitetului Național Român ICOMOS (Consiliul internațional pentru protecția monumentelor istorice al UNESCO), membru CIHA (Consiliul Internațional de Istoria Artei), președinte al Asociației „Ars Transsilvaniae” România.

*Alocuțiune susținută la simpozionul omagial „Academician Marius Porumb – 80”
(17 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

În 2002, guvernul francez i-a acordat titlul de Cavaler al Ordinului Literelor și Artelor al Republicii Franceze și tot în 2002 a fost decorat cu Ordinul Național „Steaua României” în rang de Cavaler. Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului i-a acordat decorația „Crucea Transilvană”.

A fost numit membru corespondent (12 noiembrie 1993), iar ulterior a devenit membru titular (30 aprilie 2009) al Academiei Române. Truda pe tărâmul istoriei artei i-a adus nu numai recunoașterea valorii, ci și mulțumirea sufletească a lucrului împlinit.

La mulți ani, distinse coleg!

Academicianul Marius Porumb, prestigios istoric de artă al României*

Acad. **Sabina Ispas**

Președinta Secției de arte, arhitectură și audiovizual

Academia Română, cel mai înalt for de consacrare științifică și culturală al țării, reunește personalități, care se bucură de recunoaștere unanimă, din domeniile științei și culturii, din România și din afara țării. Prioritare între preocupările membrilor săi sunt cultivarea și promovarea valorilor științifice și culturale naționale și universale, a principiilor democratice și a celor etice, sprijinirea liberei circulații a ideilor în științe, arte și litere, având la bază o eficientă organizare și coordonare a cercetărilor fundamentale și avansate. Semn al aprecierii, respectului și afecțiunii pe care o avem față de aceste personalități meritoase este omagierea pe care le-o aducem în momente de referință ale existenței lor. Un astfel de prilej ne este oferit astăzi când, în Aula Academiei Române, marcăm, solemn, împlinirea a 80 de ani de viață (este născut pe 9 octombrie 1943), 60 de ani dedicați studierii istoriei artei și 30 de ani de când a fost ales membru al Academiei Române, pentru acad. Marius Porumb.

Prestigios istoric de artă al României, format la școala clujeană, având între predecesori pe Coriolan Petranu și acad. Virgil Vătășianu, este, la rândul său, nu numai un continuator, ci și un „fondator” și un formator pentru diverse direcții de cercetare și interpretare, domeniul care l-a preocupat, cu precădere, fiind arta medievală și premodernă românească. Arealele culturale ale Ardealului, Maramureșului, Crișanei și Banatului sunt în centrul atenției sale, fiind interesat, cu deosebire, de arhitectura construcțiilor sacre din lemn și zid, pictura murală, icoanele ortodoxe, implicit cele atât de caracteristice pentru spațiul

transilvan realizate pe sticlă – teza sa de doctorat se intitulează *Icoane românești din Transilvania* –, lucrări în argint, ferecături de carte și altele. Cu erudiție și sensibilitate a scos în evidență valoarea artei românești transilvănene, personalitatea zugravilor, acei artiști, de atâtea ori anonimi, fiind des analizată în studiile pe care le-a elaborat. Activitatea sa – având în centru cercetarea științifică în domeniile istoriei artei, ale celor asociate acesteia și valorificarea rezultatelor sub mai multe forme, implicit prin participări la manifestări științifice naționale și internaționale – excelează și în plan editorial, publicistic, didactic; a susținut cursuri la universitățile importante din Cluj, București, Chișinău și coordonează doctorate din domeniul istoriei artei. Domnia-sa este implicat activ în acțiuni de protecție, conservare și restaurare a construcțiilor și obiectelor de tezaur aparținând sferelor sale de interes cultural și, nu în ultimul rând, managementului instituției academice de cercetare a Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române, Institutul de Arheologie și Istoria Artei. A publicat numeroase studii, articole și, cu deosebire, cărți de referință în care valorifică experiența și informația dobândite de-a lungul numeroșilor ani consacrați studiului. Pentru aprofundarea și contextualizarea cercetărilor sale a desfășurat și o intensă documentare de teren. A efectuat călătorii de studii în Italia, Grecia, Franța, Ungaria, Germania și specializări în Italia, la Ravena și Bari.

Cităm numai câteva dintre lucrări: *Bisericile din Feleac și Vad, două ctitorii moldovenești din Transilvania* (1968), *Icoane din Maramureș*

*Alocuțiune susținută la simpozionul omagial „Academician Marius Porumb – 80” (17 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

(1981), *Pictura românească din Transilvania* (1981), *Studii de istoria artei* (1982 – în colaborare), *Biserica arhiepiscopală din Feleac* (2003), *Biserica episcopală din Vad* (2004), *Ștefan cel Mare și Transilvania. Legături culturale și artistice moldo-transilvane în sec. XV–XVI* (2004), *Patrimoniul cultural al României: Transilvania* (2004-coautor), *Biserici de lemn din Maramureș* (2005), *Cetatea Călnic* (în colaborare 2007), *Orgile din România* (coautor, 2008), *Cercetarea academică clujeană – Tradiție și performanță* (editor și coautor, 2016), *Membrii Academiei Române din Transilvania, 1866–2016, Dicționar* (coautor, 2016), *Arta din România. Din preistorie în contemporaneitate*, 2 vol., editori Răzvan Theodorescu și Marius Porumb (2018).

Recunoașterea științifică, culturală și socială de care se bucură acad. Marius Porumb se poate certifica și prin numeroasele funcții și responsabilități ce i-au fost încredințate de-a lungul timpului, între care cităm: membru al Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor, al Consiliului Internațional pentru Protecția Monumentelor Istorice al UNESCO (ICOMOS), al Consiliului Internațional de Istoria Artei (CIHA), al Comisiei Naționale a Monumentelor, al Consiliului Științific al Muzeului de Artă din Cluj-Napoca, al Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei și al Muzeului Etnografic al Transilvaniei, vicepreședinte și președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, membru al Institutului Magna Graecia din Taranto și al Arbeitskreis für Siebenburgische Landeskunde e. V. Heidelberg; este fondator și redactor responsabil al revistei de artă medievală „Ars Transsilvaniae” și președinte al Asociației cu același nume din România, președinte al Asociației pentru Relații Culturale între România și Italia (ARCRI), președinte executiv al Fundației „Virgil Vătășianu”. Face parte din mai multe colegii de redacție ale publicațiilor de specialitate.

Aceeași recunoaștere o certifică numeroasele distincții cu care a fost onorat: Cavaler al Ordinului Literelor și Artelor al Republicii Franceze, Ordinul Național Steaua României în rang de Cavaler (2002) și în rang de Ofițer (2016), Crucea Transilvană oferită de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, Crucea Voievodală a Maramureșului oferită de Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmărlui, Meritul Academic conferit de Academia Română, Premiul „George Oprescu” al Academiei Române, *doctor honoris causa* al Universității din Oradea, Senator de Onoare al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Diploma de onoare a Patriarhiei Ortodoxe Române, Diploma de onoare a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia, Diploma de onoare și medalia Arhivelor Statului din Cluj, cea a Muzeului Național Cotroceni, a Muzeului Județean Maramureș și Diplome de excelență oferite de Consiliul Județean Maramureș și de Prefectura Județului Maramureș. Este *cetățean de onoare* al municipiilor Cluj-Napoca, Baia Mare și al comunelor Vad și Călnic. Nu am citat lista tuturor formelor de recunoaștere a meritelor sale pe care le-au certificat diferite instituții și structuri culturale.

Personalitate savantă complexă, dispersatoare de cunoaștere, atașat de valorile naționale, de promovarea și protejarea lor, este cel pe care acad. Răzvan Theodorescu l-a numit „învățățul patriot”, înzestrat cu „vocație de savant și de ctitor cultural”, vădită, cu deosebire, prin fondarea admirabilului centru internațional *Cetatea Călnic*, „model în domeniul protejării patrimoniului prin revitalizarea ansamblului de arhitectură medievală”, precum și prin întemeierea revistei de artă veche din România, „Ars Transsilvaniae”.

Omagiem, aici, acum, această personalitate culturală și îi urăm, după cuviință, cu tot respectul însoțit de admirația și afecțiunea noastră, *La mulți ani!*

Marius Porumb – academicianul Maramureșului!*

*Teodor Ardelean***

Iubite prietene Marius Porumb,
Iubiți prieteni ai prietenului meu și prietenul
vostru,

Știu ce înseamnă Academia Română, știu istoria instituției, inclusiv istoria acestei Aule, îmi închipui ce povară este pe noi toți cei care ajungem pe la acest microfon, dacă ne gândim doar puțin la ce lucruri mari, frumoase și prealese s-au rostit în decursul timpului de aici, importante mai ales pentru viața generală a acestui popor, care și-a găsit în anul de grație 1866, direcționalul, ce a însemnat prima Unire Românească. Academia Română a oferit modelul, prin constituirea sa, de reunire a tuturor provinciilor românești, și asta rămâne în continuare o superbie în istoria neamului.

De ce am început așa? Pentru că numai dacă așa încep discursul meu, pot să-l conduc acolo unde vreau să-l duc și să vă duc împreună cu mine, pentru că știu ce spun și spun ce știu, anume că, în această instituție de tip auroral, cum este Academia, în decursul timpului au intrat cele mai strălucite figuri ce s-au ridicat pe filiera intelectului în rândul neamului nostru, dar în același timp s-au constituit și construit și multe „turnuri de fildeș”. Iar chestiunea cu turnul de fildeș, a demonstrat-o istoria culturală a lumii, și este chiar un fel de aserțiune sancționatorie să spui „Stai acolo cocoțat în turnul tău de fildeș, de parcă prin aceasta ne-ai ajuta și pe noi”. Să știți că de multe ori poporul judecă și așa. Chiar dacă judecățile pot fi false.

Chestiunea aceasta a impactului cu știința, cu cultura, cu civilizația, este foarte importantă și rolul și rostul academiilor în lume au fost demonstrate în timp și rămân ca o coordonată absolut fundamentală. Verticală și ventriculară, dacă vorbim în termeni de sănătate publică. Academicianul Marius Porumb este fericitul posesor al unui destin care urmează chiar modelului de destin pe care l-a creat Academia Română dintru începuturile sale. Să nu uităm că marele istoric, marele cărturar Alexandru Papiu Ilarian (din Sălajul meu, Bezded, născut) a propus Academiei formula discursurilor de recepție și a ținut primul discurs de recepție despre Gheorghe Șincai și atunci Academia a adoptat procedura ca fiecare dintre cei ce vor veni în locul întemeietorilor să fie propus să-i ia locul. Întâmplarea face că eu l-am cunoscut întâi pe academicianul Virgil Vătășianu și apoi pe minunatul nostru absolvent de Cluj, Marius Porumb. Eram și eu în nomenclatura asociației studențești ca președinte de asociație pe Facultatea de Istorie-Filozofie și partidul slobozise să intrăm și noi inclusiv în Senat. Eram membru în Senat și biroul Senatului și academicianul Ștefan Pascu avea o dispută cu academicianul Constantin Daicoviciu pe ideea că Virgil Vătășianu ține mai mult la București decât la Cluj. Că el, premiant Herder, vrea să ofere Bursa Herder unui bucureștean. Atunci l-am cunoscut pe academicianul Virgil Vătășianu și am început să-l citesc și să-l prețuiesc. După aceea l-am cunoscut pe domnul academician Marius Porumb în tinerețile

*Alocuțiune susținută la simpozionul omagial „Academician Marius Porumb – 80” (17 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

**Dr., directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

domniei-sale, dar și mai târziu când a început să fie frecvent la Baia Mare când se săvârșeau momente sărbătorești. Nu trebuie să uităm participările sale la activitățile și festivitățile de la Școala „Octavian Goga” și Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, dar nu trebuie să uităm de Ion și Maria, părinții academicianului, de Gheza Vida și doamna Ecaterina Vida care a întemeiat biblioteca pe care eu o conduc astăzi. Și n-o să vă spun de câte ori vorbim pe săptămână la telefon, sau de câte ori pe zi. Pentru că vorbirile noastre nu cad în redundanță. Întotdeauna avem ce discuta, și discut cu unul dintre cei mai mari patrioți români în viață. Probabil că domniile-voastre de la București nu știți durerile noastre de la Carei și de la Sfântu Gheorghe, de la Târgu Mureș și chiar de la Baia Mare, întrucât ne confruntăm noi cu ele și le ducem pe umeri, nu totdeauna plângându-ne. Dar cei care le știu pot aprecia și am aici probabil cel mai bun martor care ar putea să fie într-o astfel de discuție, pe Înaltpreasfințitul nostru Andrei, maramureșeanul nostru, de care ne-am bucurat să devină Mitropolitul nostru.

Maramureșul este pe locul întâi, dragii mei, la gradul de magnetism antropic. Adică la felul în care a atras în decursul timpului înaltele spirite spre el. Cine nu mă crede să citească *Istoria Academiei*, pentru că între membrii fondatori erau doi din Maramureș (dar de fapt nu era niciunul!). De ce i-au ales pe unul din Bihor și pe unul din Mureș și au zis că sunt din Maramureș? Pentru că trebuia să fie și Maramureșul acolo. Asta nu este o regiune oarecare, nu este o țărișoară oarecare. Sigur că acumă numai o treime e la noi, două treimi e

dincolo, la ceilalți, și a fost lăsată de izbeliște în 1919–1920, la Conferința de Pace de la Paris. Acest Maramureș este un teritoriu pe care academicienii români l-au cercetat foarte sistematic.

Sigur majoritatea locuiți în București, în Cluj, în Iași, în marile centre academice. Dar e vorba cum îți atragi și cât de bine organizezi atragerea. Maramureșul are uneori coeficientul foarte dezvoltat. Fie iertat, președintele Ionel-Valentin Vlad, c-aveam dispute de genul că era prea prezent în Maramureș. Dar dumnealui atât suflet a pus, și academicianul Surdu asemenea, încât au făcut din Maramureș un fel de a doua patrie a Academiei Române. Nu concepeau să nu vină de șapte-opt ori pe an în Maramureș. Acum încercăm să-i atragem pe alții, inclusiv pe unii dintre dumneavoastră, îndrăznim și chiar reușim. Iar cu Marius Porumb, cum se zice pe la noi, ne mândrim.

Ca să vă mai devoalez o chestiune, în Baia Mare avem un atelier memorial. Credeți că plătește vreo instituție publică persoana care lucrează acolo? Nu. Tot familia Porumb face acest gest, până când, probabil, se va găsi cineva. Un administrator public mai înțelept, decât cei care sunt la ora actuală, și care să preia această sarcină, că este a obștii.

În concluzie, academicianul Marius Porumb este unul dintre cei mai iubiți nord-vestici, nu doar în Maramureș și în toate părțile acelea, și nu doar în părțile acelea, ci și la Câlnic, la Sibiu, la Alba și-n alte părți.

La mulți ani, domnule academician! Să ne trăiți, că ne trebuiți – este o formulă populară pe la noi.

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – 30

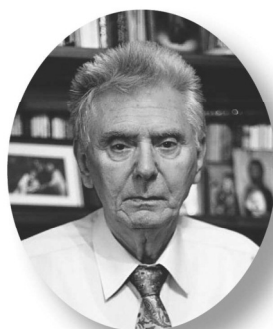

ACADEMIA ROMÂNĂ

INST
Institutul Național pentru
Studiul Totalitarismului

Sesiune aniversară la 30 de ani de activitate

30
INSTITUTUL NAȚIONAL
PENTRU STUDIUL TOTALITARISMULUI

1993 - 2023

AT Arhivele
Totalitarismului

CSRS
"Florin Constantiniu"
Centrul de Studii Ruse și Sovietice

Binecuvântare la ceas aniversar*

Preafericitul Părinte Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Membru de onoare al Academiei Române

Fondarea în urmă cu trei decenii, sub egida Academiei Române, a *Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului* a răspuns unor exigențe deopotrivă științifice și etice. Redobândirea libertății a deschis larg posibilitățile de cercetare a multor domenii, între care cel al istoriei din timpul regimului totalitar comunist se impunea atât în planul cunoașterii obiective, cât și al conștiinței și al demnității morale.

Personalitatea luminoasă și dărză a regretatului profesor Radu Ciuceanu a făcut astfel încât recuperarea memoriei suferințelor din vremea dictaturii și studierea atentă și imparțială a documentelor să fie reunite ca obiective ale Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, a cărui activitate de-a lungul anilor a susținut-o și a promovat-o cu un devotament exemplar, însoțit de o nobilă mărturie spirituală. Pentru cinstirea acestei dimensiuni mărturisitoare, am conferit profesorului Radu Ciuceanu, în anul 2017, *Crucea Patriarhală*, cel mai înalt ordin al Bisericii Ortodoxe Române.

Numeroasele publicații ale Institutului – studiile, colecțiile de documente, periodicul științific „*Arhivele Totalitarismului*”, sintezele istoriografice, care au abordat și diferite aspecte ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române din timpul regimurilor totalitare – sunt dovada deplină a unei munci asidue, tenace și competente a întregului

colectiv constituit în jurul fondatorului și al principalilor săi colaboratori. Continuitatea activității și rezultatele bogate ale acesteia, apreciate în mediile academice și în societate, reprezintă în sine o reușită demnă de prețuire și de susținere în viitor.

Adresăm felicitările noastre actualilor membri ai Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului pentru activitatea rodnică de cercetare a arhivelor, de restituire a memoriei și de analiză și reflexie științifică asupra unei perioade din istoria noastră marcată de represiune, suferință și încălcare a demnității umane.

Fie ca forța morală și inspiratoare a fondatorului să rămână și în anii următori un model pentru cercetătorii Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului. Lucrarea dedicată și onestă a tuturor va ajuta ca rănilor memoriei să poată fi vindecate și ca discernământul să fie cultivat în societate, pentru a răspunde în fața provocărilor viitorului.

Felicităm și binecuvântăm pe organizatorii, oratorii și pe toți participanții la această sesiune aniversară, exprimându-ne speranța că lucrările acesteia vor fi un prilej potrivit pentru o mai profundă cunoaștere și înțelegere a istoriei popoului român din perioada regimului totalitar comunist.

**Mesajul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la sesiunea aniversară organizată cu prilejul împlinirii a trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (10 octombrie 2023, Aula Academiei Române)*

Mesaj de salut*

Georgeta Filitti

Membru de onoare al Academiei Române

Doamnelor și domnilor,

Între Antichitate și trecutul recent, istoria are un câmp uriaș de desfășurare. Fără a putea invoca criterii axiologice pentru abordarea unei epoci sau a alteia, în anumite cazuri intervin criterii obiective de alegere. Extremismele născute în secolul XX, din nenorocire ajunse la putere, nu doar rămase pe arena politică pentru confruntări retorice, au restructurat istoria lumii, au modificat destinul, atunci când nu l-au frânt, a milioane de oameni. S-a conturat astfel un spațiu de cercetare uimitor de complex, de ofertant pentru cel care își respectă statutul de istoric.

Prăbușirea lumii comuniste în anii '90 a făcut posibilă declanșarea unei analize complexe, laborioase, de înfricoșătoare adâncime a unui fenomen rămas unic în istoria omenirii: totalitarismul.

Subiectul exista, urma în timp să-și dezvăluie toate fețele, să fie explicat, înțeles de lumea contemporană. De ce? Pentru că aceasta e configurată, ne place sau nu, într-o mare măsură, ca moștenitoare a trecutului recent.

Întâmplarea fericită a făcut să apară și oamenii potriviți exploatarei subiectului. Între ei, unul care a suportat acest trecut recent prin pușcăria inimaginabilă pe care a făcut-o, în mod paroxistic.

L-am numit pe Radu Ciuceanu.

Dacă vrem să rămânem cinstiți cu noi înșine, trebuie să admitem că inițiativele de ctitorire instituțională merg anevoie în spațiul românesc (afară de cazul când am avut de a face cu un monarh energetic ori cu un dictator intransigent). De data aceasta lucrurile s-au legat aproape într-un mod ideal. Un om potrivit, un colaborator inspirat –

filologul Octavian Roske – și, într-un ritm surprinzător de alert, coagularea unui colectiv dispus să lucreze. Proiectul și-a dovedit imediat extraordinara necesitate pentru devenirea noastră. A însemnat acea lustrație făcută în mai toate țările post-comuniste, în felurite forme. Aici e vorba de o adevărată operă, de crearea unui spațiu de excelență în ideea unică de a afla adevărul.

Greutățile inerente începutului, modestia fondurilor disponibile, stabilirea contactului cu alte instituții asemănătoare din țară și mai ales din străinătate au fost biruite într-un timp record. Forul suprem de cultură al țării – Academia Română – a înțeles valoarea demersului și a acționat în consecință prin acceptarea întemeierii în cadrul său a Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului. În felul acesta Secția de istorie și arheologie s-a îmbogățit cu unul dintre cele mai dinamice și mai expresive institute ale sale.

Urmărind istoria de 30 de ani a Institutului, se constată o adevărată concurență, dacă se poate spune așa, între abundența materialului descoperit în permanență și soluțiile aflate de cercetători pentru valorificarea lui. Până astăzi socotim că mereu câștigători au fost cercetătorii. Tematica lucrată în cadrul Institutului s-a modelat, indiscutabil, pe măsura izvoarelor date la iveală: *Ideologie și structuri comuniste în România*, *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, *Memorialistică*, *Dicționare*, *Mecanisme repressive*, *Enciclopedia regimului comunist*, *Relații româno-ruse și româno-sovietice*, *Mărturii ale căpeteniilor comuniste* – iată doar principalele domenii abordate de Institut. Ele s-au materializat

*Mesaj rostit la sesiunea festivă dedicată împlinirii a trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (10 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

în 174 de volume (scoase în editura proprie), în paginile periodicului „Arhivele totalitarismului” și – lucru de căpetenie – în debateri publice dintre cele mai diverse. Puține institute ale Academiei s-au implicat mai profund, mai angajant în viața cetății ca acest institut. Prezența la întâlniri internaționale, colaborarea la reviste cotate din străinătate, organizarea de manifestări în țară – toate au dat proeminența necesară pentru înțelegerea istoriei noastre. Ritmul alert de lucru al cercetătorilor, problemele noi apărute necontenit au determinat și soluții rapide pe măsură: parteneriate cât mai multe și mai diversificate (cu instituții, ambasade, bănci, martori particulari), solicitarea dreptului de susținere a doctoratului în cadrul său, înființarea Centrului de Studii Ruse și Sovietice „Florin Constantiniu”, apoi a celui purtând numele Hannei Arendt.

Zecile de colaboratori, permanenți ori externi, care dau viață științifică Institutului, sunt animați,

după definiția orgolioasă a conducătorului actual, de câteva principii dătătoare de forță: originalitate – obiectivitate științifică – spirit critic – progres istoric – calitatea interpretării.

Ca orice organism viu, și Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului are admiratori și detractori. Aceștia din urmă reproșează colaborarea cu foști activiști ai partidului comunist, propagandiști din cadrul răposatului Institut de istoria partidului. Faptul nu poate fi negat. Dar atâta vreme cât persoanele respective folosesc corect materialul documentar, având și o practică indiscutabilă în urmă, situația rămâne sub control.

Secția de istorie a Academiei Române își exprimă satisfacția pentru activitatea atât de dinamică a acestui institut din componența ei, convinsă că și pe viitor echipa de acolo va păstra aceeași exigență pilduitoare în oficierea cercetării științifice.

Trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului*

*Florin Abraham***

Stimate domnule academician Marius Andruh,
vicepreședinte al Academiei Române,

Domnule președinte Emil Constantinescu,

Înaltpreașfinția Voastră Mihai Frățilă,

Preacuvioase Părinte Bogdan Tătaru-Cazaban,
Excelențele Voastre,

Doamnelor și domnilor membri ai Academiei
Române,

Doamnelor și domnilor,

În acest an, Institutul Național pentru Studiul
Totalitarismului (INST) împlinește trei decenii de
când doi oameni curajoși și inimoși, fostul deținut
politic Radu Ciuceanu și profesorul Octavian
Roske, au reușit să depășească obstacolele ad-
ministrative și politice, punându-i astfel bazele.

Nu dorințele vindicative ale unui fost deținut
politic au stat la temelia institutului, ci credința că
națiunea română trebuie să-și cunoască propriul
trecut, pentru a se putea vindeca de demonii aces-
tuia. Iar drept garanție a obiectivității cercetării
trecutului recent, INST s-a născut și a funcționat
ca un veritabil institut al Academiei Române.

Titlul instituției de cercetare transmite in-
formațiile esențiale privind caracterul său.
Atributul de „național” se referă deopotrivă la
faptul că instituția trebuia să cerceteze trecutul la
scara întregii țări, nu doar al unei regiuni sau
comunități, dar și la ideea că este construit pentru
a apăra identitatea statului-națiune, de a lucra în
folosul națiunii. Apartenența României la lumea
euroatlantică nu este percepută ca o amenințare
identitară, ci, dimpotrivă, ocazia astrală de a ne
dezvolta rapid și moderniza.

Conceptul de „totalitarism” nu a fost ales la
întâmplare, ci a fost adoptat fiindcă încapsulează
ideea similitudinii și echivalenței morale între
două ideologii și regimuri politice aparent antino-
mice: comunism *versus* fascism, stalinism *versus*
hitlerism. Cu toate că paradigma totalitară este
contestată în istoriografia internațională, concep-
tul a fost asumat de fondatorii institutului înainte
de toate prin valoarea lui de reper moral, în care
suferința Holocaustului și Gulagului nu se află în
competiție, ci, păstrându-le unicitatea, cele două
orori sunt considerate denaturări inacceptabile ale
condiției ființelor umane.

După 1990 au fost fondate mai multe instituții,
publice și private, care au ca obiect de cercetare
istoria perioadei comuniste, însă INST este sin-
gura structură de acest fel a Academiei Române,
fiind construită exclusiv pe baze profesionale. În
regiunea noastră o astfel de structură mai există în
Cehia, unde Institutul de Istorie Contemporană al
Academiei de Științe reprezintă o instituție
esențială pentru istoriografia Europei Centrale.

Diferențierea INST față de alte instituții și
centre de cercetare s-a realizat prin realizarea unor
instrumente esențiale de cercetare. Din categoria
dicționarelor rămâne drept reper proiectul *Meca-
nisme represive în România 1945–1989. Dicționar biografic*, publicat în nouă volume în
perioada 2001–2011.

Însă cel mai important proiect de cercetare al
INST îl reprezintă, fără îndoială, *România
1945–1989. Enciclopedia regimului comunist* din
care au fost publicate până în prezent patru

*Alocuțiune rostită la sesiunea festivă dedicată împlinirii a trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Stu-
diul Totalitarismului (10 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

**Dr., director al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului

volume din secțiunea „Represiunea” și un volum dedicat instituțiilor de partid, de stat, obștești și cooperatiste. Alte volume sunt în diverse stadii de pregătire editorială.

Periodicul științific al institutului, „Arhivele totalitarismului”, are o apariție neîntreruptă din 1993, în cadrul acestuia fiind publicate studii și articole originale, interdisciplinare, pe teme legate de originile și evoluțiile totalitarismului de dreapta și de stânga în România, în Europa și în lume. Colecția revistei „Arhivele totalitarismului” poate fi accesată integral în format electronic în bazele de date internaționale.

Institutul și-a creat centre de cercetare, structuri fără personalitate juridică, prin care abordează probleme de mare complexitate. Din 2007 funcționează, grație și efortului dr. Vasile Buga, Centrul de Studii Ruse și Sovietice „Florin Constantiniu”. Din anul 2022 a început să funcționeze în cadrul INST Centrul de Studiu al Ideologiilor Totalitare „Hannah Arendt”.

Bogata activitate de cercetare a fost în complementaritate cu dezvoltarea parteneriatelor cu instituții din țară și din străinătate, având drept rezultat organizarea de conferințe naționale și internaționale, schimbul de publicații și integrarea cercetărilor institutului în fluxul istoriografic principal. Iar drept dovadă, astăzi începem o foarte interesantă conferință internațională dedicată problemei migrației est-europene în Occident în perioada Războiului Rece. Partenerii noștri pentru conferința „The Light Comes from the West!” The Politics of Eastern European Migration during the Cold War ce se desfășoară la București în perioada 10–12 octombrie 2023 sunt Școala Națională de Studii Politice și Administrative și Rețeaua Europeană Memorie și Solidaritate.

Doamnelor și domnilor,

Momentul aniversar nu este în primul rând despre trecut, ci despre viitor.

Consecvenți ideii de respect față de oamenii care ne-au marcat existența, vă anunț că începând din acest an Institutul va acorda Premiul „Radu Ciuceanu” și Premiul „Octavian Roske” pentru lucrări istorice de valoare ale unor autori români.

Ne aflăm într-o perioadă în care, în numele „eficienței economice” și al „legăturii cu producția de bunuri materiale”, cercetarea funda-

mentală, dar în mod special cea umanistă, este marginalizată și subfinanțată. Se exprimă uneori opinia că „în secolul XXI nu mai este nevoie de istoriografie”. Profit de această ocazie pentru a contrazice public o astfel de aserțiune. Istoriografia este un instrument esențial al cunoașterii unor probleme ale prezentului. Motivațiile și dimensiunea ideologic-propagandistică a războiului din Ucraina nu pot fi înțelese dacă nu investigăm istoria celui de Al Doilea Război Mondial și a Uniunii Sovietice. La fel, solidaritatea lumii occidentale cu Ucraina este inspirată de argumentele pentru care englezii și mai apoi americanii s-au angajat în războiul împotriva lui Hitler.

În plus, o integrare europeană reușită se poate realiza nu prin abandonarea identității naționale, ci prin întărirea ei. În fapt, întreaga istorie modernă a României a fost orientată spre întărirea legăturilor cu Occidentul. Cunoașterea trecutului este astfel o precondiție a unui viitor de succes.

Personal, nu cunosc niciun exemplu de națiune puternică și prosperă care a abandonat cunoașterea trecutului propriu. Este vorba inclusiv de asumarea greșelilor trecutului, iar acest lucru nu se poate realiza dacă cercetarea istoriografică este marginalizată și subfinanțată.

În calitate de director, cred că INST are vocația de a deveni centrul de cercetare a istoriei contemporane a României, deoarece secolul XX este dominat de regimurile politice și ideologiile totalitare, iar după încheierea primului Război Rece în anul 1989, moștenirea totalitarismului a fost grea și dureroasă. În Noul Război Rece, perioadă în care ne aflăm, ideologiile totalitare nu mai sunt atât de proeminente precum în secolul XX, dar mecanismele de exercitare a puterii sunt inspirate de dictaturile veacului trecut.

Programele viitoare de cercetare ale INST trebuie să fie, în continuare, ample, fiind însă necesară adâncirea unor câmpuri de investigație, cu o deschidere mai mare către istoria socială și culturală și, în măsura posibilului, către istoria globală. Prin parteneriate cu institute din țară, Republica Moldova și alte țări europene, INST are potențialul de a se dezvolta în anii viitori, spre folosul principalilor săi beneficiari: cetățenii români interesați de cunoașterea istoriei naționale.

Înainte de a încheia, se cuvine să adresez mulțumiri, din partea mea și a colegilor din Institut.

Vă mulțumesc dumneavoastră, tuturor, pentru că v-ați rupt din timpul prețios pentru a fi astăzi alături de noi.

Vreau să-i evoc pe de o parte pe cei care au fost alături de institut, dar acum nu mai sunt printre noi. Aș menționa aici nume importante din istoria națională, precum Ioan Rațiu sau Radu Câmpeanu, academicienii Florin Constantiniu, Dan Berindei, Dinu C. Giurescu ori Răzvan Theodorescu, pentru a menționa doar câțiva membri ai consiliului nostru științific.

Adresez cele mai pioase mulțumiri bisericilor noastre naționale. Îi mulțumim Preafericitului Părinte Patriarh Daniel pentru mesajul plin de căldură și lumină. Îi sunt profund recunoscător Preasfinției Sale Mihai Frățilă pentru că a fost azi alături de noi, cu un mesaj plin de empatie. Le promit că istoria credincioșilor creștini, dar și a altor alte confesiuni și instituții ecleziastice vor fi în continuare în atenția cercetătorilor din cadrul INST.

Îi mulțumesc domnului vicepreședinte academician Marius Andruh, care, deși nu este istoric, este un pasionat de istorie și știu că sprijină cercetarea istoriografică. Domnul academician Andruh are o istorie personală legată de momente tragice din istoria României, despre care poate că într-o bună zi va vorbi mai mult.

Mulțumim conducerii Academiei Române, domnului președinte Ioan-Aurel Pop și domnilor vicepreședinți acad. Mircea Dumitru și acad. Nicolae-Victor Zamfir, domnului secretar general acad. Ioan Dumitrache, care au acordat un sprijin direct și prețios institutului, iar noi nu uităm momentul de acum doi ani în care a trebuit să părăsim sediul nostru din strada Arh. Grigore Cerchez, ca urmare a retrocedării către ceea ce justiția luminează numește „proprietari”, primind un nou spațiu pentru desfășurarea activității în Casa Oamenilor de Știință.

Aduc calde mulțumiri Secției de științe istorice și arheologie, vicepreședintelui acad. Victor Spinei, acad. Dorina Rusu, dr. Georgeta Filitti, prof. Vasile Pușcaș, prof. Ioan Bolovan și celorlalți membri. În mod cu totul special îi aduc mulțumiri doamnei Alina Bălan, care a găsit în permanență timp și energie pentru a ne ajuta.

Mulțumesc pentru cuvintele calde pline de empatie din partea domnului secretar de Stat Andrei Alexandru, domnului Dinu Zamfirescu, domnului director Gheorghe Cojocaru, care a venit de la Chișinău pentru a fi azi alături de noi. Îi mulțumesc prof. univ. dr. Ioan Scurtu, pentru tot ceea ce a făcut în și pentru INST.

Nu în ultimul rând doresc să mulțumesc Băncii Transilvania, pentru sprijinul constant arătat de-a lungul anilor, precum și pentru publicarea celui mai recent număr din revista „Arhivele totalitarismului”, împreună cu suplimentul aniversar.

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului – 30 de ani de activitate în slujba cercetării științifice de înaltă ținută (1993–2023)*

Ana-Maria Cătănuș**

În primăvara anului 1993, o mână de entuziaști strânși în jurul profesorului Radu Ciuceanu, fost luptător în rezistența armată anticomunistă și deținut politic în anii cei mai cruzi ai stalinismului, și al lui Octavian Roske, filolog și opozant anticomunist, au pus bazele Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (INST). Creat la scurtă vreme după Revoluția din decembrie 1989, INST s-a detașat din start de celelalte organisme de cercetare a trecutului recent apărute ulterior, prin opțiunea pentru cercetarea istorică, academică, a formelor de totalitarism din România pe parcursul secolului al XX-lea. Mai mult, asumându-și o anumită modestie financiară specifică instituțiilor de stat, INST a ales să-și desfășoare activitatea sub auspiciile Academiei Române, cel mai înalt for științific și cultural al țării, instituție care a sprijinit INST în demersul său de a cerceta și scrie istorie *sine ira et studio*, departe de orice imixtiune din sfere exterioare celei ale cercetării științifice.

La treizeci de ani de la fondarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, rămâne valabilă remarca făcută în urmă cu un deceniu de prof. Octavian Roske, secretar-științific al INST (1993–2022), creatorul principalelor direcții de cercetare și editoriale ale INST: „bilanțul cercetărilor desfășurate sub egida INST se remarcă prin diversitate tematică și o politică eficientă de valorificare, concretizată mai ales prin tipărirea unor volume substanțiale de studii și documente [...], dicționare, abordări monografice, enciclopedii.”

În cele ce urmează, fără a ne propune un bilanț exhaustiv al activității de cercetare a Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, vom prezenta principalele direcții de cercetare, care au făcut ca institutul să consacre în activitatea sa „un discurs de maximă obiectivitate științifică, oferind specialiștilor, dar și publicului în general, studii, monografii, instrumente de lucru necesare înțelegerii fenomenului totalitar” (Octavian Roske, 2013).

Un arc înapoi în timp ne duce în toamna anului 1993, când, la puține luni după înființarea institutului, Consiliul științific (cuprinzând la acea dată, pe lângă fondatorii săi, Radu Ciuceanu și Octavian Roske, istorici reputați, filosofi, sociologi, filologi, precum Dinu C. Giurescu, Ioan Scurtu, Dumitru Șandru, Ilie Bădescu, Vladimir Iliescu, Mihai Golu) a discutat asupra activității INST, din perspectiva a trei direcții fundamentale: *Cercetarea științifică în sistemul Academiei Române și prin finanțări pe programe externe; Publicațiile INST; Manifestări științifice ale INST.*

Aș vrea să menționez aici faptul că încă de la început, INST s-a aflat sub o zodie științifică favorabilă, printre cei implicați activ în proiectarea activităților de cercetare regăsindu-se personalități, precum Paul Caravia, Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Armin Heinen, Răzvan Theodorescu, Gheorghe Onișoru, Florian Tănăsescu, Adrian Brișcă, Cristian Troncotă.

Proiectele derulate în primii ani de activitate a INST au permis abordarea unui evantai larg de

*Alocuțiune rostită la sesiunea festivă dedicată împlinirii a trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (10 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

**Dr., secretar științific al Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului

teme, parte derulate în cadrul Academiei Române, parte prin obținerea de finanțări de la Ministerul Cercetării.

Dintre acestea, menționăm programele intitulate: *Ideologie și structuri comuniste, 1917–1921* (Florian Tănăsescu); *Mecanismele sistemului represiv. Cazul Reeducării* (Ilie Bădescu); *Lagărele de detenție în România după 23 august 1944* (Dumitru Șandru); *Forme de rezistență antitotalitară. Guvernarea gen. Nicolae Rădescu, decembrie 1944 – februarie 1945* (Dinu C. Giurescu); *Rezistența armată. Mișcările de partizani din Bucovina și Dobrogea, 1945–1958* (Adrian Brișcă); *Procesul de politizare a armatei române, 1945–1958* (gen.(r) Constantin Lățea); *Originile ideologice și evoluția Mișcării Legionare. Dinamica structurilor, 1919–1930* (Ioan Scurtu); *Procesul și aria demolărilor sub dictatura Ceaușescu* (arh. Mihai Nicolescu); *Colectivizarea agriculturii, 1949–1962. Documentare bibliografică* (Claudiu Degeratu, Octavian Roske); *Lagărele de detenție și unitățile de muncă din România, 1945–1964* (Dumitru Șandru); *Mecanismele sistemului represiv în România, 1945–1989. Sintează bio-bibliografică* (Octavian Roske); *Agresiuni asupra spațiului construit și a configurației culturale în România, 1977–1989* (arh. Mihai Nicolescu); *Forme de rezistență antitotalitară. Grupurile de partizani din România, 1944–1958* (Cristian Troncotă); *Ocupația sovietică și nașterea statului totalitar în România, 1944–1949* (Florin Constantiniu).

O parte a rezultatelor acestor teme de cercetare s-a concretizat în serii extrem de valoroase, precum *Ideologie și structuri comuniste în România, 1917–1924* (coord. Florian Tănăsescu, patru volume) și *Totalitarismul de dreapta în România. Origini, manifestări, evoluție/Ideologie și formațiuni de dreapta în România* (coord. Ioan Scurtu, șapte volume).

Indiferent de sursa finanțării, programele de cercetare au avut ca scop realizarea unor volume de documente, studii, dicționare, memorii, enciclopedii. Fragmente din temele de cercetare și-au găsit locul, înainte de a fi publicate în volume, în revista „Arhivele Totalitarismului”.

În evaluarea activității de cercetare desfășurate mai ales în primul deceniu, trebuie ținut cont că multe dintre fondurile de arhivă privind formele

totalitare cunoscute de România în cursul secolului al XX-lea erau încă inaccesibile cercetătorilor. Tocmai de aceea, INST a acordat un loc prioritar selectării documentelor strânse în cadrul programelor de cercetare și editării lor sub forma unor ediții critice de documente, cu studii introductive, aparat critic, cronologii, ilustrații, hărți, dicționare biografice (și, după caz, interviuri cu supraviețuitori ai represiunii comuniste, în special membri ai mișcărilor de rezistență). Astfel, s-a pus la dispoziția mediului științific instrumente de lucru fundamentale pentru studiul istoriei recente.

Pe lângă seriile editoriale amintite mai sus, menționăm cu titlu de exemplu volumele dedicate *Mișcării de rezistență anticomunistă din România*, care au acoperit toate regiunile țării în care au existat astfel de formațiuni: Banat, Bucovina, Dobrogea, Maramureș, Oltenia, Munții Făgăraș, Apuseni etc. (sub coordonarea lui Radu Ciuceanu, Adrian Brișcă, Octavian Roske, Cristian Troncotă, Marian Cojoc); *Colectivizării agriculturii în România* – dimensiunile politică, represivă, legislativă (coord. Octavian Roske, Dan Cătănuș); *Distrugerii elitei militare sub regimul ocupației sovietice în România* (coord. Florica Dobre, Alesandru Duțu) și multe altele.

O altă lucrare de anvergură, care a reprezentat o inedită și valoroasă contribuție la istoriografia comunismului românesc, a constituit-o proiectul de cercetare multianual *Mecanisme represive în România*, care s-a concretizat în dicționarul *Mecanisme represive în România*, coordonator Octavian Roske: nouă volume, 75 000 de intrări, reprezentând victimele represiunii și persoanele care au coordonat sau au executat acțiunile represive.

Ulterior, și ca urmare a unei evoluții și maturizări instituționale constante, INST și-a asumat alinierea la unul dintre obiectivele prioritare ale Academiei Române în domeniul științelor socio-umane, respectiv realizarea de lucrări fundamentale.

În ciuda unui număr restrâns de cercetători, INST s-a alăturat acestui demers prin programe de cercetare al căror scop a fost realizarea de tomuri de enciclopedie dedicate istoriei regimului comunist (1945–1989), cu accent pe zona represiunii, a instituțiilor de stat și partid, rezistență, opoziție, disidență, biografii ale liderilor comuniști,

funcționarea statului din perspectiva hotărârilor luate la cel mai înalt nivel (CPEX), organizarea judecătorească și dezvoltarea instituțional constituțională a statului.

Până la acest moment au fost publicate patru volume din seria *România 1945–1989. Represiunea*, coordonator Octavian Roske, respectiv volumul *România 1945–1989. Instituții de partid, de stat, obștești și cooperatiste*, coordonator Dan Cătănuș.

INST își propune și în continuare să contribuie activ prin programele sale de cercetare la îndeplinirea misiunii principale a Academiei Române, singura instituție care întreprinde cercetare funda-

mentală în România, și să ofere mediului științific și societății în ansamblul ei lucrări de înaltă complexitate științifică.

Înainte de a încheia acest material, se cuvine să menționăm sprijinul acordat întotdeauna institutului nostru de către secția de profil, Secția de științe istorice și arheologie, prin președinții care s-au succedat la conducerea acesteia: acad. Dan Berindei, acad. Alexandru Zub, acad. Alexandru Vulpe, acad. Victor Spinei, precum și de către secretarii științifici ai Secției, acad. Dorina Rusu, domnul Cristian Bobicescu și doamna Alina Bălan.

Sub cupola Academiei

Iuliu Barasch – animator al culturii și științei românești

Acad. Gabriela Marinoschi

Iuliu Barasch – medic, filosof, pedagog, fondator de revistă, activ popularizator de știință – un om cu profesii și activități excepționale pentru acea vreme pe meleagurile noastre, pentru care ar fi trebuit să rămână pomenit în istoria culturii. În tot ceea ce a făcut a avut idei și a întreprins acțiuni de pionierat. Și trebuie să reamintim că nu numai în aceste direcții, dar și în societate, datorită rolului său important în modernizarea vieții comunitare evreiești în București. Dar toate acestea s-au uitat și puțini știu exact cine a fost. Poate pentru că, la fel ca și un alt mare membru de vază al comunității evreiești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Jacques M. Elias, a fost un om modest și discret. Marile spirite nu își popularizează viața și ceea ce fac pentru binele societății. Asemenea lui Elias, care a fost învăluit de discreție și în viață și după aceea.

Dar noi avem datoria de a reînvia memoria lor, iar în cazul lui Iuliu Barasch de a recupera amintirea sa de animator al culturii și științei românești din acele vremuri, ale cărui acțiuni au premers înflorirea culturii, medicinei și științei în general spre sfârșitul secolului al XIX-lea.

Este o datorie de onoare înfăptuită astăzi de Academia Română, prin inițierea acestei serii de sesiuni sub numele lui Iuliu Barasch – serie în care vor fi rememorați creatori de cultură români, de origine evreiască, care au activat în societatea românească a vremii lor cu discreție și modestie, dar cu dragoste de țară. Li se cuvine respect și recunoștință și totodată păstrarea vie a amintirii lor.

13 octombrie 2023

Ilarie Voronca (1903–1946). De la Brăila la Paris*

Carol Iancu

Membru de onoare al Academiei Române

Profesorul Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române, este la originea proiectului organizării de simpozioane internaționale purtând numele renumitului medic, savant și promotor al iluminismului, Iuliu Barasch (1815–1863), pentru care el are o admirație justificată¹. Scopul acestor reuniuni științifice este de a pune în evidență contribuția evreilor la cultura și civilizația României în diferite domenii de activitate. Dat fiind că anul acesta comemorăm 120 de ani de la nașterea lui Ilarie Voronca (1903–1946), am propus ca prima ediție a Simpozionului internațional „Dr. Iuliu Barasch” să-i fie consacrată.

Inițiativa pe care am avut-o de a omagia poetul care a fost denumit „miliardarul de imagini” și care a afirmat, în 1926: „Eu, dintre toate NAȚIUNILE, aleg imagi-NAȚIUNEA”, a găsit un ecou favorabil la instanțele conducătoare ale Academiei Române. Iată de ce am putut organiza, împreună cu prof. Irinel Popescu și cu conf. univ. Felicia Waldman, colocviul internațional „Ilarie Voronca (1903–1946). De la Brăila la Paris”. Partenerii instituționali ai acestui eveniment au fost Academia Română, Centrul de Cercetări Interdisciplinare în Științe Umaniste și Sociale (CRISES) de la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier, Institutul Științific de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului (ISACCL) din București, Fundația Familia „Menachem H. Elias” (FFMHE) și B’nai Brith România (BBR). La sesiunea de deschidere au intervenit: acad. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române, care l-a reprezentat pe

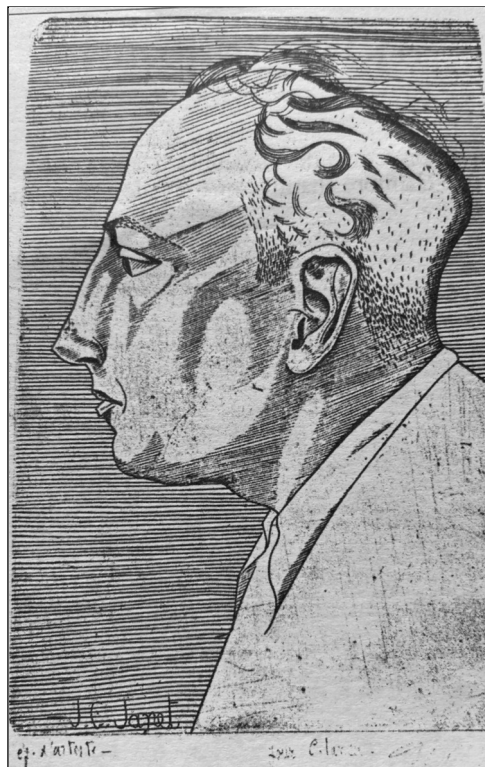
acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, Carol Iancu, director de cercetări la CRISES, membru de onoare al Academiei Române, Emil Constantinescu, președintele Consiliului științific al ISACCL, acad. Gabriela Marinoschi, președinta FFMHE, Felicia Waldman, președinta BBR, și Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române.

Expoziția „Ilarie Voronca (1903–1946)” din cadrul colocviului a fost pregătită de publiciștii și editorii Cosmin și Vladimir Pană, care au expus în mai multe vitrine fotografii, certificate, diplome, manuscrise, reviste și majoritatea cărților în limba română și franceză aflate în arhiva familiei scriitorului Sașa Pană (1902–1981), unul dintre principalii animatori ai mișcării de avangardă.

Colocviul a beneficiat de participarea unor universitari și cercetători, cunoscători și pasionați de opera lui Ilarie Voronca. O atenție deosebită a fost rezervată biografiei sale: Cosmin Pană a propus comunicarea *Edouard Ilarie Voronca. O cronologie bazată pe documente inedite din arhiva Sașa Pană*, cuprinzând numeroase imagini proiectate și comentate, iar Carol Iancu l-a evocat pe *Ilarie Voronca în perioada celui de Al Doilea Război Mondial*. Grație interviurilor pe care el le-a înregistrat cu Colomba Voronca, la Paris în 1975, cu doctorul Saul Axelrud, la Beziers în 1978, cu Suzette Mazenq, la Moyrazès la începutul secolului XXI, și unui ansamblu de corespondențe inedite, au fost dezvăluite noi aspecte din anii de „noapte și ceață”, când, în pofida hărțuielilor, Voronca a putut continua să scrie și chiar să publice, reușind împreună cu

*Alocuțiune rostită la Simpozionul internațional „Dr. Iuliu Barasch”, ediția I (13 octombrie 2023, Aula Academiei Române)

editorul său să ocolească cenzura guvernului colaboraționist de la Vichy. Protejat în satul Moyrazès de Elise și Jean Mazenq, o admirabilă familie de institutori rezistenți, el a făcut parte dintr-un *maquis* care a participat la eliberarea regiunii Aveyron. Tot Carol Iancu a citit comunicarea *Ilarie Voronca și Benjamin Fondane*, datorată lui Michael Finkenthal, profesor emerit la Universitatea ebraică din Ierusalim, care nu a putut fi prezent din cauza războiului declanșat de mișcarea teroristă Hamas. Analizând întâlnirile între acești doi poeți atât în România, cât și în Franța, autorul ajunge la următoarea concluzie: „Fondane rămâne în căutarea unui Dumnezeu aflat la Ierusalim...”, în timp ce „Ilarie Voronca nu avut niciodată intuiția acestei posibilități. Ambii au avut destine tragice: să fi fost aceasta o consecință a unui *sublim* prea adânc ascuns în sufletele celor doi poeți?” Vladimir Pană a tratat subiectul *Ilarie Voronca și grupul de la „unu”*, în care a insistat asupra crizei din anul 1931, când Voronca a fost exclus de la revista „unu” și când s-au format două curente, unul dirijat de Stephan Roll opus lui Voronca, altul condus de Geo Bogza, care îl apăra, iar „la mijloc într-o situație penibilă, se afla Sașa Pană”. Locul lui *Ilarie Voronca în avangarda românească* a fost prezentat de Ion Pop, profesor emerit la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, membru corespondent al Academiei Române, și principalul exeget al poetului. El a explicat că Voronca „a ajuns să ocupe foarte de timpuriu o poziție centrală” în avangarda românească, „atent la ce se petrecea în mișcarea modernistă franceză dar și în avangarda mai larg europeană”. Răzvan Vonceu, conferențiar la Universitatea București, a făcut o utilă trecere în revistă a studiilor consacrate creației literare a lui Voronca, citând printre alții, critici clasici (G. Călinescu, E. Lovinescu) și autori actuali (Ion Pop, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Mihai Zamfir), reușind să elucideze pertinent sursele insolite ale avangardei. În sfârșit, Petre Răileanu, stabilit la Paris, scriitor și critic literar, în română și în franceză, a constatat în *Ilarie Voronca, metamorfoze și exil*, că trecerea poetului de la opera în limba română la cea în franceză s-a făcut „fără ruptură”. Actele acestui colocviu internațional coordonate de mine, vor apărea într-un volum la Editura Academiei Române. Mă limi-

*Ilarie Voronca văzut de Jean-Claude Janet.
Exemplar de autor cu o dedicație pentru Carol Iancu
(Copyright Carol Iancu)*

tez aici prin a prezenta extrase din introducerea pe care am făcut-o la deschiderea colocviului.

* * *

Ilarie Voronca, pe numele său adevărat Eduard Marcus, s-a născut la 31 decembrie 1903, la Brăila, unde a fost elev la școala primară. Licențiat al Facultății de Drept din București, în 1924, el n-a profesat avocatura (deși înscris la baroul din Ilfov, începând din 1925), lucrând la diferite companii de asigurări. După mai multe călătorii la Paris, unde a rămas câțva timp, el s-a stabilit definitiv în Franța în 1933, împreună cu soția sa Colomba, continuând să facă sejururi frecvente în România, până în 1938, când a obținut cetățenia franceză. El a participat la războiul declanșat de Germania nazistă în cadrul armatei franceze ca „aspirant-élève” de infanterie, fiind demobilizat în august 1940, după înfrângerea Franței (din luna mai). A început atunci pentru el o viață clandestină, refugiindu-se mai întâi la Marsilia, unde s-au stabilit temporar numeroși artiști și scriitori, printre care numeroși evrei. Arestările masive de evrei efectuate în vara anului 1942, la cererea autorităților germane, l-au obligat pe Voronca să părăsească marele oraș

mediteranean. El a reușit să se ascundă la Orpierre, în regiunea Alpilor, unde s-a angajat ca muncitor agricol într-o fermă și unde a rămas până în vara anului 1943, când a găsit un refugiu în satul Moyrazès, fiind găzduit și protejat, așa cum am amintit, de institutorii Elise și Jean Mazenq. Voronca a fost activ într-o rețea de rezistență, a revenit în octombrie 1944 la Paris, care între timp fusese eliberat de ocupația nazistă și unde a fost numit responsabilul emisiunilor în limba română la Radiodifuziunea franceză. Atunci când totul îl chema la o viață nouă, după un voiaj la București, unde a fost primit cu entuziasm (în presă au apărut aprecieri elogioase privind acest erou al Rezistenței franceze), el s-a sinucis la Paris, la 4 aprilie 1946.

Iată pe scurt destinul unui poet a cărui viață a fost curmată la 43 de ani, dar care ne-a lăsat o operă valoroasă, apreciată atât în România, cât și în Franța. Trebuie subliniat că printre scriitorii români care au reușit să se afirme în lumea literară occidentală și în limba franceză, cazul lui Ilarie Voronca este unul aparte, datorită unei duble orientări. El ocupă un loc eminent în constelația mișcării de avangardă, fiind în același timp unul dintre autorii angajați în „poezia umanitaristă”, îmbrățișând condiția celor umili, a tuturor celor excluși, oferind prin scrierile sale un mesaj de speranță pentru fericirea tuturor. Un poet al modernității, dar și un poet al iubirii.

Prima sa culegere de poeme cu titlul *Restriști*, a apărut în 1923, cu ilustrații ale pictorului Victor Brauner. Versurile sale sunt marcate de o melancolie plină de disperare, neliniștea poetului față de monotonia existențelor în orășelele de provincie, amintesc atmosfera *shtetel*-ului moldav din ciclul *Priveliști* al lui B. Fundoianu (Benjamin Fondane). În deceniul care a urmat, Voronca a publicat alte nouă plachete de versuri: *Colomba* (1927), un emoționant imn de dragoste în cinci cânturi, cu două portrete de Robert Delaunay, *Ulise* (1928), *Plante și animale* (1929) cu ilustrații de Constantin Brâncuși, *Brățara nopților* (1929), *Zodiac* (1930), *Invitație la bal* (1931), *Incantații* (1931), *Petre Schlemihl* (1932), *Patmos și alte șase poeme* (1933).

Colaborator activ la publicațiile de avangardă, „Contimporanul”, „Punct”, „unu”, „75HP”, „Integral”. Voronca a propus un nou limbaj poetic,

apropiat de pictura modernă practică de prietenii săi: Marcel Iancu, Victor Brauner, Jacques Hérold, M.H. Maxy. El este la originea unui curent poetic apropiat de Dada, dar care și-a păstrat originalitatea: „pictopoezia”. Platforma sa constructivistă și integralistă se regăsește în *Invitație la bal*, dragostea sa pentru natură în *Plante și animale*. La Paris a publicat în franceză volumele *Ulise* și *Petre Schlemihl*, cu titlurile *Ulysse dans la cité* (1933) cu un desen de Marc Chagall, și *Poèmes parmi les hommes* (1934). A colaborat la prestigioase reviste („Nouvelles littéraires”, „Cahiers du Sud”) și a publicat numeroase culegeri de poeme: *Permis de séjour* (1935), *La poésie commune* (1936), *La joie est pour l'homme* (1936), *Pater Noster* (1937), *Beauté de ce monde* (1939), *Contre Solitude* (1946) etc. În pofida angajamentului „umanitarist” care se degajă din poeziile sale în limba franceză, Voronca nu s-a îndepărtat complet de lumea imaginară, „suprarealistă”, atât de pregnantă la începuturile sale poetice. Acest lucru reiese din cărțile de proză poetică: *Lord Duveen ou l'Invisible à la portée de tous* (1941), *La Confession d'une âme fausse* (1942) sau *Souvenirs de la planète terre* (1945). În perioada petrecută la Moyrazès, el a putut continua scrierile sale, printre care *Le petit manuel du parfait Bonheur* (care a fost publicat postum, în 1973, la București, în franceză, dar și în traducere română, efectuată de Sașa Pană).

În anul 2011, la 65 de ani de la moartea poetului și la 17 ani după dispariția soției sale Colomba, am publicat în revista „Apostrof” (anul XII, nr. 6) datorită admirației pe care o port personalității și operei științifice și literare a Martei Petreu, redactor-șef al acestei reviste (până în acest an), 12 scrisori trimise de Voronca prietenului său, medicul Saul Axelrud (1912–1979), care mi le-a încredințat cu condiția să le fac publice după moartea Colombei Voronca (1904–1994). Aceste scrisori – până atunci inedite, apărute în dosarul *De ce s-a sinucis Voronca?* al revistei „Apostrof” – au dezvăluit pentru prima dată cauza imediată a sinuciderii lui Voronca, ultima, cea din 26 martie 1946, fiind o confesiune sfâșietoare privind hotărârea sa funestă. Cinci ani mai târziu, în 2016, a apărut la București – în traducerea românească pe care Vladimir Pană a efectuat-o – *Jurnalul sinuciderii*,

un text zguduitoare, pe care Colomba Voronca l-a transmis părintelui său, Sașa Pană (1902–1981). Acest Jurnal completează precedentă mea publicație care elucida misterul sinuciderii poetului. Alte corespondențe, pe care le voi publica în curând, aduc noi informații privind decizia sa fatală.

Ca poet, Voronca este prezent în contemporaneitate prin varietatea și actualitatea temelor abordate: iubirea (să reamintim imnul de dragoste *Colomba*, după modelul *Cântării cântărilor*), pasiunea pentru femeia idealizată (în *Mic manual de fericire perfectă*), dragostea pentru natură (mai ales în *Plante și animale*), însingurarea (îndeosebi în *Ulise*, unde subliniază singurătatea poetului în fața civilizației mașiniste).

Voronca, acest dezrădăcinat al peisajului danubian, a fost marcat de legendele populare românești – împreună cu Jacques Lassaigne a tradus în franceză o culegere de *Bocete* (*Les Chants du mort*) –, dar și de situația fragilă a comunității sale de origine, cu accente profetice

omniprezente în *Petre Schlemihl* (ajuns „Evreul rătăcitor”), și cu referințe implicite (în ciclul *Zodiac*), sau explicite (în *Interviul. Unsprezece povestiri*).

Prin opera sa în limba română și în limba franceză, prin traduceri în limba franceză ale unor mari scriitori români, prin emisiunile realizate la Radiodifuziunea franceză, Ilarie Voronca a contribuit la apropierea între cultura română și cultura franceză, realizând o adevărată punte spirituală, *de la Brăila la Paris*.

Notă

¹ Vezi: Irinel Popescu, Lucian-Zev Herșcovici (coordonatori), *Iuliu Barasch. Un iluminist în Țara Românească*, București, RAO distribuție, 2020, și Carol Iancu „Iuliu Barasch, un iluminist original”, „Academica”, Nr. 3, martie 2023, Anul XXXIII, 389, p. 24–33.

Monseniorul Vladimir Ghika – prinț, diplomat, scriitor*

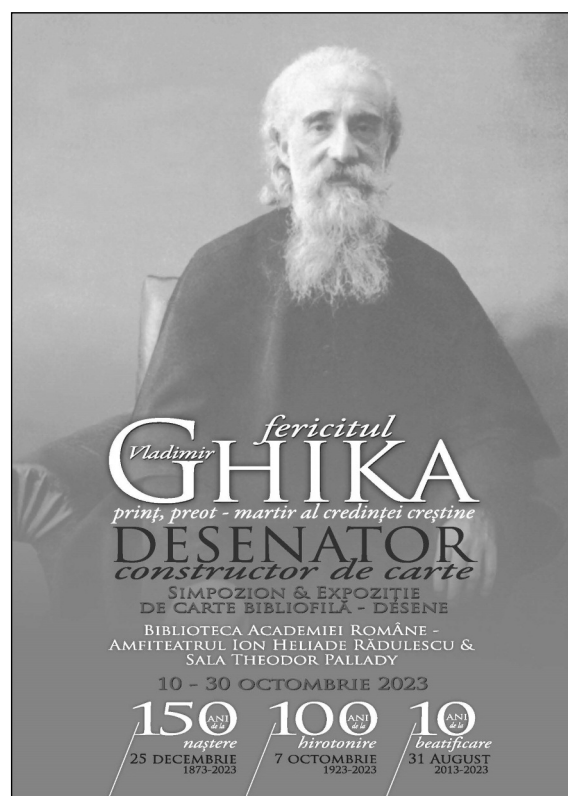
Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Monseniorul Vladimir Ghika (1873–1954) a fost prinț, diplomat, scriitor, om de caritate, preot catolic român (slujitor al ambelor rituri, latin și bizantin), dar și artist plastic. A fost beatificat pe data de 31 august 2013, la București, în cadrul unei slujbe religioase solemne. În același an a fost ales membru post-mortem al Academiei Române.

Pentru a înțelege personalitatea acestui descendent de domni români, cuvintele lui Petre Pandrea sunt grăitoare: „Respectul pentru el era puțin zis. Mă apropiam mult de venerație. Târziu, mi-am dat seama că un sfânt plutește printre noi. Era în carne și oase, cu barbă apostolică, cu ochi sclipind de inteligență înlăcrimată, cu plete argintii, cu sutană aspră. Monahul catolic m-a ajutat moralmente, prin prezența lui în București, atunci când s-a dezlănțuit furtuna social-politică europeană, ca să-mi găsească busola carității, a răbdării, a vitejiei, a elevației, a curățeniei. Nu puteai fi ca el. Prezența lui era o mustrare tacită, un *rappel à l'ordre*. Grandiosul lui mesaj n-a rămas neascultat, nici pentru Biserica Ortodoxă și nici pentru mandarinatul intelectual valah. Nimeni nu-i profet în țara lui? Vladimir Ghika era din țara mea, a debutat cu scandalul părăsirii dogmelor ecleziastice tradiționale, a început ca un ciumat și a sfârșit în dragoste și venerație, în sfințenia unanim admisă, privit ca un sfânt și de ortodocși și de catolici, respectat de laici, hulit și întemnițat de nemernici și iresponsabili”.

Organizatorii acestei ceremonii au pregătit și o expoziție care prezintă o latură mai puțin cunoscută a vieții monseniorului Ghika. Expoziția

aduce în fața publicului o selecție din cărțile bibliofile și gravurile lui Vladimir Ghika, desene, ilustrații și alte obiecte personale păstrate în Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București. Acestea provin din donațiile generoase ale unor colecționari. Sunt expuse ilustrațiile pregătite pentru cartea *La Visite des pauvres* (*Vizitarea săracilor*), o carte de autor realizată probabil în jurul anului 1922, urmată de *Les Intermedes de Talloires* (*Interludiile din Talloires*) – o serie de desene originale din anul 1919 și gravuri realizate după aceleași desene, publicate în 1923, în ediție bibliofilă, de Victor Jacquemin, la Paris.

*Alocuțiune susținută în deschiderea simpozionului „Fericitul Vladimir Ghika – prinț, preot-martir al credinței creștine” (10 octombrie 2023, Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române)

Celelalte desene reprezintă letrine, fantezii decorative – cum le numea autorul lor – *ex libris*-uri și alte ilustrații color, Învierea lui Lazăr, Misterele Roziului (desen neterminat), o pagină de calendar (luna ianuarie), decupaje de tip kirigami din hârtie.

Vizitatorii pot admira cărți și obiecte personale, alături de un tablou pe spatele căruia se află semnătura sa olografă: „Vladimir I. Ghika fericit” (1917), ce provine din colecția familiei Cosmovici, precum și multe alte desene și schițe pregătite pentru compozițiile sale unice.

La 150 de ani de la naștere, la 100 de ani de la hirotonire, la zece ani de la beatificare, Arhiepiscop

copia Romano-Catolică de București și Academia Română, prin Biblioteca Academiei Române, au organizat această ceremonie în amintirea Fericitului Vladimir Ghika, prinț, preot-martir al credinței creștine, desenator și „constructor de carte”, spre neuitare și luare aminte. Monseniorul, prețuit deopotrivă de catolici și de ortodocși, a fost și „constructor” de lume mai bună, năzuind la pacea și frăția universală.

Calde felicitări tuturor celor care s-au nevoit cu sesiunea științifică și cu expoziția aceasta plină de miez!

Cuvânt de salut*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

În urmă cu 325 de ani, se semna unul dintre documentele fundamentale ale istoriei românilor din Transilvania, în urma căruia s-a născut Biserica Română Unită cu Roma (greco-catolică). Actul era mai mult politic decât religios, fiindcă stăpânii de la Viena au condiționat acordarea de drepturi egale românilor cu celelalte națiuni ale Transilvaniei de acceptarea de către ei a unor puncte care să-i apropie de catolicism și să-i subordoneze Bisericii Catolice. Factorii politici ai Imperiului Habsburgic sperau să-i îndepărteze astfel pe românii transilvăneni de conaționali și coreligionarii lor din Țara Românească și Moldova. Dar acțiunea nu a avut rezultatele scontate de stăpânii Transilvaniei de atunci, fiindcă românii greco-catolici au devenit fervenți apărători ai ideii naționale românești și promotori ai luptei de emancipare a românilor din Transilvania. În plus ei au fost, prin Școala Ardeleană, corifeii iluminismului românesc, alături de confrății lor ortodocși. În 1791–1792, la *Supplex Libellus Valachorum* prezentat la Viena, în 1848, pe Câmpul Libertății de la Blaj, în 1918, la Mărita Adunare Națională de la Alba Iulia, românii uniți cu Roma și cei ortodocși au mers mână în mână pentru binele națiunii române întregi. Firește, mulți s-au întrebat atunci și ulterior cum s-a putut ca, la „porțile Orientului”, să existe și să dăinuie o „insulă de latinitate”, creștinată în limba latină, dar ajunsă de credință bizantină. Ambele biserici naționale românești (cum erau ele denumite oficial în perioada interbelică) sunt de rit bizantin. Este vorba aici despre o fascinantă istorie a unui

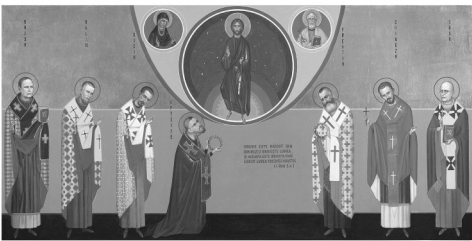
popor (cu o originală spiritualitate) care, prin origine, prin limba romanică și prin credința sa bizantină, s-a străduit să nu devină un motiv de divizare, ci o punte de legătură între cei „doi plămâni ai Europei”, după fericita expresie a Papei Ioan Paul al II-lea.

Dar, în 1948, într-o țară ocupată de Armata Roșie, cu tancurile sovietice în coaste și supusă izolării în lagărul comunist, Biserica Unită cu Roma a fost condamnată. Planul era trasat de la Moscova, etapele dinainte stabilite, iar tovarășii de drum ținută departe de consecințele finale. Ca

ACADEMIA ROMÂNĂ

CREDINȚA NOASTRĂ, VIAȚA NOASTRĂ
IN MEMORIAM
FERICIȚII EPISCOPI MARTIRI GRECO-CATOLICI

ACADEMIA ROMÂNĂ
Miercuri, 27 septembrie 2023, orele 10.30
Calea Victoriei 125, București
Intrarea liberă

Episcopia greco-catolică
„Sfântul Vasile cel Mare”
de București

Partener

romfiatella

să desființeze Biserica Greco-Catolică, comuniștii au apelat mai întâi la propagandă și la răstălmăcirea simbolurilor naționale, apoi la presiuni și la intimidare, iar în cele din urmă la arestări și tortură. Acționau la ordinul Moscovei, după o rețetă aplicată deja de Stalin în Ucraina de Vest, unde existau milioane de greco-catolici. În România, trecerea la ortodoxie a fost pregătită sistematic. În 1948 se împlineau 250 de ani de când, la presiunile Imperiului Habsburgic, liderii religioși ai românilor din Transilvania au acceptat Unirea cu Roma. Ignorând efortul pentru emancipare națională și pentru unirea de la 1918 depus de greco-catolici, autoritățile au declarat că singura Biserică Națională este cea ortodoxă.

În acest context, la împlinirea a 75 de ani de la interzicerea Bisericii Române Unite cu Roma, are loc astăzi, în Aula Academiei Române, simpozionul „Credința noastră, viața noastră – *In memoriam*. Fericiții Episcopi Martiri Greco-Catolici”. Organizatorii evenimentului sunt Academia Română și Episcopia Greco-Catolică „Sfântul Vasile cel Mare” de București, în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române și Romfilatelia.

Vor fi evocate aici mărturia de credință și tăria de caracter ale episcopilor Valeriu Traian Frențiu, Vasile Aftenie, Ioan Suci, Tit Liviu Chinezu,

Ioan Bălan, Alexandru Rusu și Iuliu Hossu. Cei șapte episcopi care l-au mărturisit cu prețul vieții pe Hristos în timpul totalitarismului comunist au fost beatificați în 2019.

Motto-ul simpozionului este un citat din predica Sanctității Sale Papa Francisc la Liturghia de beatificare a celor Șapte Episcopi Români Martiri greco-catolici de la Blaj, de pe Câmpia Libertății, din 2 iunie 2019: „În fața persecuției neîndurătoare din partea regimului, ei au dat dovadă de o credință și de o iubire exemplare pentru poporul lor. Cu mare curaj și cu tărie interioară, au preferat să sufere o dură detenție și orice fel de tortură, decât să-și renege apartenența la iubita lor Biserică. Acești păstori, martiri ai credinței, au recâștigat și au lăsat poporului român o prețioasă moștenire pe care o putem sintetiza în două cuvinte: libertate și milostivire”.

Prin jertfa lor, acești Fericiți au arătat că poporul român nu acceptă abuzurile comunismului și că respectă bazele Europei care erau clasicismul greco-latin (revigorat prin umanismul Renașterii) și creștinismul. Felicităm organizatorii, cu deosebire Episcopia greco-catolică „Sfântul Vasile cel Mare” de București, pentru acest important eveniment de comemorare, de cinstire și de aducere aminte, spre transmitere pentru viitor.

Martiriul celor șapte episcopi greco-catolici*

*Ciprian-Vasile Olinici***

Înaltpreasfințiile Voastre,
Preasfințiile Voastre,
Preacucernici Părinți,
Domnule consilier prezidențial,
Domnule președinte al Academiei Române,
Doamnelor și domnilor,

Evenimentul de astăzi readuce în prezent martiriul celor șapte episcopi greco-catolici care au suferit în perioada regimului comunist. Prin numele lor, prin viața și sacrificiul lor, ne amintim de o Biserică răstignită, care a trecut prin cel mai abuziv și totalitar act: încercarea de desființare. Un act de neconceput după aproape 2000 de ani de experiență creștină pe acest continent. Nimeni nu își mai putea imagina că după atâtea veacuri se va mai auzi formulată infama expresie *non licet esse vos!* Au rostit-o conducătorii prin decretul 358/1948, au rostit-o mulți, prin tăcere.

Rănilor adânci ale persecuțiilor din anii comunismului nu au fost suficient cunoscute după 1989. Puțini au înțeles drama Bisericii Române Unite cu Roma Greco-Catolică, o biserică ce a fost de-a lungul secolelor o comunitate nu numai de credință, ci și de cultură, o biserică numită în Constituția României Mari din anul 1923 drept „românească”. Ea a construit un crez din interesul unitar românesc, însă a ajuns să fie negată în propria sa casă de regimul comunist.

A supraviețuit prin hirotoniriile și slujirile din clandestinitate, prin pilda episcopilor și preoților care au ales mărturia închisorii și, mai ales, prin lumina multor credincioși, majoritatea necunoscuți nouă celor de astăzi. Parte a

creștinismului românesc a supraviețuit, la propriu, în catacombele clandestinității. Acest fapt nu trebuie uitat și trebuie să fie unul dintre reperele pedagogice ale noastre, celor de astăzi, repere ale învățării și formării.

Secolul XX a arătat și latura monstruoasă a omenirii. Holocaustul, Gulagul, martirajul credinței, răstignirea libertății, toate au fost cu puțință, pentru că ne-am lăsat cucerii de ideologii. Nu avem voie să uităm! Linia fină, distanța foarte scurtă de la umanitate la inumanitate este uitarea.

Amintindu-ne de martiri, revedem istoria chinată a acestui secol, secolul martiriului religios prin excelență, caracterizat de marile aspirații colective care păreau să justifice fiecare acțiune totalitară, de lupta necruțătoare pentru dominarea lumii, de abateri cu pretențiile științifice. Biserica, indiferent de confesiune, trebuie să rămână ancorată în mărturia acestui martiriu și să îi apere memoria. Amintirile și comemorările nu sunt doar lecții de supraviețuire, narațiuni ale unui episod istoric, ci sunt mai ales pilde ale unor eroi în care valorile înalte și curajul, demnitatea și omenia se pot întâlni în chip legitim.

Beatificarea episcopilor martiri, la 2 iunie 2019, încununează o dorință puternică ca memoria acestor martori ai credinței să rămână în conștiința umanității ca îndemn la celebrare și imitație. Celebrarea fiecărui semen care a dat mărturia cea bună ne alătură și pe noi mărturiei lor. Prin astfel de gesturi comunitățile își construiesc istoria și identitatea. Ori de câte ori ne gândim și

*Alocuțiune susținută la simpozionul „Credința noastră, viața noastră. In Memoriam Fericiții Episcopi Martiri Greco-Catolici” (27 septembrie 2023, Aula Academiei Române)

** Secretar de stat pentru Culte

ne raportăm reverențios la aceste modele, din fiecare neam, din fiecare religie, umbra din umanitate devine mai firavă și mai lipsită de putere. Ce n-am putut noi face pentru ei, fac ei pentru noi acum. Datorită lor, exemplarității, credinței, rugăciunii, Biserica Greco-Catolică a rămas permanent o Biserică vie.

Instituția în birourile căreia s-a alcătuit planul de intrare în ilegalitate a Bisericii Greco-Catolice, mai ales în anul 1948, a fost Ministerul Cultelor, transformat, în 1957, în Departamentul Cultelor. La instalarea Preasfințitului Părinte Ioan, ca episcop eparhial de Lugoj, am cerut iertare, în numele principalei instituții a Guvernului României specializată în relația cu cultele, pentru acțiunile pline de cruzime și abuzurile exercitate de Ministerul și Departamentul Cultelor față de Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică. A folosi acest cuvânt uman, **iertare**, este pe de o parte o încercare de a vindeca o rană a trecutului, precum și un angajament ferm de a nu uita și a nu repeta greșelile trecutului. Guvernul României, prin Secretariatul de Stat pentru Culte, își propune să sprijine edificarea unor monumente simbol ale acestui martiriu: *Catedrala Greco-Catolică a Martirilor și Mărturisitorilor secolului XX* din Cluj-Napoca și *Sanctuarul Martirilor și Mărturisitorilor Români ai Secolului XX* de la Sighetu Marmăției.

Astăzi, parteneriatul dintre Stat și Cultele religioase nu are numai un caracter formal. Ne-am propus, în mod asumat și deplin conștient, repararea morală a unor răni ale trecutului, nedeplin vindicate, care stăteau sub semnul lui *damnatio memoriae*, la care au fost supuși clericii și credincioșii tuturor cultelor din România, implicit

și aceia ai Bisericii Greco-Catolice, din cauza politicii totalitare dusă de regimul ateu comunist.

Astfel, statul însuși se angajează la protejarea memoriei acestor traume istorice, la reparațiile firești la care sunt comunitățile îndreptățite și la facilitarea împăcării. Toate aceste eforturi sunt făcute în directă filiație cu dorința martirilor pe care îi celebrăm, în libertate, acum.

Tot în acest context al reparației istorice și în orizontul intensificării bunei cooperări între cultele religioase din țara noastră, pe care-l asum ca o prioritate a mandatului meu de secretar de stat pentru Culte, țin să apreciez în mod deosebit colaborarea excelentă dintre Biserica Greco-Catolică și Federația Comunităților Evreiești din România materializată în demararea procesului de recunoaștere a cardinalului Iuliu Hossu ca „drept între popoare” pentru activitatea sa din perioada Holocaustului, ajutorarea și salvarea mai multor evrei din Cluj. Astfel de demersuri nu sunt importante doar pentru că repun istoria în drepturi, ci și pentru că demonstrează faptul că țara noastră este înzestrată, în mod natural, cu virtutea democratică a dialogului.

În încheiere, doresc să mulțumesc domnului președinte Ioan-Aurel Pop pentru găzduirea acestei celebrări academice, Preasfințitului Părinte Mihai pentru invitație și exemplara organizare a acestui eveniment atât de necesar pentru promovarea memoriei celor șapte episcopi beatificați, precum și tuturor ierarhilor celor două Biserici Catolice din țara noastră pentru activitatea desfășurată în prezervarea și dezvoltarea credinței și a dialogului interreligios și interconfesional din țara noastră.

The Romanian Academy – an institution with remarkable scientific activity*

Acad. Nicolae-Victor Zamfir

Vicepreședinte al Academiei Române

Dear participants,

Some of you may be wondering why two vice presidents of the Romanian Academy are giving opening speeches.

Well, one answer could be that one is a chemist, and the other one, me, is a nuclear physicist who supervises the chemistry institutes of the Romanian Academy.

Another answer could be that the subject of the conference implies both chemistry and physics and, anyhow, in some countries, like the US, nuclear physics traditionally belongs to chemistry.

As for the order of the speeches, it's probably because, in the Romanian title, „chimie” comes first. It's „chimie fizică” and not „physical chemistry,” as in English. Or, maybe, it's just based on the alphabetical order of the names of the speakers!

Now, I'd like to make some remarks, not on the science presented at this conference, but on the position of chemistry and the Murgulescu Institute in the research landscape of the Romanian Academy.

The Romanian Academy is, besides the highest cultural forum in the country, an institution with remarkable scientific activity.

In the Romanian Academy, there are 76 institutes for fundamental research in all the fields of science and culture, in humanities, and in exact sciences. Among them, the four chemistry institutes, with more than 400 researchers, are the most prestigious ones. Without making a hierarchy – it is not easy to make one – the „Ilie Mur-

gulescu” Institute of Physical Chemistry, with its 70 years of contribution to national and international science, is one of the flagship institutes of the Romanian Academy.

This conference is proof of that, and, on behalf of the leadership of the Romanian Academy, I congratulate the institute for all its outstanding achievements and for organizing this conference together with the Faculty of Chemistry at the University of Bucharest, the ALPHA Association, and the Romanian Chemical Society.

I wish you a very fruitful meeting!

*Cuvânt rostit în deschiderea Conferinței Internaționale de Chimie Fizică – ROMPHYSCHEM, a XVII-a ediție (25 septembrie 2023, Aula Academiei Române)

ROMPHYSCHEM – opening ceremony*

Acad. Maria Zaharescu

I am very honored to be invited to say a few words at the opening of the Romphyschem-17 Conference organized this year.

I shall start confessing you, the little known fact that I have attended all the Romphyschem conferences starting with the very first one, in 1968.

So, I can confirm that all the conferences have presented great interest and attracted impressive numbers of participants, among which the foreign

participants were also in high numbers. Many of them have attended the conferences several times.

As the present conference is following of the previous ones, I hope it will have the same success as the previous ones.

To all the participants I wish much scientific success during the conference. For the participants traveling from the rest of the country or from abroad, I hope you enjoy your time in Bucharest or visiting Romania.

**Cuvânt rostit în deschiderea Conferinței Internaționale de Chimie Fizică – ROMPHYSCHEM, a XVII-a ediție (25 septembrie 2023, Aula Academiei Române)*

Biomineralogie geologică și medicală – o carte cu standarde înalte

Acad. Nicolae Anastasiu

Eveniment la Editura Academiei Române

Editura Academiei Române se pregătește să-și sărbătorească jubileul: 75 de ani de cultură românească. Cu această ocazie, directorul general al instituției, Valeriu Matei, membru de onoare al Academiei Române, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, a organizat la Biblioteca Centrală Universitară (BCU), din Calea Victoriei, lansări de cărți *Premium* care au semnătura *Editura Academiei Române*. Vineri, 22 septembrie 2023, a fost lansat tratatul ***Biomineralogie geologică și medicală***, autori Ion Petreuş și Tudor Petreuş. Evenimentul a fost moderat de Valeriu Matei, a fost comentat de acad. Nicolae Anastasiu, iar unul dintre autori, profesorul Ion Petreuş, ne-a dezvăluit culisele scrierii acestui volum.

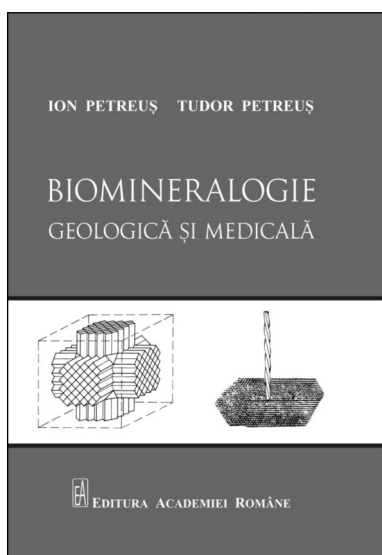
Autorii volumului sunt personalități cunoscute și consacrate în domeniul lor de creație – geologia și biologia (medicina) –, iar cartea pe care au scris-o radiază erudiția și performanța unor profesioniști. Ne-am aflat în fața unui volum cu

totul original, foarte specializat, care reflectă standarde înalte în mineralogie și biologie, neabordate în țară sau pe plan internațional.

În cuvântul său, moderatorul a vorbit despre motivația organizării acestor evenimente – lansări de carte înscrise printre succesele Editurii –, despre autori, prezenți în tandem în portofoliul redacției de științe și, despre carte, cuprins și adreșabilitate.

Astăzi, când multi- și interdisciplinaritatea încep să se impună ca un concept aproape universal, nevoia de cercetători performanți și dedicați este din ce în ce mai mare. Creația, atunci când preocupările lor converg, poate conduce la realizări așteptate în mai multe domenii – medicină, geologie, chimie etc.

Suntem cu toții prezenți la știrile despre eradicarea cancerului, a bolilor cardio-vasculare, a celor hepatice sau renale. Și ne bucurăm când aflăm despre progrese în cercetările savanților ce caută cauze ale bolilor și mijloace de salvare a multor vieți omenești.

Tratatul lansat la BCU ne introduce în acest univers.

Câteva cuvinte despre autori

Prof. dr. Ion Petreuş a fost profesor la Universitatea „Al.I.Cuza” din Iaşi şi la Facultatea de Ştiinţa Materialelor. A primit Premiul „Grigore Cobălcescu” al Academiei Române pentru volumul *Pirita sedimentară – 1976* şi a continuat să publice cursuri universitare şi lucrări ştiinţifice de cristalografie, mineralogie şi sedimentologie. A primit, în timp, abilitarea pentru îndrumare de doctoranzi. Şi-a creat discipoli cu şapte teze omologate în domeniul ştiinţa materialelor.

Conf. dr. Tudor Petreuş de la Universitatea de Medicină din Iaşi este doctor în ştiinţe medicale, a fost cercetător la Cambridge, UK University (domeniu: aplicaţii biomedicale în oncologie şi patologie hepatică). A parcurs stagii postdoctorale (Astra Zeneca – 2014–2020) şi de predare în Franţa (Nancy, Bordeaux, Grenoble). Alături de numeroase publicaţii ştiinţifice (ISI) are şi un brevet de invenţii în UK.

* * *

Cartea (656 pagini) este structurată în două părţi distincte, anume: *Biomineralogie geologică* şi *Biomineralogie medicală*, chiar dacă autorii au

preferat să numeroteze capitolele ce o alcătuiesc de la 1 la 23, poate pentru a sugera strânsă legătură între unele procese minerale şi numeroasele procese metabolice generatoare de structuri minerale. Legături indisolubile între viaţă şi lumea minerală.

Obiectivele cărţii, după cum scriu chiar autorii, urmăresc:

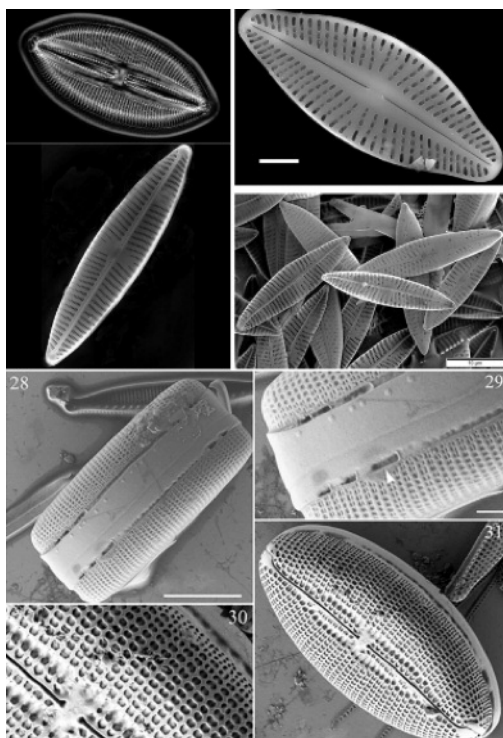
i) biomineralele geologice, formate de organisme de-a lungul timpului geologic şi

ii) mineralele biologice, formate de organismele care trăiesc astăzi pe Pământ.

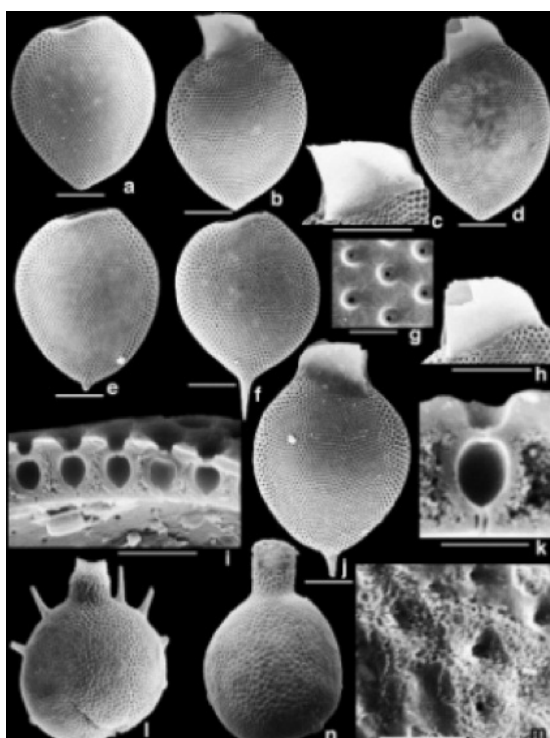
Verigile care leagă aceste două direcţii au în comun procesele universale de cristalizare, structurile atomice, suprasaturaţia soluţiilor care conduc atât la cristalizarea geologică, cât şi la cea biologică.

Volumul se deschide cu cap.1 – prezentarea caracteristicilor specifice cristalelor biologice (cap. 2) şi ale mezocristalelor (cap. 3) şi continuă cu descrierea quazicristalelor (cap. 4) şi a biocompozitelor (cap. 5). Capitolele 6–13 grupează, succesiv, exemple, procese şi produse din sfera magnetitului, a piritei, a silicei de diatomee, spongieri şi radiolari, a carbonaţilor şi fosfaţilor.

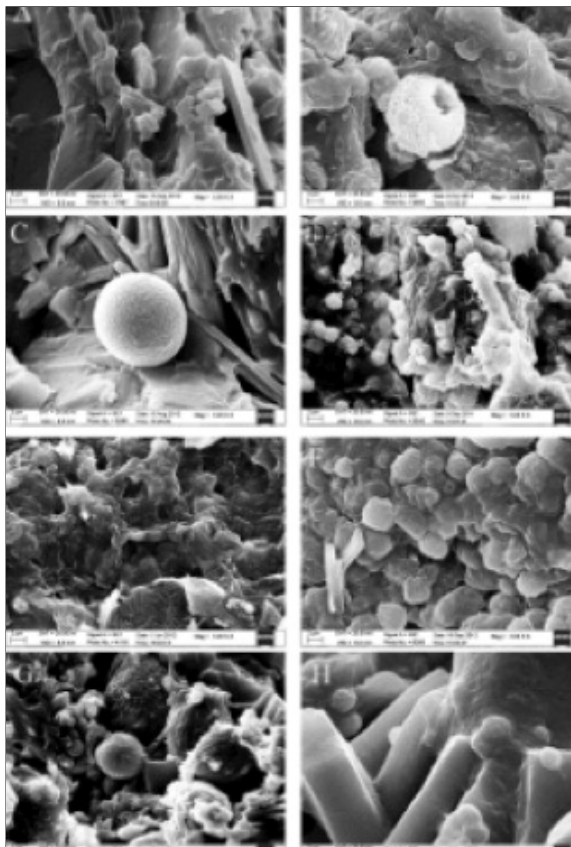
Capitolul 14 (care începe la pagina 371) tratează biomineralizările în lichidul sinovial, pentru

a) Structuri micronice ale scheletelor silicioase, tipice pentru diatomee – alge unicelulare.

b) Cochilii scheletice silicioase ale radiolarilor – organisme eucariote din grupa Protozoarelor.

*Calculi biliari micști, dimensiuni micronice,
din carbonat de calciu și colesterol.*

ca apoi (capitolele 15–23) textele să aibă în vedere secrețiile minerale renale, biliare, pros-

tate, pe cele din tendoane și cartilajele articulare, din țesutul osos, din sistemul cardiovascular, dentar.

Este evident că abordarea este exhaustivă, foarte bine documentată și susținută de un algoritm unitar, repetitiv, logic și necesar. Cunoașterea cristalelor naturale și a mineralelor este o premisă importantă în cunoașterea căilor de apariție a cristalelor biologice (calculi intra organismul uman).

Acolo unde a fost necesar, textul lucrării este însoțit de figuri sugestive, multe dintre ele reluate din lucrări publicate ale autorilor. Metodele de analiză care au condus la rezultatele comentate sunt prezentate frecvent.

Cercetarea minuțioasă și analizele comparative deschid drumul spre predicția apariției și localizarea calculilor la vertebate și, respectiv, în corpul uman.

Listele bibliografice însoțesc fiecare capitol și includ lucrări științifice recente ale unor autori recunoscuți în literatura de specialitate.

O frază pe care am reținut-o din prefața scrisă de profesorul Ion Petreus mi s-a părut relevantă pentru filosofia cărții: *Pietrele munților și pietrele de rinichi au în comun structura lor mineralogică.*

Mitropolitul Andrei Șaguna. O biografie culturală

Ioan Bolovan

Membru corespondent al Academiei Române

În vara aceasta am comemorat un secol și jumătate de la trecerea la cele veșnice a vrednicului de pomenire Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna. Cu siguranță că istoriografia românească va produce mai multe lucrări individuale și colective, dar poate și în cea universală vom asista la studii și/sau volume dedicate personalității marelui ierarh ortodox român, fiindcă personalitatea complexă a lui Șaguna a fost privilegiată prin interesul constant arătat de istorici și teologi de marcă din Europa și SUA (Keith Hitchins, Johann Schneider ș.a.).

Între istoricii români de după 1989, care au alocat un loc deloc neglijabil în cercetările lor vieții și operei șaguniene, se numără și dr. Mircea Gheorghe Abrudan, cercetător științific la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române. Începând cu teza de doctorat *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire*, care-i consacră lui Șaguna pagini întinse (lucrare distinsă cu Premiul „Dumitru Stăniloae” al Academiei Române în anul 2017), tânărul istoric a publicat de mai bine de cincisprezece ani circa treizeci de studii și articole referitoare la diverse aspecte din biografia și opera lui Andrei Șaguna. Unele dintre aceste studii au văzut lumina tiparului în reviste sau volume colective care nu s-au bucurat întotdeauna de o largă circulație. Iată de ce inițiativa dr. Mircea Gheorghe Abrudan de a reproduce într-un volum nouă dintre aceste studii (adăugând și un studiu inedit) este una nu doar necesară în peisajul istoriografic contemporan, dar și una meritorie, demnă de apreciat, fiindcă efortul depus în vederea realizării acestei lucrări a fost unul anevoios, îndelungat. Cu atât mai mult însă se impune să subliniem utilitatea prezentului demers și relevanța sa istorică și istoriografică, gestul editorial recuperator contribuind plenar la reevaluarea

unei personalități complexe care a marcat câteva decenii din istoria celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea transilvănean (din preajma Revoluției de la 1848 și până către mijlocul deceniului opt).

Autorul intitulează acest volum *O biografie culturală*, fiindcă a dorit să ilustreze, prin selecția celor nouă studii, profilul intelectual și orizontul cultural larg al marelui ierarh. Pornind de la această intenționalitate asumată și recunoscută încă în debutul volumului, materialele incluse ni-l relevă pe Andrei Șaguna drept un ctitor de instituții culturale care au asigurat românilor din Transilvania nu doar supraviețuirea identitară ci și progresul cultural și chiar material al națiunii. ASTRA, creată la Sibiu în 1861 prin implicarea consistentă a lui Șaguna care i-a și fost primul președinte pentru mai mulți ani, a dinamizat acti-

vitătea culturală pe o arie geografică destul de largă, favorizând în timp și accesul comunităților sătești la actul de cultură. Pe de altă parte, datorită concentrării elitei politice și intelectuale a tuturor românilor aflați în cadrul Imperiului habsburgic, societatea culturală sibiană a susținut și a lansat activități deosebit de fertile pentru afirmarea individualității naționale românești. ASTRA avea și un caracter democratic prin alegerea comitetului central și conducerii despărțămintelor, prin adunările generale etc., vizând dezvoltarea națiunii și a spiritului liberal-național, impulsionând tendințele de unitate ale românilor. Să rememorăm faptul că ASTRA s-a implicat prin diverse acțiuni (conferințe, broșuri, articole, expoziții, burse pentru elevi și studenți etc.) și în promovarea meșteșugurilor, industriei și agriculturii în rândul populației românești din Transilvania. Ziarul „Telegraful Român” a devenit cea mai longevivă publicație cu apariție neîntreruptă din întreg spațiul românesc, fiind util nu numai clerului ci și altor segmente largi din rândul națiunii.

Biserica ortodoxă a românilor din Transilvania a reprezentat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea un alt cadru propice unei vieți național-democratice și unui experiment de tip liberal-constituțional. În anul 1868, Mitropolitul ortodox Andrei Șaguna a reușit să obțină din partea autorităților maghiare de la Budapesta și de la Curtea de la Viena aprobarea pentru întrunirea unui Congres Național Bisericesc care urma să dezbată un proiect de constituție pentru organizarea bisericii. La finele acestui Congres a rezultat un document cu valoare constituțională intitulat *Statutul Organic al Bisericii greco-orientale române din Ungaria și Transilvania*, care consfințea problema separării puterilor (legislativă, executivă și juridică) în Biserica ortodoxă, principiul autonomiei bisericii în raport cu statul maghiar, precum și sistemul reprezentativ și electiv, cu participarea mirenilor (laicilor) la conducerea vieții bisericești și a comunităților religioase. Proporția de reprezentare în toate organele legislative la nivel de parohie, protopresbiteriat, episcopie și mitropolie era de două treimi laici și o treime membri ai clerului. Sinoadele la nivel de parohie, protopopiat, episcopie și mitropolie se desfășurau în mod normal o dată pe an, dar organele executive alese

(comitetul parohial, cel protopresbiterial etc.) se întruneau mai des. Faptul că începând de la nivel de parohie oamenii simpli, uneori țărani analfabeți, participau periodic la alegerea acestor organe executive a reprezentat o uriașă experiență electorală, în esența ei democratică, liberală. Viziunea lui Șaguna a fost una extrem de avansată pentru acele vremuri, iar diplomația și persuasiunea de care a dat dovadă ierarhul sibian au asigurat aprobarea *Statutului Organic* de către autoritățile de la Budapesta și Viena.

Studiile din prezentul volum acoperă o paletă mult mai largă de aspecte care învederează relațiile personale ale lui Șaguna cu împăratul Franz Joseph, cu alți politicieni de prim rang de la Viena, legături care i-au și asigurat ierarhului sibian succesul în inițiativele culturale, ecleziastice și politico-naționale care vizau propășirea poporului român. Lucruri inedite sunt devoalate în studiile despre heraldica șaguniană, portretele lui Șaguna etc., toate studiile evidențiind o documentare solidă care include surse inedite dar și editate, o bibliografie națională și internațională adusă la zi. Dincolo de toate detaliile nu lipsite de importanță care ni se relevă parcurgând cartea despre Andrei Șaguna, nu putem să nu remarcăm talentul narativ al lui Mircea-Gheorghe Abrudan, care trădează un spirit elevat, un intelectual cu reale aptitudini literare, atent la tot ce îl înconjoară și-i marchează existența cotidiană, dar și preocupat să îmbrace realitatea istorică într-o formă atractivă, captivantă și pentru cei care nu sunt istorici. Autorul vorbește encomiastic despre marele ierarh sibian și nu face eforturi să-și mascheze admirația față de o personalitate eclatantă a istoriei naționale. Foarte probabil că și eu aș fi procedat în aceeași manieră.

Nu putem încheia aceste rânduri fără a-l gratula pe istoricul și teologul dr. Mircea-Gheorghe Abrudan pentru acest volum nou dedicat celui care a fost unul dintre cei mai dinamici, onești și redevabili ierarhi și politicieni români din toate timpurile. Cu siguranță că specialiștii, dar și publicul larg, vor găsi suficiente pagini valoroase care să le completeze informațiile despre o epocă și o personalitate cu totul aparte în istoria secolului al XIX-lea.

Conferințele Dalles

CONFERINȚELE **DALLES** ale ACADEMIEI ROMÂNE

Conferința:

**ESTE ROMÂNĂ
„MAMA LIMBII LATINE”?**

Susținută de:

Acad. Gheorghe CHIVU

Președintele Secției de filologie și literatură a Academiei Române
Președintele Fundației Culturale „Ioan I. Dalles” a Academiei Române

Este limba română „mama limbii latine”? sau *Despre valoarea documentară a cuvintelor**

Acad. Gheorghe Chivu

Președintele Secției de filologie și literatură

Pentru cei mai mulți dintre contemporanii noștri care au absolvit cel puțin cursurile liceale, româna este o limbă romanică, alături de italiană, franceză, spaniolă, portugheză, catalană, sardă, occitană și retoromană. Pentru unii dintre acești contemporani, entuziaști și dornici de noutate, apariția limbii române continuă să fie însă o enigmă istorică, pe care ei o consideră incorect explicată până acum. Iar argumentele pe care le descoperă pe diverse canale de difuzare a informațiilor, mai mult sau mai puțin oficiale, de regulă dornice de descoperiri senzaționale, argumente care au impact neașteptat de mare, din cauza caracterului lor neobișnuit și, mai ales, contestatar, ar trebui să explice și să elimine așa-zise erori de interpretare, pe care personalități de prestigiu din domeniul istoriei limbii și culturii noastre le-au impus de multă vreme. În esență, potrivit acestor opinii, cu vădit rol restaurator și cu aureolă dorit patriotică, limba română nu ar mai trebui considerată limbă romanică, singura descendentă sud-est europeană a limbii latine. Ea, româna, ar fi de fapt continuatoarea fidelă a limbii dacilor, popor doar parțial și pentru puțin timp stăpânit de romani. Iar, urmare firească a acestei interpretări, româna ar fi însăși „mama limbii latine”. Aceasta întrucât romanii, care au cucerit Dacia, fie ar fi fost de același neam cu poporul ocupat, fie au deprins de la daci limba pe care aceștia o vorbeau încă înainte de cucerire, iar apoi au impus această limbă, devenită prin împrumut a lor în celelalte provincii ale Imperiului din Europa. Exact ce pare să susțină formal, dar în esență eronat prin scoatere din context, sintagma „româ-

na este mama limbii latine”, descoperită în una dintre scrierile lui Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*. (Mulți dintre acești interpreți au preluat sintagma din comentarii diverse, nu citind tipăritura și cu atât mai puțin manuscrisele marelui învățat latinist.)

Conferința din această seară, bazată pe analiza informațiilor oferite de limba română însăși, încearcă să ofere argumente, sper corecte, utile și accesibile, pentru tranșarea acestei dispute privitoare la originea limbii pe care o vorbim. Ne bazăm în această încercare pe valoarea documentară a cuvintelor, știut fiind că, pentru intervale foarte lungi de timp din istoria noastră, privitor la care nu dispunem de documente scrise, datele lingvistice sunt singurele surse de informație valide, dacă, evident, sunt înțelese și folosite corect.

Încă din vremea cronicarilor, cărturarii interesați de istoria românilor și de forma, respectiv de originea limbii pe care o vorbeau aceștia, constataseră că noi „*de la Râm ne tragem*”. Formularea vă este tuturor cunoscută din școală. Constatarea astfel formulată indica, desigur, nu descendența locuitorilor provinciilor istorice românești din latinii care aveau capitala imperiului la Râm (adică la Roma), ci descendența limbii vorbite de români din limba latină. Le permitea cronicarilor această constatare compararea lexicului uzual românesc cu cel latinesc. Le veneau în sprijin notațiile multor învățați străini, călători în țările române, care constatau și apoi afirmau că româna este o latină sau o italiană „stricată”.

Dimitrie Cantemir, omagiat în repetate rânduri în această toamnă, primul savant autentic al culturii

*Conferință susținută în cadrul Conferințelor Dalles ale Academiei Române
(28 septembrie 2023, Sala Dalles)

noastre vechi, primul cărturar enciclopedist născut în acest spațiu, dobândind din timpul vieții un mare prestigiu european, a susținut și el, cu argumente noi față de cronicari, aceeași descendență latină a limbii române.

Reprezentanții Școlii Ardelene, mișcarea iluministă transilvăneană bine cunoscută, preluând idei cuprinse în scrierile istorice ale lui Cantemir, au dezvoltat și au argumentat suplimentar originea latină a limbii noastre. Scrisul etimologizant, pe care ei l-au creat și l-au utilizat, respectiv programul de modernizare după model latin a limbii noastre literare pe care l-au pus consecvent în aplicare, au adus dovezi suplimentare în sprijinul acestei idei. Petru Maior, iluminist remarcabil deopotrivă prin opera și prin profunzimea, respectiv prin rafinamentul gândirii sale, afirma, într-o lucrare de popularizare a cunoștințelor științifice, privitor la utilitatea alfabetului latin pentru evidențierea originii limbii noastre: „De câte ori mi s-au întâmplat mie de, îndoindu-mă de vrun cuvânt, oare latinesc este, cât l-am scris cu slove sau litere latine, îndată cu strălucire i se văzu latina lui față și părea că râde asupra mea de bucurie, că l-am scăpat din sclavie și de calicele cirilicești petece”. (Petru Maior, *Orthographia*)

(Scrisul etimologizant evocă sau sugerează, cum se știe, prin forma grafică a cuvintelor, etimonul, adică acel cuvânt sau acea formă străină din care provin acestea. În schimb, scrisul chirilic, inadecvat specificului limbii române, împiedica orice apropiere formală între aspectul grafic al unui cuvânt românesc și etimonul său.)

Sfârșitul secolului al XIX-lea și, îndeosebi, secolul al XX-lea au consfințit, prin studii fundamentale, încadrarea limbii române între limbile romanice, toate descendente din latina populară. Formulări memorabile, datorate multor învățați români, dar și unor mari lingviști, respectiv istorici europeni (între ei Ferdinand Lot, Alf Lombard, Carlo Tagliavini, Gheorghe I. Brătianu, Sextil Pușcariu, Alexandru Rosetti, recent Eugen Coșeriu), au făcut carieră: „româna este un miracol”, „o insulă de romanitate într-o mare slavă”; reprezintă, prin valoarea documentară de excepție, un punct obligatoriu de raportare în studiile privind originea și caracteristicile limbilor romanice, ea reprezentând astfel „al patrulea picior al mesei romanice”, celelalte trei, impor-

tante, fiind, desigur, italiana, franceza și spaniola; româna este, prin trăsăturile sale originare, însăși „limba latină vorbită neîntrerupt în provinciile dunărene ale Imperiului [...], din momentul ocupării lor de către romani și până astăzi” (cum nota în definiția genealogică a limbii noastre Al. Rosetti).

Sfârșitul veacului al XIX-lea adusese însă, prin scrisul lui Nicolae Densușianu (în primul rând prin *Dacia preistorică*), o interpretare originală și în același timp surprinzătoare și o idee nouă privind începuturile limbii noastre. În condițiile absenței informațiilor precise despre modul în care latina vorbită de cuceritorii romani a fost acceptată de către daci, deopotrivă de către cei aflați sub ocupație directă și de către cei rămași în afara Imperiului, istoricul presupunea că limba dacilor va fi fost identică cu limba latină. Iar mai aproape de noi, ideea, rămasă mult timp fără adepți, a avut un ecou deosebit, mai ales în ultimele decenii, când numărul speculațiilor privitoare la limba vorbită de geto-daci, respectiv la modul de desfășurare a procesului de romanizare a Daciei, subiect foarte puțin cunoscut, a crescut.

Astfel, ideea poziției speciale pe care ar fi avut-o limba dacilor în istoria românei ajunge să fie des și pe larg susținută cu afirmații ce țin, aparent, de logica evenimentelor petrecute acum aproape două mii de ani: dacii, popor viteaz și mândru, având o civilizație străveche, cea mai importantă și mai veche din centrul Europei, nu ar fi putut renunța la limba lor în favoarea limbii cuceritorilor; iar răspândirea limbii latine în teritoriile pe care romanii nu le-au avut sub stăpânire la nord de Dunăre nu poate fi susținută, în absența constrângerilor administrative aplicate în Imperiu. „Româna este mama limbii latine”, spun de aceea tot mai des adepții acestei teorii, bazându-se, cum spuneam, pe logica desfășurării unor evenimente insuficient documentate. Aceasta în ciuda studiilor și a argumentelor furnizate de savanții autentici, români, dar foarte mulți și foarte mari, străini, care afirmaseră și continuă să susțină descendența românei din limba latină. Româna, această limbă „miracol”, nu s-ar fi putut constitui, se spune, ca limbă romanică independentă într-un timp prea scurt, în doar 165 de ani (de la al doilea război între daci și romani, desfășurat în anii 105–106, încheiat cu ocuparea zonei centrale,

importante economic și politic a Daciei, până la părăsirea provinciei nord-dunărene de către trupele și de către administrația romană, în anul 275, prin așa-numita retragere aureliană).

În această evaluare a perioadei în care, sub relativ scurta ocupație romană, nu s-ar fi putut forma deci limba română prin acceptarea latinei ca limbă de comunicare dominantă, se ignoră în primul rând faptul că romanizarea populației din teritoriile dunărene a început întâi în sudul fluviului și s-a extins apoi, după primul război dintre daci și romani, în Dobrogea. Se ignoră de asemenea adevărul că, după anul 275, când din Dacia a plecat nu populația stabilă, ci doar armata și administrația romană, nu au încetat contactele între populația romanizată aflată de o parte și de alta a Dunării. Nu se ține apoi seamă de intensitatea și de amploarea procesului de romanizare a Daciei. Fără rezultate importante în acest proces, edictul numit *Constitutio Antoniniana*, dat de împăratul Caracala în anul 212, prin care toți locuitorii Daciei erau considerați cetățeni romani, nu ar fi avut justificare. Iar cei 165 de ani de ocupație efectivă a Daciei acoperă, practic, cel puțin cinci generații, timp suficient pentru schimbarea atitudinii față de limba de mare prestigiu a cuceritorilor.

Acceptarea, apoi impunerea limbii latine ca limbă de comunicare în Dacia Felix (au fost descoperite circa 3000 de inscripții cu text latinesc la nord de Dunăre, multe dintre acestea fiind datorate indiscutabil unor localnici) a fost urmată, spun istoricii limbii, pe baza argumentelor lingvistice, singurele valide în situații istorice similare, de o românizare, adică de o extindere a utilizării noii limbi, formate prin preluarea și, apoi, prin modificarea de către daci a limbii latine vorbite, numită curent latină vulgară sau populară, în afara granițelor teritoriului nord-dunărean controlat efectiv de către trupele romane.

Ce spun însă datele lingvistice despre originea, respectiv despre apariția și despre trăsăturile distinctive ale limbii române în perioada ei de început?

Dovezile lingvistice ale caracterului romanic al limbii noastre

Observații într-un fel superficiale ce pot fi făcute de orice vorbitor, cât de cât instruit, intere-

sat de subiect, indică existența în limba română a multe cuvinte panromanice (circa 500), cunoscute și utilizate constant în România (cum este numit largul teritoriu european în care se vorbesc limbi romanice). Aceste cuvinte aparțin fondului principal lexical al limbii noastre și au forme identice sau foarte asemănătoare cu lexeme utilizate în limbile romanice occidentale. Observația, asemănătoare, dar mult mai bine documentată decât aceea făcută cândva de vechii noștri cronicari, ne spune că putem găsi, în cele mai importante limbi romanice apusene, cuvinte apropiate ca formă și identice ca sens cu *om*, *femeie*, *casă*, *masă*, *apă*, *râu*, *pâine*, *floare*, *cer*, *soare*, *zice*, *scrie*, iar lista poate continua. Sunt aceste cuvinte prea numeroase pentru ca prezența și utilizarea lor frecventă în limbi romanice distincte să poată fi rezultatul întâmplării.

Se alătură fondului foarte bogat de astfel de cuvinte, general cunoscute, două perechi de cuvinte românești extrem de importante prin informațiile pe care le oferă pentru limpezirea chestiunii aflate acum în discuție. Este vorba de *român* – *română*, respectiv de *vlah* – *vlahă*.

Prima pereche formată din *român*, prin care ne identificăm ca parte a unui popor, și din *română*, utilizat pentru a numi limba pe care o vorbim, sunt lexeme general folosite la noi, documentate din cele mai vechi scrieri românești cunoscute și aflate indiscutabil în legătură cu latinescul *romanus*, substantivul, respectiv adjectivul latinesc corespunzător. (În unele scrieri românești vechi, traduse din slavonă, *rumân*, forma primară a cuvântului amintit, era folosit și pentru a-i numi pe *râmleni*, adică pe „romani”. Este aceasta o dovadă imposibil de contestat a conștiinței descendenței romane a românilor, oferită de vechii traducători ai Apostolului și ai Evangheliilor, dovadă prezentă în tipărituri brașovene de mijloc de secol XVI, înainte ca forma *român*, apărută sub certă influență latinească, să fi fost folosită în predoslovia, adică în prefața *Paliei de la Orăștie*, tipărită în 1582.)

Firește, limba vorbită de *români* a fost și rămâne, după cum spun toate textele noastre, vechi sau noi, și după cum acceptă toți vorbitorii nativi din toate timpurile ai acestui idiom, *româna*.

Informații la fel de utile pentru chestiunea acum în discuție oferă de asemenea cuvântul *vlah*,

utilizat de străini pentru a-i numi pe românii trăitori deopotrivă la nord și la sud de Dunăre. Cuvântul are sensul „vorbitor al unui idiom romanic”, idiom descendent deci din limba latină. În sintagme privitoare la limba noastră, plasate în titlul unor texte lingvistice mai vechi destinate străinilor, adjectivul *valahic* indică „limba română”. (Cităm pentru ilustrare doar două titluri, *Institutiones Linguae Valachicae*, o gramatică manuscrisă din c. 1770, prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină pentru misionarii iezuiți ajunși în spațiul nostru, respectiv *Elementa linguae Daco-Romanae sive Valachicae*, tipărită de Samuil Micu și Gheorghe Șincai în 1780, reeditată în 1805, scriere programatică a Școlii Ardelene, destinată și străinilor interesați de limba română.) Grupuri masive de vorbitori ai limbii noastre trăitori la sud de Dunăre sunt numite de către vecinii sârbi *vlahi*. Slavii ajunși în număr mare, după secolul al VII-lea, în partea centrală a Munteniei au găsit aici localnici vorbitori de limbă română și au numit zona *Codrii Vlăsiei*. Maghiarii numesc italiana *olasz nyelv*, Italia fiind *Olaszország*. Iar, în maghiara vorbită, *oláh*, folosit în alternanță cu *román*, a însemnat și înseamnă încă „vlah”, adică „român”.

Poate fi pusă la îndoială percepția românilor înșiși asupra originii limbii lor, respectiv constatarea vecinilor noștri privind tipul și descendența românei?

Observații atente asupra lexicului românesc vechi (continuat până astăzi prin cuvinte ce aparțin fondului principal lexical, cea mai stabilă componentă a vocabularului) arată apoi prezența în vorbirea curentă a românilor a numeroase cuvinte considerate de lingviști ca fiind moștenite din latină.

Câmpuri lexicale numeroase, acoperind practic toate domeniile de activitate umană, sunt bogat ilustrate prin astfel de cuvinte.

Eutropius, istoric roman trăitor în veacul al IV-lea, nota că romanii au adus în Dacia coloniști pentru „popularea orașelor și cultura ogoarelor”, ceea ce indică existența unui program de colonizare, justificat în primul rând economic (extragerea metalelor rare, respectiv reorganizarea producției agricole, ambele spre folosul Imperiului). Programul administrației și armatei romane a fost urmat, după cum indică lexicul românesc de

bază, de acceptarea și, apoi, de impunerea în vorbirea localnicilor a unor bogate serii lexicale, formate, cum constată lingviștii, din cuvinte preluate din vorbirea ocupanților și coloniștilor romani.

Pentru minerit și pentru prelucrarea metalelor pot fi citate cuvintele: *aur*, *argint*, *aramă*, *cărbune*, *sare*, *păcură*, toate indicând bogății naturale specifice zonei intens romanizate din nordul Dunării.

Pentru agricultură sunt relevante: *grâu*, *seacă*, *orz*, *mei*, *în*, *cânepă*; *ara*, *semăna*, *săpa*, *secera*, *măcina*, precum și cunoscutul *țară* „zonă propice pentru agricultură”. (Când mergem într-un sat, spunem și astăzi că „mergem la țară”.)

Pentru creșterea vitelor cităm: *vacă*, *bou*, *cal*, *oaie*, *capră*, *miel*, *vițel*, *ariete* „berbec” și sinonimul său *berbec*; *adăpa*, *mulge*, *paște*, *pășuna*; *păcurar* „păstor”, *staul*.

Iar pentru pomicultură și legumicultură reținem, dintr-o listă din nou foarte bogată: *vie*, *viță*, *măr*, *păr*, *cireș*, *nuc*; *ai* „usturoi”, *ceapă*, *ridiche*, *legumă*, *curechi*, respectiv *varză*, a cărei formă *vearze*, însemna în limba veche „verdețuri”.

Au fost aceste domenii de activitate, considerate adesea tradiționale, reprezentative pentru viața și pentru activitatea dacilor, atât de puternic influențate de coloniștii romani? Lexicul românesc de bază, păstrat până astăzi, arată că răspunsul este, în percepția specialiștilor lingviști, fără discuție afirmativ.

Primele contacte între romani și daci s-au produs însă cu certitudine în plan militar, urmate, după ocuparea unei părți importante din teritoriul Daciei, de măsuri administrative și juridice, menite să organizeze sau să reorganizeze, pentru o mai bună stăpânire și folosire, teritoriul ocupat.

Astfel au pătruns în uzul localnicilor, al dacilor adică, prin contactul cu trupele de ocupație, cuvinte de asemenea numeroase, precum: *oaste*, sensul primar trimițând la trupe militare ostile, *luptă*, *călarie* „călăreț” [„în genunchi cădeau călării” scria Eminescu], *bătrân* „soldat retras din armată din cauza vârstei, veteran”; *arc*, *săgeată*, *scut*; *a călca* „a învinge” (păstrat cu acest sens în scrisul bisericesc; „cu moartea pre moarte călcând”).

Iar prin administrația romană au ajuns să fie cunoscute și apoi folosite: *cetate*; *juđeca*, *lege*, *juđeț*, cuvânt ce însemna „juđecată”, apoi „instanță de juđecată” și „juđecător”.

Imitarea și apoi acceptarea modului de viață roman, procese produse și ele în timp, au avut drept urmare pătrunderea în vorbirea dacilor a numeroase alte cuvinte de origine latină, ce numesc:

– omul și părțile corpului: *om, cap, țeastă, creier, păr, urechi, gură, dinți, limbă, nas, frunte, barbă, ochi, sprânceană, mână, braț, mijloc, picior, deget*;

– însușiri umane: *bătrân* (cu sens derivat din „veteran”), *tânăr* (care etimologic însemna „gingaș”), *vechi, bun, rău, înalt, lung, scurt, frumos, urât, orb, mut, vârtos* adică „tare, puternic”;

– familia: *bărbat, muiere, femeie*, însemnând la început „familie, totalitatea membrilor unei familii în afara bărbatului”, *fată, fiu, fie* „fiică”, *mamă, tată, frate, soră, cumnat(ă), unchi, văr*;

– locuința: *casă, ușă, fereastră, perete, scară, cuptor, curte, fântână, strat* „pat”;

– obiecte casnice: *lingură, furcă, oală, sapă, seceră, secure*;

– alimente: *lapte, pâine, fă(r)ină, caș, cârnaț* (înlocuit ulterior cu forma refăcută *cârnat*), *miere, ou, plăcintă, vin, unt, untură*;

– aspecte, forme ale naturii: *apă, câmp, munte, râu, piatră, șes, vale*;

– timpul și măsura lui: *zi, noapte, dimineață, zori, prânz, seară, săptămână, an, vară, toamnă, iarnă, primăvară*. Zilele săptămânii au și ele numiri latinești, provenite însă de regulă, din sintagme: *ziua lunii, a lui Marț, a lui Mercur* ...

Sunt toate aceste serii lexicale dovezi de acceptare a modului de viață roman, rezultatul fiind o romanizare culturală și materială evidentă a comunităților dacice.

Sub influența creștinismului, pătruns la nord de Dunăre probabil mai intens după părăsirea Daciei de către trupele și administrația Imperiului, dar având, de obicei, haină lingvistică latinească, a fost acceptată o bogată terminologie religioasă, aflată și astăzi în uz: *crede, credință, lege* „credință, religie”, *cruce, biserică, preut, altar; Dumnezeu* (creat dintr-o sintagmă cu primul element un vocativ), *sânt, înger, drac; boteza, păcat, rugăciune; popor* „totalitatea enoriașilor dintr-o parohie”. Din această terminologie fac parte, între altele, și numele unor importante sărbători religioase: *Paște, Florii; Sânmedru, Sântândrea, Sânnicoară, Sânpietru, Sângiordz, Sântioan* (devenit mai târziu *Sândziene*).

Un cuvânt din această serie ne spune că creștinismul a fost adus de coloniștii romani stabiliți inițial în localitățile urbane, deoarece locuitorii satelor, predominant daci, erau considerați *păgâni*. (Latinescul *paganus* însemna „locuitor al satului”).

Integrarea Daciei în viața economică și administrativă a Imperiului a favorizat, spun adepții ideii că româna este urmașa latinei populare, procesul de romanizare lingvistică în provinciile dunărene ocupate de către romani. Iar această romanizare este dovedită, cum cred că s-a putut constata ușor din exemplele anterioare, de lexicul de bază al limbii noastre. Romanizarea, sugerează aceleași exemple, a fost favorizată și apoi amplificată de folosirea limbii latine ca mijloc de comunicare între localnici și coloniștii cu proveniențe diverse. (Veniseră sau fuseseră aduși în Dacia italici, greci, celți, germanici, nord-africani). La fel cum a desăvârșit romanizarea acceptarea modului de viață roman (o romanizare non-lingvistică, culturală în sens larg), pe care de asemenea am încercat să o ilustrăm cu mijloace lingvistice.

Ion Heliade Rădulescu, acceptând idei ale iluminiștilor ardeleni privind originea romană a limbii noastre, comenta într-o formulare admirabilă, cuprinsă în prefața *Vocabularului de vorbe streine* pe care l-a alcătuit, în strânsă legătură cu prima încercare de realizare a unui fond principal de cuvinte al limbii române, caracterul fundamental latin al lexicului limbii noastre, păstrat până în epoca modernă: „Materia ei [adică a limbii române] este romană, adică a sa, forma îi e romană, adică a sa, averea ei maternă este mare și îndestulă”. Iar, într-o reușită demonstrație a ponderii elementului moștenit din latină în vocabularul românesc și astăzi uzual, scria în aceeași precuvântare: „Am alergat [noi, românii] acolo de unde ne este și numele, și carnea, și sângele, și peptul, și însuși laptele ce l-am supt. Românul în două capete ale existenței sale are d-o parte *nascere* și de alta *morire*; iată-i confinii sau hotarele de tot romane. De la un capăt până la altul viază, trăiește, simte, vede, aude, râde, plânge, vorbește, îmblă, șade, doarme, se mișcă, străbate, se luptă, sudă; și la luptă pune braț, pept, își varsă sângele...”. Serie semnificativă de cuvinte moștenite, care indică fără dubiu specificul românesc al limbii noastre.

Este deci româna continuatoare a limbii dacilor și „mamă a limbii latine”? Sunt cuvintele menționate anterior efect indiscutabil al acceptării de către daci a limbii latine sau formează ele, dimpotrivă, dovezi ale identității celor două limbi, dacă respectiv latină sau, mai mult, constituie preluări de către romani ale unor cuvinte specifice limbii vorbite, încă înainte de ocupația romană, de către locuitorii Daciei (cum interpretează unii comentatori zeloși sintagma „româna este mama limbii latine”)?

Dacii, care vorbeau probabil, cum a presupus încă Bogdan Petriceicu Hasdeu, o limbă ce aparținea altei familii lingvistice decât latina, fiind înrudită cu ilira, din care a descins și albaneza, au acceptat cu certitudine să folosească limba coloniștilor romani.

Indică aceasta, alături de lexic, transformările fonetice cu caracter stabil constatate în cadrul cuvintelor pe care le-am moștenit din limba latină, așa-numitele „legi fonetice”, identificate prima dată de către reprezentanții Școlii Ardelene. Ele arată că toate cuvintele românești amintite trebuie plasate în succesiunea unor forme specifice latinei populare, care nu avea vocale centrale (precum *ă* sau *î*), nici anumite consoane sau grupuri de consoane (precum *ș*, *ț*, *ci* sau *gi*), dezvoltate în cadrul limbii române. Invers (cum ar presupune ipotetica descendență a latinei din română), ar fi imposibil să obținem, prin indiferent ce transformări cu caracter repetabil, forme cu sunete primare din forme în care există sunete derivate, să reinventăm consoane finale sau grupuri consonantice dislocate, spre exemplu, de vocale scurte.

De văzut, spre exemplu, *rumân*, în paralel cu *romanus*, *cheie* în paralel cu *clavem*, *șarpe* în paralel cu *serpens*, *cald* în paralel cu *calidus*, *rece* cu *recens*.

Toate aceste cuvinte ilustrează apoi un sistem morfologic derivat din sistemul morfologic specific latinei populare. Iarăși: invers ar fi imposibil, pentru că, spre exemplu, un sistem morfologic simplificat, bazat pe flexiune analitică (în care se utilizează, adică, prepoziții, nu doar morfeme sau desinențe pentru indicarea unor poziții și valori morfologice), cum este sistemul specific românei, nu poate da naștere unei flexiuni sintetice, caracteristice latinei (pentru a putea susține, în felul acesta, că româna ar fi „mamă limbii latine”).

Unele dintre cuvintele alese pentru ilustrarea câmpurilor lexicale prezentate anterior atestă apoi schimbări de sens ce dovedesc fără dubiu adaptarea lexicului latinesc la realități economice, culturale sau sociale noi, diferite de cele romane, adaptare pe care dacii, iar nu romanii le-au putut face.

Iată câteva exemple. Româna utilizează din epoci foarte vechi *casă* (nu *villa*), *pământ* (desigur „bătut”, cum spun țărani, când se referă la pardo-seala casei lor, nu *pavimentum*, lexemul latinesc prin care se explică formal cuvântul românesc amintit); la fel, româna utilizează *mormânt* (apărut din *monumentum*, dar având altă semnificație decât acesta). Toți cunoaștem și folosim substantivul *cărare* pentru a numi un „drum îngust”, nu un „drum de care”, cum indica lexemul latinesc original. Folosim cuvântul *punte* pentru a numi nu un „pod”, cum făceau latinii, când rosteau *pon-tem*, acuzativul lui *pons*, *-tis*, ci un „loc îngust, creat pentru trecerea peste o apă”.

Sunt acestea, spun unii istorici ai limbii române, „ruralizări” ale lexicului latinesc, cuvintele românești comentate fiind greu, dacă nu imposibil de considerat punct de plecare pentru lexemele latinești corespunzătoare, iarăși, dacă am accepta ideea că latina are la bază limba română, cum susțin cei ale căror opinii încerc să le combat în această seară.

O serie de cuvinte, curente în limba noastră de la începuturile ei până astăzi, au apoi un sens, respectiv o „haină” latinească ce pot fi explicate doar prin calc, adică prin transpunerea în forme doar aparent latinești, de către vorbitori nelatini, a unor structuri lexicale sau a unor semnificații ce trebuie raportate (după cum arată comparația cu albaneza) la limba dacilor.

Astfel, adverbul *întâi* are o formă ce ar părea să descindă dintr-un **antaneus*, inexistent însă în latină. Cum în albaneză există *i parë*, cu același sens și cu structură similară, forma *întâi* poate fi explicată doar prin crearea sa de către vorbitori nelatini care, învățând să utilizeze limba romanilor, au „acoperit” cu haină lingvistică latinească un derivat specific limbii lor.

La rândul lui, substantivul *mânușă*, care are structură de derivat diminutival, nu poate fi raportat la *mână* (având formă de diminutiv, ar fi trebuit să desemneze un obiect mai mic decât mână). În albaneză există însă *dorëzë*, derivat din *dorë*

„mână” cu sufixul diminutival -zë, cunoscut de români din *coacăză* sau din *pupăză*, cuvinte din substrat.

Alt substantiv, *omușor*, cu care numim „lueta, uvula”, nu poate fi considerat derivat diminutival din substantivul *om*. Structura și sensul cuvântului se explică însă, dacă ne raportăm la albanezul *njeriti*, cu același sens ca *omușor*, obținut prin derivare cu sufix din *njer* „om”.

Și un ultim exemplu: Sensul cuvântului *inimă*, folosit multă vreme, în vorbirea populară, pentru a numi „stomacul” (Creangă scria: „mi s-a pus soarele drept inimă”), nu se poate explica prin apariția firească a unei semnificații particulare pentru lexemul ce descinde formal din lat. *anima*, ci prin copierea sensului unui cuvânt existent anterior în limba dacilor, comparabil cu albanezul *zemër*.

Sintetizând, toate acestea: transformări fonetice cu caracter legic imposibil de „întors” din română spre latină, sistemul morfologic de tip analitic al românei, ce nu poate fi transformat în unul sintetic, cum avea latina, respectiv cuvintele românești al căror sens sau a căror formă de tip latinesc se explică exclusiv prin calc, devin dovezi suplimentare în sprijinul ideii că dacii, vorbind o limbă de alt tip decât latina, au deprins și apoi au utilizat în mod curent limba oficială a Imperiului. Nicidecum invers.

Româna este deci limbă romanică, similară ca fond principal lexical și ca structură morfologică celorlalte limbi ce au descins din latina populară. Acceptată de către locuitorii Daciei romanizate, datorită prestigiului limbii și civilizației romanilor, limba latină, în forma sa uzuală, numită în mod curent „latină populară”, s-a transformat, prin asimilarea unor trăsături ale limbii dacilor (prin influență lingvistică de tip extern), într-o limbă romanică nouă, cu sistem fonologic propriu, cu structură morfologică stabilă și cu vocabular esențialmente latinesc în componenta sa de bază. Odată constituită, această nouă limbă romanică s-a extins și a fost apoi

acceptată în teritoriile dacilor liberi. Romanizării i-a urmat astfel o românizare.

Revin în final la opinia lui Petru Maior, cuprinsă în sintagma „româna este mama limbii latine”, extrasă de diverși comentatori din *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, pentru că ea nu trebuie scoasă din contextul în care a fost formulată, ci se cuvine a fi corect interpretată. Marele cărturar iluminist, adept al descendenței limbii noastre din limba latină, ca toți reprezentanții Școlii Ardelene, a vrut să spună că româna, care are la bază latina populară, variantă anterioară formei cultivate, „gramaticești” a limbii latine, are în structură forme ce pot fi considerate baza (adică „mama”) formelor latinești clasice.

Iată citatul din care a fost scoasă această sintagmă: „Arătat-am în *Disertația cea pentru începutul limbei românești*, carea e adăugată la *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, cum că nu limba poporului roman, sau cea proastă latinească, carea e limba românilor, s-au născut din limba latinească cea din cărți, și se zice limba latinească corectă, adecă îndreptată sau polită, ci cea din ceaea. Și pentru aceaea, măcar că ne-am obicinuit a grăi că limba românească e feată limbei ceii lătinești corecte, întru adevăr și după firea lucrurilor, limba cea românească e mama limbei ceii lătinești ce să află până astăzi în cărți”.

Este aceasta o idee similară celei care afirmă că româna este latina vorbită în provinciile dunărene ale Imperiului Roman, din momentul ocupării lor de către romani până astăzi.

Vă mulțumesc pentru atenție. Folosesc *a mulțumi*, care, în româna de astăzi, pare să se refere doar la vorbitor, cel recunoscător pentru prezența dumneavoastră, aici, în Sala Dalles, în această seară.

Cum cuvântul vine dintr-o urare pe care o cunoașteți (*La mulți ani!* a devenit *mulțani* și apoi *mulțumi*), mă raportez iarăși, și la finalul întâlnirii noastre de astăzi, la limba noastră veche, *mulțânindu-vă*, adică urându-vă *ani mulți*, deci *toate cele bune!*

Elogii potrivite cuvintelor din limba română*

Cătălin Mosoia**

Adina Dragomirescu este doctor în filologie și cercetătoare la Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, în cadrul Departamentului de gramatică, începând cu anul 2005. Din anul 2017 coordonează activitățile institutului în calitate de director. A urmat stagii de cercetare în cele mai importante centre de lingvistică din lume: University of Cambridge, Massachusetts Institute of Technology, Université Paris VII Diderot, UFR Linguistique. Cercetările Adinei Dragomirescu s-au concentrat pe analiza structurilor gramaticale, a tipologiei lingvistice, a variației sintactice, a procesului de gramaticalizare și a contactului lingvistic. Este coautoare a lucrărilor *Gramatica de bază a limbii române* (2016), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu* (2019), *The Oxford Guide to the Romance languages* (2016), *The Oxford History of Romanian Morphology* (2021). A contribuit la realizarea unor volume de promovare a lingvisticii și de cultivare a limbii române, concepute în programele Institutului de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti” și în proiectele altor instituții universitare. În prezent ține cursuri și seminare de sintaxă, fonetică și fonologie, sintaxă romanică și tipologie lingvistică la Facultatea de Litere a Universității din București, în calitate de conferențiar al Departamentului de Lingvistică. Pentru studiile realizate a primit Premiul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” al Academiei Române.

Cătălin Mosoia: *Stimată doamnă dr. Adina Dragomirescu, Institutul de Lingvistică al Aca-*

miei Române „Iorgu Iordan-Al. Rosetti” oferă consultații lingvistice prin e-mail, în regim gratuit, tuturor celor interesați de folosirea corectă a unor cuvinte sau expresii în limba română. Ne puteți spune câte asemenea solicitări recepționați zilnic?

Adina Dragomirescu: Într-adevăr, avem un serviciu gratuit de consultanță lingvistică, prin e-mail. Răspunsurile la unele întrebări pe care le considerăm de interes mai larg sunt disponibile la adresa <https://lingv.ro/consultanta-lingvistica/>. În general, vin cam două-trei întrebări pe zi, însă sunt și perioade cu mai multe mesaje, mai ales când apar în spațiul public discuții despre limba română: în timpul examenelor naționale, în timpul admiterii la facultăți care dau probă de limba română, atunci

*Interviu cu Adina Dragomirescu, directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”

**Expert comunicarea științei, Biroul de comunicare al Academiei Române

când apar controverse în presă (cum a fost mai recent cazul cu forma de plural *azile*).

Cătălin Mosoia: *Ce ne puteți spune despre resursele lingvistice digitale pe care Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan-Al. Rosetti” le pune la dispoziția publicului?*

Adina Dragomirescu: Ideea informatizării dicționarilor nu este nouă, dar a fost destul de greu de pus în practică, pentru că lingviștii nu sunt, în general, și informaticieni. Abia în ultimul timp, odată cu venirea în institut a colegului nostru informatician Cătălin Mititelu, lucrurile au început să meargă mai repede și mai bine. Primul dicționar informatizat a fost *Dicționarul de contexte verbale* al Anei-Maria Barbu (<https://dcv.lingv.ro/>), un instrument de lucru destinat mai ales lingviștilor și celor care învață româna ca limbă străină. Mai nou, este disponibil primul volum din *Dicționarul limbii române*, serie nouă (<https://dlri.ro/>), coordonat de Monica Busuioc și Cristian Moroianu, precum și primele litere din *Dicționarul etimologic al limbii române* (<https://delr.lingv.ro/>), coordonat de Ion Giurgea și Cristian Moroianu. Aceste ultime două lucrări sunt proiecte fundamentale, de aceea informatizarea merge în paralel cu redactarea, deci avem la dispoziție numai părțile lucrate până acum. În schimb, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM, ediția a III-a), beneficiază de o pagină completă, cu informații bogate – chiar mai bogate decât versiunea pe hârtie –, cu posibilități variate de căutare și de extragere a noutăților și a cuvintelor unde s-a intervenit în normare față de ediția a II-a. Dat fiind că DOOM se adresează unui public mai larg, se și bucură în acest moment de cele mai multe accesări.

Cătălin Mosoia: *În opinia dumneavoastră, ce reprezintă dicționarele pentru cultura română?*

Adina Dragomirescu: Ca pentru orice limbă, dicționarele sunt, pe de o parte, un tezaur lingvistic, în care sunt înmagazinate bogățiile limbii române, iar, pe de altă parte, un martor al schimbărilor lingvistice, culturale, sociale etc. prin care trece comunitatea de vorbitori. De exemplu, un dicționar ca DOOM³ este un martor al schimbărilor lingvistice, reflectate în schimbări de normă, precum și un martor al influenței pandemiei asupra limbii române, înregistrând pentru prima dată cuvinte din vocabularul pandemiei de Covid-19.

DOOM⁴, ca urmare a dispariției realității pe care o descriu. Iar această poveste se repetă cam pentru toate dicționarele.

Cătălin Mosoia: *Printre proiectele de cercetare ale institutului figurează și ROC-lingv, care a vizat alcătuirea și explorarea unui corpus oral de română contemporană vorbită din perspectivă lingvistică. Care sunt rezultatele obținute?*

Adina Dragomirescu: Proiectul „Alcătuirea și explorarea unui corpus oral de română contemporană vorbită din perspectivă lingvistică” este o cercetare postdoctorală cu finanțare externă a colegei noastre Oana Niculescu. Rezultatele acestui proiect sunt nu doar articole și conferințe, ci și un corpus de texte orale scurte de limbă actuală, prelucrate și însoțite de transcriere, care pot fi folosite liber pentru alte cercetări.

Cătălin Mosoia: *Aveți în vedere proiecte care își propun realizarea de aplicații care vizează aspecte de gramatică a limbii române?*

Adina Dragomirescu: Deocamdată, DOOM acoperă numeroase probleme de gramatică, mai ales de morfologie, de la încadrarea unor cuvinte în clase, la omonimii (cuvinte care pot funcționa ca adjectiv și adverb sau ca adjectiv și substantiv, de exemplu) sau omonimii gramaticale (o formă unică poate exprima mai multe valori gramaticale), la forme corecte de plural, de genitiv, forme flexionare ale unor moduri și timpuri etc. Nu avem încă în plan o aplicație care să vizeze probleme de sintaxă, de construcție a frazei, dar dacă vor apărea propuneri și idei în acest sens nu exclu-dem ideea.

Cătălin Mosoia: *Limba română ce reprezintă pentru dumneavoastră?*

Adina Dragomirescu: Pentru lingviști, limba română este, în primul rând, obiect de studiu. Nu prea cred în elogiile și în cuvintele mari spuse despre limba română. Cred însă că analiza atentă a limbii standard și a varietăților ei istorice și regionale, grija de a oferi instrumente de lucru (dicționare, gramatici, tratate, ediții de texte, atlase etc.) potrivite momentului actual și accesibile publicului din țară și din străinătate, intervențiile publice legate de probleme lingvistice sunt mijloace potrivite de a elogia limba română.

Mariana Nicolesco, Diva Divină

Fundația Internațională Ateneul Român

Acum un an, la 14 octombrie 2022, se ridica la ceruri, pentru eternitate, sufletul mării soprane Mariana Nicolesco. La ceruri, în altitudinile supreme ale sacralității, pe care a servit-o cu vocea ei sublimă, cu măiestria ei desăvârșită, cu iubire fără margini.

Nu este de mirare că în Italia, patria artei cântului, e considerată *Regina della Scala*, *Regina del Belcanto*, *Primadonna Assoluta*, că a cucerit continent după continent începând cu Europa și America, unde ziarul „New York Times” scria: „Mariana Nicolesco a devenit din prima clipă

*Mariana Nicolesco în rolul Elettra
din opera Idomeneo de Mozart la Festivalul de la Salzburg*

favorita iubitorilor de operă din New York”, apoi Germania, unde putem citi în renumita revistă „Orpheus” din Berlin: „Nu există astăzi soprană care să se poată compara cu Mariana Nicolesco”, în timp ce la Moscova „Vecernii Club” scria: „Cu greu și-ar putea cineva aminti să fi asistat la Balshoi Teatr ori la Marea Sala a Conservatorului la o astfel de împlinire ca acest concert al Mariane Nicolesco, *Belcanto Gala*, susținut cu Orchestra Națională a Rusiei”. La fel în America de Sud, în Africa de Sud, în Japonia și în China.

Il Grande Soprano Rumeno, La Gran Diva Rumana, The Great Romanian Soprano, Diva Divină – ea a purtat pe planeta întreagă gloria țării sale, în care, timp de două decenii nu s-a putut întoarce.

Unică într-un vast repertoriu, mergând de la Rossini, Bellini și Donizetti la Verdi și la Mozart, Mariana Nicolesco a triumfat și în creația contemporană, ca în premiera mondială a capodoperei lui Krzystof Penderecki *Seven Gates of Jerusalem*, celebrând cei 3000 de ani ai Orașului Sfânt. Și nu este irelevant faptul că partea sopranei a fost compusă anume pentru vocea ei.

Și cum să nu ne amintim că la invitația Sanctității Sale Papa Ioan Paul II a cântat, la primul *Concert de Crăciun* în Vatican, minunate colinde românești, urmărite în direct, prin *Mondo-visione*, de un miliard de oameni.

Revenind în țară, în 1991, Mariana Nicolesco avea să apară pentru prima oară în fața publicului nostru în 29 iulie, la Ateneul Român din București. Sala s-a ridicat în picioare, în ovații, de 17 ori, după fiecare arie și după fiecare bis.

„Paris Match”, într-o superbă dublă pagină ilustrată cu o imagine reprezentând-o în rolul

Reginei Elisabeta I din opera *Roberto Devereux* de Donizetti, titrează: *Diva tuturor recordurilor*, menționând faptul că transmisia în direct la televiziunea națională a acelui concert a făcut ca cel mai popular serial al epocii, *Dallas*, transmis pe alt canal, să aibă în acea seară o audiență de numai 4%.

Inițiativa sa a fost crucială în restaurarea Ateneului, a orgii acestuia, dăruind un pian de concert Steinway, de care Ateneul ducea lipsă de multă vreme.

La Ateneul Român avea să triumfe de nenumărate ori, adesea însoțită de discipolii săi aclamați și ei de public, iar celebrul parc din fața acestuia, în inima Bucureștiului, poartă azi numele *Grădina Mariana Nicolesco*.

În 1995 ea avea să creeze la Brăila cel mai prestigios *Festival și Concurs Internațional de Canto* din lume, dedicat memoriei Haricleei Darclée, aceste manifestări și *Cursurile de Măiestrie Artistică* fiind oferite gratuit, ca tot ce a făcut în România. Ele au reunit într-un sfert de veac 3000 de talente din 50 de țări și 5 continente, multe dintre acestea dominând azi scenele internaționale.

Marianei Nicolesco i-au fost atribuite *Medalia UNESCO pentru Merite Artistice*, *Medalia Artist UNESCO pentru Pace* și titlul de *Ambasador Onorific UNESCO*.

Sâmbătă 14 octombrie, de sărbătoarea Sfintei Cuvioase Parascheva, pe care o venera, Mariana ar fi împlinit primii 75 de ani din tinerețea ei eternă.

Eugen Simion – perenitatea criticii constructive

Andrei Milca*

În ziua de 18 octombrie 2023 am comemorat deja un an de la dispariția fizică a lui Eugen Simion, directorul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, fostul președinte al Academiei Române, profesor și mentor al atâtor studenți ai Facultății de Litere. Pe 25–26 mai 2023, când Eugen Simion ar fi împlinit 90 de ani, Institutul „G. Călinescu” a organizat – sub egida Academiei, prin Secția de filologie și literatură – colocviul internațional *Modelele criticii românești*, în cadrul căruia am susținut selecțiuni dintr-un studiu mai amplu, *Imaginea criticului în jurnale, interviuri și convorbiri*.¹

Adaug aici alte câteva fragmente, din seria *Schițelor de (auto)portret*, pentru definitivarea imaginii monumentale a unui Eugen Simion văzut de ceilalți și de sine însuși, (auto)reflectat în oglinda epocii și a criticii literare a anilor 2000. Remarcam, și în susținerea din cadrul colocviului, și în textul integral dedicat conferinței, vocația de diarist a criticului, ce dă o șansă nesperată acestui gen ingrat – jurnalul intim, autobiografiile, scrierile confesive/memoriile, eseurile autobiografice etc. Eugen Simion își descoperă, odată cu jurnalul devenit carte *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, o latură neexplorată până atunci, cea confesivă și o nouă cheie/cale de acces pentru propria-i critică. Eugen Simion va aprofunda subiectul în această etapă a operei de după *Jurnalul parizian* și până la ultima carte din 2022, *Recurs la natură*, confesiunea devenind un act de credință și axul central al creației sale din ultimii 45 de ani.

Semnificative pentru tema de față – un intelectual autentic la ora mărturisirilor, în mai multe momente din deceniile 7, 8 sau 9 ale secolului tre-

cut – rămân cele două jurnale, cel parizian – *Timpul trăirii...* (când autorul, după experiența pariziană și contactul cu criticii francezi, belgieni și elvețieni – Roland Barthes, Jean-Pierre Richard, Georges Poulet, Jean Rousset, Jean Starobinski –, are revelația biografismului și găsește o nouă abordare pentru opera sa, începând a mitiza, „a trece din timpul trăirii în cel al mărturisirii, de la experiență la concept, de la faptă la mit, de la nonficțiune la literatură, în fapt, a nonficțiunii”) și cel german – *Sfidarea retoricii*, dar și cărțile de *Convorbiri*, cu Petru Dumitriu, Aurora Cornu și mai ales Andrei Grigor, cât și interviurile acordate unor George Arion – 1981 și 1990, Viorel Cacoveanu – 1989 sau Caius Dragomir – 1998 și republicate în volumul *Moartea lui Mercuțio*, primele două, și *Fragmente critice II – Demonul teoriei a obosit*, celelalte două. Ambiția criticului (inovând pe modelul declarat lovinescian, dar și adept până la capăt al autonomiei criticii estetice și al metodei călinesciene – a se vedea și colecțiile revistelor „Caiete Critice”, „RITL”) a fost, încă de la începuturi, construcția, nu doar a unei arhitecturi critice personale, ci a unei întregi școli, nu numai a unor concepte operabile la timpul literar respectiv, ci a unei literaturi noi, de fapt o amprentă a unei alte generații: „Ambiția mea a fost și este încă de a construi o literatură, de a fi întâi arhitectul unei generații și, apoi, comentatorul inspirat al unei literaturi. Am și ambiții mai mari. Am visat de tânăr să fiu citit nu numai pentru adevărul textelor mele, dar și pentru frumusețea lor. Ca o proză superioară de idei”².

Criticul își asumă obiectul „după ce obiectul a fost deja o dată asumat, exprimat, individualizat

*Redactor, revista „Academica”; asistent cercetare Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”

In memoriam
Academician EUGEN SIMION
25 mai 1933 – 18 octombrie 2022

de către poet”; criticul este deci, în viziunea lui Simion, „un poet care trece imaginarul prin urechea de ac a unui concept”. Iar poetul, în tot ceea ce scrie, își păstrează permanent urmele inocenței (acea stare inefabilă despre care vorbește Marin Preda, în ideea că scriitorul, dacă vrea să rămână autentic, nu trebuie să își piardă inocența). Portretul final al *scepticului mântuit* i se potrivește lui Simion însuși, care repetă involuntar aceleași drumuri cu modelul său la 40 sau la 60 de ani: „La 40 de ani criticul este cordial, puțin sceptic, receptiv cu măsură, atent la *cei ce vin*, interesat de *cei ce sunt*. O sănătoasă rezervă îl ține departe de mișcările de ultima oră. Nu este în avangardă, dar nici împotriva spiritului de înnoire. Este acolo unde îi stă bine unui critic literar să fie: *în ariergarda avangardei*. [...] la 40 de ani... se fixează într-un concept și se gândește să-l valorifice în opere de sinteză [...] și-a revăzut ideile din tinerețe, pe unele le-a părăsit, pe altele le-a înscris într-un sistem. Nu putem fi toată viață relativiști, invariabil sceptici, tăgăduitori. Nevoia de coerență, de puncte de sprijin, de concepte devine de la o anumită vârstă imperioasă. [...] La 60 de ani, după un lung război intelectual, Lovinescu este același. Și-a păstrat cordialitatea, nu și-a pierdut nici bucuria de a munci. Face, în continuare, critică literară. Este, desigur, mai sceptic, dar scepticismul găsește o compensație în opera lui și în operele altora [...] Scepticismul pe care Lovinescu îl consideră a fi un dat al psihologiei lui, suportă această modificare curioasă: silește pe critic a se resemna în ceea ce privește bunurile curente ale existenței și să se consacre unei activități mai abstracte. Are dreptate Ion Barbu să

numească, atunci, pe Lovinescu *un sceptic mântuit*. Izbăvirea lui este într-o mare măsură opera voinței. Povestea bovarismului său de aici pornește”³.

Ideea scepticului mântuit revine pe parcurs, Simion considerându-se astfel și el, de la un moment dat încolo, în interviurile cele mai importante acordate înainte și după 1989 (lui George Arion, „Flacăra”, 1981: *Tradiția este progresul care tocmai s-a înfăptuit*; lui Viorel Cacoveanu, „Tribuna”, 1989: *Sunt un sceptic care caută motive să se mântuiască*; din nou G. Arion, „Flacăra”, 1990: *O lume nouă nu se poate construi cu o ură veche*; Caius Dragomir, 1998: *Despre modelele literaturii*). Despre *cei ce vin* și *cei ce sunt* va mai discuta, printre altele, în *Convorbirile* cu Andrei Grigor (în care dezbate pe larg și ceea ce înseamnă, din punct de vedere critic, ariergarda avangardei și asumarea acesteia), dar și în *Prologul relansării „R.I.T.L.”* – 2007.

Din câteva destăinuiri, făcute lui Andrei Grigor, aflăm chiar și proiectele unor cărți nescrise: „Ca orice creator, criticul are o biografie și o parte din biografia sa poate fi urmărită în operă. Mai exact, opera lui este o formă a biografiei sale. Apoi existența lui socială, viața lui particulară, adeziunile și tăcerile sale... toate acestea pot forma o fabuloasă biografie. [...] Visez să scriu o carte despre biografiile criticilor români.. Ce destine au câțiva dintre ei!” (*Convorbiri*, 2004); „Ce pot să-ți spun este că am o *strategie de apropiere* de operă (ceea ce se cheamă *un demers*), am *un număr de concepte*, și probabil, *un număr de fantasme*, de obsesii care mă urmăresc. M-a

preocupat, mai demult, sub influența lui Jean-Pierre Richard, problema strategiei criticilor. Voiam să scriu chiar o carte despre acest subiect” (au rămas totuși câteva studii într-un scurt volum despre Titu Maiorescu, Paul Zarifopol, Vladimir Streinu, G. Călinescu, E. Lovinescu, **n.n.**); „Am atâtea de scris! O istorie, de pildă, a vieții literare postbelice. Mi se pare esențială pentru înțelegerea corectă a literaturii propriu-zise. Literatura post-decembristă trebuie studiată, întâi, ca un capitol al istoriei mentalităților în stare de criză. Ce personaje, câte fantasmagorii, ce istorii! La urmă, tragem linie și socotim: ce rămâne din aceste crunte involburări? O epocă se judecă după numărul capodoperelor, nu după numărul pamfletelor...” (*idem*, 2004)⁴.

În 1994/1998, îl provoacă la o serie de discuții pe Petru Dumitriu, atingând de multe ori aceleași teme și obsesii literare în dialogul lor de final de secol, de multe ori cel care pune întrebările – Simion schimbând locul din mers cu interlocutorul său și încercând să dea soluții dilemelor (situația se va inversa în *Convorbirile cu Andrei Grigor*, unde Simion devine din intervievator – mărturisitor, unele întrebări adresate în 1994 lui Dumitriu fiind reluate aproape identic de către Grigor un deceniu mai târziu). „*Convorbiri cu Petru Dumitriu* este prima mea carte de acest gen; mai am în manuscris două, o carte vorbită cu Nichita Stănescu, *Bolile profesionale ale artistului* și o carte despre *Tânărul Preda*” (ce se va metamorfoza într-un volum de dialoguri cu prima soție a acestuia, Aurora Cornu, între timp apărut, **n.n.**). „Cred că noi ne găsim, în momentul de față, într-o etapă în care științele umanistice trebuie să redobândească viziunea totalității lumii și, deci, a omului; în același timp să refacă și unitatea operei, a creației. Opera văzută ca întreg”. La fel, vorbind despre nevoia de educatori/antrenori culturali (ceea ce el însuși este, prin caietism și alte proiecte de durată), dilemele și întrebările esențiale pe care le ridică E. Simion în discuțiile sale vor fi inevitabil preponderent spirituale: „*Spre ce credeți că se îndreaptă lumea actuală?, Ce a pierdut omul în acest secol?, Ce a câștigat?, Ce ar trebui să recupereze?*; practică apoi acel joc de tipul barthesian *Ce-mi/ ce va place, ce nu-mi/ ce nu va place; Cum vedeți destinul culturii române* (între extremele obsesiei identității, frustra-

rea culturii minore în fața occidentului vs țâfna postprotocronistă a orgoliului mioritic); *Ce șanse are ea prinsă între naționalism și globalizare, pt a fi acceptată în Europa/?; Există o nouă criză a culturii?*”. Volumul de *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, una dintre simpatiile literare declarate ale criticului, va analiza toate aceste fantasme, obsesii auctoriale, cărora li se vor adăuga altele, pe parcurs. Ediția a doua revăzută și adăugită (1998) ne oferă confesiunile unui mare scriitor, Petru Dumitriu, față în față cu un reporter care nu-l „iartă” – Eugen Simion, și-l obligă să se deschidă complet, „interogându-l” despre aproape orice, oricât ar fi de jenant. Astfel se rescrie destinul unui elitist, Dumitriu, care a ajutat la „construcția socialismului” din care a ales să se autoexileze, deși aflat pe val, în 1960. Părăsind sistemul „socialist-tătăresc”, Dumitriu intră în „lumea frigului”, în „universul prostituționar” (Occidentul), fără a mai atinge vreodată succesul sperat dincolo cum îl reușise aici. După un blocaj literar, încearcă sinuciderea, din fericire eșuată în tentativă, și spre senectute îl descoperă pe Dumnezeu, *au dieu inconuu*; așadar, o spovedanie în exil, vorbind despre un Dumnezeu necunoscut, care nu se arată, într-o lume a negației. Intelectualul discerne între *le mal francais* și *le mal roumain*, între crizele personale și cele spiritual-universale, conștientizând că în Occident se simte nefericit dar nu e sigur că s-ar simți altfel în România, ajungând la final, din fostul *dandy* socialist bucureștean al anilor '50, un apatrid resemnat, un singuratic care încearcă să creadă deși „nu crede” – căci „nu e sigur – dar cine poate fi sigur de Dumnezeu?”⁵.

După ce l-a determinat pe Dumitriu să se defuleze în fața publicului lector, Simion la rândul-i se confesează în 2004 lui Andrei Grigor, reluând temele și motivele amintite (a se vedea și prefața *În ariergarda avangardei...*). Volumul reliefează mai pregnant modelele autorului și sfaturi către discipolii săi, pentru că reprezintă chipul autorului la maturitatea artistică deplină a creației sale, 70 de ani, nu cu mult diferit de cel al (încă) tânărului plin de speranțe din 1974. Doar că, în cei 30 de ani trecuți de la *Jurnalul parizian*, cel care se temea atunci că nu își va putea acoperi obiectivele marii opere a bifat între timp toate bornele, atingând vârful construcției acesteia. Concluziile 107

cărții-dialog cu Grigor nuanțează autoportretul artistului la senectute: „*Sunt critic literar, adică un om care crede că adevărul există*: Criticul, dacă mai păstrează în el urmele inocenței [...], este destinat să comenteze efectele inocenței în literatură. Nu direct, ci prin intermediul scriiturii. Scriitură, întâi a poetului sau prozatorului, și, la urmă, propria scriitură. Trecută prin atâtea mecanisme, ce mai rămâne din biata inocență? Oricum, ea ajunge sub ochii criticului deja gravidă de sensurile pe care i le da scriitură. Nu-i rămâne criticului, cred, decât o singură formă de inocență: inocența de a crede că, într-o zi, o să apară un nou Eminescu și, astfel, fidelitatea lui pentru literatură să nu-i pară zadarnică. Această credință a avut-o E. Lovinescu. Există, poate, în orice critic autentic. Altfel, de ce stă el o viață întreagă cu ochii în cărți și cu creionul în mână, dacă nu cu speranța obscură că, cine știe?, o să descopere într-o zi o capodoperă. Capodopera necunoscută, himera celor care cred cu putere că *literatura este o formă superioară de existență*”⁶.

În toate confesiunile și convorbirile sale Eugen Simion marchează de mai multe ori, aproape obsesiv și, evident, deranjat, anumite tare tipice culturii românești, slăbiciuni ale literatului român și culturii române: *adamismul*, complexul inerteției; *spiritul vegetativ*; *anomia* (incivismul); individualismul exacerbat; scepticismul și prudența proverbială, neîncrederea în viitor; *spiritul trazațional*, după o formulă a lui M. Ralea; criticismul; complexul discordiei; clonarea culturală/cultura în salturi/lucratură pe spații mici; *balcanismul*; *fandacia*; complexul față de străini și cel al întârzierii noastre istorice, al identității, marginalității; răul ideologic/politizat (scriitorul ar trebui să evite politica, să stea departe de ea – intrând în politică, își va neglija sau parazita opera etc.); disprețul elitist; intraductibilitatea marii noastre poezii (și implicit tragedia circulației restrânse a limbii noastre); lipsa unei filosofii de existență în romanul românesc; *complexul de a avea prea multe complexe* și de a nu scăpa de ele etc. Acestora li se pot opune, din fericire, *binele românesc*, *omenia*, *bucuria*, *credința*, adică *România profundă*.

Pentru tema aleasă – E. Simion în oglindă, văzut de ceilalți/văzut de sine însuși – am amintit și cele câteva interviuri esențiale (1981, 1989, 1990, 1998), reluate în *Moartea lui Mercuțio* și

Fragmente critice. Reținem fragmente din *O lume nouă nu se poate construi cu o ură veche* (interviul luat de George Arion în „Flacăra” din 1 martie 1990, republicat în *Moartea lui Mercuțio*), în care apără consecvent ideea criticii estetice și autonomia acesteia într-o perioadă a contestărilor furibunde și a procesului tuturor creațiilor din comunism, Simion făcând un apel la toleranță: „Putem ironiza la infinit estetismul criticii literare și, în genere, abilitatea estetică a literaturii, dar criteriul estetic a fost unica posibilitate a criticii literare, în ultimele patru decenii (ale comunismului) de a apăra literatura. Și ca literatura să existe ca atare. Și ca literatura autentică să nu fie confundată cu pseudo-literatura (oficială, propagandistă). Literatura nu se împarte în *literatură care a tăcut* și *literatură care a vorbit* (contra totalitarismului); se împarte în primul rând în *literatură bună* (bună estetic și bună etic, în măsura în care apară valorile umanului) și *literatură proastă* din toate punctele de vedere... [...] literatura adevărată poate fi privită ca o formă de rezistență la dictatură [...]. N-am avut curajul să-mi dau foc în piața publică, dar mi-am asumat curajul mai modest să scriu cu încăpățănare despre scriitorii români de azi și să fac, astfel, ca instituția literaturii să funcționeze într-o lungă epocă, deloc idilică [...] N-am putut spune totdeauna pe față adevărul. O putem face, din fericire, azi. Am preferat să nu scriu despre unele cărți, decât să scriu în doi peri. Puterea politică nu mi-a dat nimic, dar nici eu nu i-am dat nimic esențial din ceea ce am făcut eu. Nu mă dau victimă. Nu mă consider un rezistent activ [...]. Consider doar că mi-am făcut datoria și m-am străduit să nu-mi mint cititorii și să nu încurajez prostia, impostura, teroarea în lumea literelor... Am crezut și eu că sabia spiritului va învinge în timp și am visat mai multă îngăduință în lume. Optez și azi pentru o nouă îngăduință... Fiindcă nu putem construi o lume nouă cu o ură veche”⁷.

Cartea sa de rezistență din ultimele două decenii – și probabil cea mai bună apărută în România pentru tema respectivă – rămâne *Ficțiunea jurnalului intim*, o lucrare unică pe teritoriul literar autohton. Eugen Simion va propune în *Ficțiunea jurnalului intim* și un *Program în 10 puncte pentru diarismul românesc*, făcând distincțiile necesare între genurile jurnalelor: „1) Jurnale de călătorie/memorale/însemnări

ocazionale/condici gospodărești/cărți de cult; 2) La începutul sec. 19 în memorialele de călătorie încep să își facă loc, timid, și notațiile subiective/personale/intimitățile individului; 3) *Momentul Maiorescu*, cu un jurnal limitat la o experiență determinată; 4) *Generația lui Eliade* începe să creadă că jurnalul poate însemna ceva în literatură (Eugen Ionescu spune teribilist *jurnalul este mai important decât romanul*); 5) Conștiința jurnalului ca jurnal sau ca ficțiune este o cucerire recentă a criticii românești (studiul lui Simion fundamentând această idee - **n.n.**); 6) Mefiența marilor critici față de genul diaristic - *cazul Călinescu*, din rațiuni pur biografice; *cazul Lovinescu*, pentru că socotea că genul nu are teme estetic iar românii n-au vocația confesiunii (ambele temeri nefondate - **n.n.**); 7) Diariștii români sunt moralști și pamfletari, încondeindu-și contemporanii - Rebreanu, Lovinescu în *Agende*; 8) Cei mai mulți nu scriu cu gândul de a crea o operă (doar Șuluțiu, Radu Petrescu, parțial Eliade) ci mai mult un adjuvant al operei, un însoțitor de rang secund; jurnalul nu-i un laborator de creație/spațiu pentru antrenarea spiritului ci un loc de defulare: «când sunt bine scrise, bine diaristic vorbind, aceste defulări, provocări, bănci de date, albume cu impresii etc pot deveni scrieri literare de sine stătătoare»; 9) Când vor de la început să facă literatură și să fie primite ca literatură, jurnalele românești nu prea reușesc; 10) Gen tânăr la noi, genul diaristic are șanse mari în literatura română și chiar europeană, cu câteva condiții: să renunțe la polemismul dunărean, jalnic și mahalagesc [...], să devină mai reflexiv și existențial, în defavoarea pasiunii politice care la noi ia forme patologice; să fie mai puțin o colecție de bârfe și anecdote și mai mult și mai profund o cronică a interiorității; să facă din personajul jurnalului (*omul despre care se vorbește*) un om cu destin»⁸.

Disecând fenomenul, E. Simion sesizează, evident, diferența dintre jurnalul ca simplă descărcare de moment la Marin Preda și respectiv obsesia confesiunii continue, ce apare, să spunem, în întreaga creație a lui Octavian Paler. În 2004, la publicarea *Jurnalului intim/Carnete de atelier de Marin Preda*, Simion notează în *Introducere* rolul mai mult terapeutic decât literar al jurnalului pentru autorul *Moromeților*: „Preda nu-i un diarist convins, nu crede în valoarea acestui gen ambiguu

și nici nu-i vede utilitatea literară [...] Scopul ultim este ficțiunea, nu jurnalul. Dacă jurnalul intim poate intra într-o operă de ficțiune, atunci el și-a îndeplinit rolul. Dacă nu, nu. Întrebarea «la ce bun jurnalul» este tipică pentru mai toți diariștii. Scepticismul în privința utilității jurnalului nu îi împiedică pe diariști să noteze, în continuare, în caietele lor secrete. [...] Preda a înțeles «necesitatea interioară» de a nota zilnic într-un caiet secret dar nu este convins că însemnările acestea, fragmentare, grăbite, au valoare literară; ele pot avea doar trei îndreptățiri: a) au un rol terapeutic, ajută spiritul, într-o analiză lucidă, să-și regăsească stabilitatea și, astfel, să depășească starea de criză; b) pot însoți și lumina «pe dedesubt» creația majoră a unui scriitor, înregistrând înfrângerile omului care scrie; c) *ceea ce se trăiește, nu se scrie*, cu alte vorbe jurnalul înregistrează, mai cu seamă, golurile de existență sau răul de existență, răul de oameni decât stările de plenitudine. [...] Scriitorul a ținut un jurnal intim în momentele de criză morală (boală – **n.n.**) sau, sub o formă mai obiectivă, un jurnal de creație. Amândouă arată ce fin este prozatorul când este vorba de istoria din afară, cât de meticulos este în încercarea de a prinde ceea ce el numește «ideea integratoare»⁹.

Pe de altă parte, Octavian Paler își ordonează fiecare carte sub semnul unui *scriu ca să mă descriu*, culminând cu *Autoportret într-o oglindă spartă*: „În acest «autoportret» îmi pun, mai explicit, o problemă mai veche. Ce am în urma mea? O biografie? Sau un destin? Biografia mea n-are nimic spectaculos. Poate doar faptul că am trăit ușor somnambulic, între realitate și vis, să fie interesant. Dar dacă văd în urma mea, cum înclin să văd, «un destin», mă lovesc de alte întrebări. M-am înșelat, oare, crezând că destinul este, în bună măsură, o consecință a caracterului nostru? [...] În rest, explicația pentru nevoia mea de confesiune e foarte simplă. Fiind un introvertit, nu am cum să scap de «eu». Nu pot să scriu dacă nu mă descriu»¹⁰.

Genurile biograficului, cartea din 2002, va încununa cumva acest ciclu tematic în care mai intră *Întoarcerea autorului*, 1981, *Ficțiunea jurnalului intim*, 2001, și „dacă încalc puțin frontiera dintre teoria literaturii și ficțiunea diaristică, aş putea cita în această ordine de preocupări și cele două jurnale”. „Cum am mărturisit de mai multe 109

ori, ideea de a scrie despre aceste genuri neomologate (jurnal intim, memorii, autobiografie) mi-a venit ținând eu însumi un jurnal. Pe măsură ce notam zilnic în caietele mele, mi-am pus problema acestui tip de literatură pe care critica română n-a acceptat-o multă vreme și, în câteva cazuri, (Călinescu, de pildă) n-a acceptat-o deloc. Bizuindu-mă pe scrierile teoretice de referință din acest domeniu și pe operele diaristice – străine și române – cunoscute, am încercat să dovedesc că există o ficțiune incipientă în jurnalul intim (o scriere care respinge deliberat convențiile literaturii) și, acolo unde ne așteptăm cel mai puțin, avem surpriza de a descoperi o veritabilă literatură. Scriitura intimă are, am voit să arăt, clauzele, particularitățile, pe scurt poetica ei, care se revendică dintr-o noțiune nesigură: *spontaneitatea*. Poetica spontaneității așadar, care poate aduce o scriere neliterară în spațiul marii literaturi. Mai mult decât atât: se poate substitui, și, în ultima instanță, un jurnal intim - socotit operă de mână a doua – poate să ia locul operelor de ficțiune zise exemplare. [...] Tema criticului/biograficului trece de la un comentariu la altul. Citind, acum, la rând aceste pagini analitice (despre scrieri confesive/memorii, autobiografii, eseuri autobiografice sau biografii propriu zise – **n.n.**) mi-am dat seama că, ori de câte ori mă apropiam de acest tip de literatură (subiectivă, intimă, documentară) reapăreau întrebările mele mai vechi despre disocierea făcută de Proust și reluată de Valery și alți esteticieni din secolul 20 privind *eul biografic* și *eul profund*. Cum putem să le separăm... nu merită oare eul biografic, adică omul trimis la plimbare, să ne interesăm de soarta lui? Și apoi: cine scrie memoriile, autobiografiile... a cui operă este opera nonfictivă, opera de confesiune: a eului profund (eul pur) sau a detestabilului eu biografic? [...] Nu se pune cred problema să ne întoarcem la critica biografică și să încercăm să explicăm opera literară prin incidentele vieții scriitorului... Se ridică însă altă chestiune în acest complicat dosar (al autorului trimis de 100 de ani în exil): ce se întâmplă când el, fără să se gândească prea mult la eul pur și la eul biografic, se apucă să scrie despre sine însuși și despre lumea prin care a trecut? Cu ce criterii judecăm aceste scrieri și cine este autorul care se ascunde în aceste confesiuni? Eul profund sau eul biografic? Nu cumva memoriile,

eseurile biografice, autobiografiile ca atare reprezintă o revanșă a autorului eliminat din ecuație?”¹¹.

Paradoxul diarismului, crede E. Simion, este următorul: dușman programatic al literaturii, bazându-se pe o ambiguă poetică a spontaneității, fugind de orice formă de ficțiune, jurnalul intim se transformă, când este bine scris și are ce spune, într-o formă specială de ficțiune. O autoficțiune, o *ficțiune a nonficțiunii*. „Ea rezistă în multe cazuri mai mult decât opera de ficțiune scrisă de același autor. [...] Jurnalul depinde, într-o oarecare măsură, de celebritatea, autoritatea celui care îl scrie, dar numai la început, ca stimul pentru lectură; numai scriitura diaristică asigură, în cele din urmă, viabilitatea jurnalului; numai ea poate da impresia că omul care se confesează are ce spune, trăiește ceea ce scrie și, mai ales, nu face literatură și nu vrea să impună despre sine o imagine de preț... numai așa jurnalul poate deveni dintr-un gen inutil, nesincer, cultivat doar de indivizii fără simțul creației, un gen literar care poate dovedi maturitatea unei culturi și capacitatea ei de a valorifica universul mic, infernul interior al individului, în fine *istoria fără istorie, mica istorie*”¹².

Aș încheia aceste (alte) schițe de (auto)portret cu câteva semnalări ale criticului în presa vremii, alegând la întâmplare, din vasta producție de câteva zeci de volume *CVLR, 1965-2012*, cinci receptări din 2007 (an ce mi-a revenit integral în proiectul complex al *Cronologiei vieții literare românești*, volum în curs de apariție – *CVLR 2007*) și aprecierile aduse criticului Eugen Simion în acel an, de către Horia Gârbea, G. Dimisianu, I. Simuț, Alex Ștefănescu, A. Gh. Olteanu, cărțile puse în discuție fiind tocmai *Timpul trăirii...*, la a cincea ediție integrală – revăzută și adăugită în 2007, dar și cele dedicate lui Mircea Eliade – *Nodurile și semnele prozei* și, respectiv, *tânărului* Eugen Ionescu.

Eugen Simion este înfățișat de Horia Gârbea, la rubrica săptămânală din „Jurnalul național”, nr. 4398, *La timpul mărturisirii*, fiind trasat drumul tânărului universitar de la Paris, Sorbona IV, dintr-un 1971 echivalent cu un *Jurnal* „de o intensă libertate intelectuală” – deja incompatibil cu *Tezele din Iulie* ale aceluiași an – și până în 2006, când Ed. Corint retipărea același jurnal parizian – *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*, al unui Simion

aflat la apogeul carierei sale. „Între acel moment 1971 și prezent, Eugen Simion așază o operă impunătoare, jalonată de volumele succesive din seria *Scriitori români de azi*, care scanează practic toată literatura română postbelică, sute de ediții, prefețe, contribuții la editarea manuscriselor lui Eminescu, doctorate ale unor autori care au ajuns să conteze în literatura contemporană etc. Interesul arătat de Eugen Simion lui Mircea Eliade a crescut cu trecerea timpului, și cea mai recentă lucrare pe care scriitorii o pot găsi este reeditarea unui eseu despre cunoscutul istoric al religiilor. Cu câțiva ani în urmă, profesorul Simion a realizat o carte de convorbiri cu un tânăr discipol (Andrei Grigor – *În ariergarda avangardei n.n.*) în care își ia «timpul mărturisirii» evocând o existență și o carieră ce nu au fost cruțate de priviri sceptice și de contestări, dar care, în prezent, au greutate și strălucire în realitatea noastră culturală». Este publicat și un fragment reprezentativ din *Jurnalul parizian*: „Cultura continuă să rămână o șansă a omului, un spațiu al libertății lui, și, dacă reținem ceva din istorie, este faptul că sabia spiritului învinge în cele din urmă. Cred și eu, cum cred mulți scriitori, că într-o lume în care bogăția și puterea sunt distribuite în chip inegal, popoarele se pot confruntă, în chip egal, în domeniul culturii. Șansa de a ne impune prin valorile noastre spirituale ne stă în față. De aceea creația nu poate fi completă, definitivă, *timpul trăirii și timpul mărturisirii coincid și se influențează*”¹³.

G. Dimisianu vorbește despre *Viziunea totalității la Eugen Simion*, în sensul dorinței de a epuiza orice subiect pe care-l atacă într-o carte: „«Un spirit al amplitudinii», «al întregului», «un spirit al totalității», aceștia sunt termenii deseori folosiți de Simion pentru a-l caracteriza pe Eliade dar care i se potrivesc și lui însuși. Spuneam și mai sus: *critica sa este mobilizată de viziunea totalității*. Se poate vedea în multe din cărțile sale, în trilogia critică închinată *ficțiunii jurnalului intim* și la fel în acest studiu fundamental consacrat operei epice a lui Mircea Eliade [...] Un act semnificativ de recuperare a unui scriitor din exil a întreprins în epocă Eugen Simion, atunci când i-a rezervat lui Mircea Eliade un capitol în *Scriitori români de azi* (vol. 2, 1976). Îl încadra astfel pe fostul proscris unei serii din care făceau parte Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga,

Camil Petrescu, G. Călinescu, Vasile Voiculescu, Al. Philippide și alți importanți scriitori români din secolul XX, manifestați înainte și după al doilea război mondial, până în contemporaneitate. Pe toți criticul îi evalua cu măsuri exclusiv estetice. Și Eliade și ceilalți, rezulta din cartea lui Eugen Simion, aparțineau prin operă literaturii române, indiferent de circumstanțele biografice. Capitolul despre Mircea Eliade din *Scriitori români de azi* Eugen Simion mereu l-a îmbogățit, până ce a devenit carte de-sine-stătătoare. A publicat-o în 1995 sub titlul *Mircea Eliade. Un spirit al amplitudinii*. A fost tradusă în Franța și în Statele Unite. După zece ani criticul a reluat-o și i-a dublat, aproape, numărul de pagini, schimbându-i și titlul care va fi acum *Mircea Eliade. Nodurile și semnele prozei*. [...]”¹⁴.

Portretul făcut de I. Simuț etalonului numit G. Călinescu i se potrivește perfect lui Eugen Simion însuși, criticul ce se întoarce mereu, și el, la clasiicii literaturii, în special în ultimele sale cărți: „Personalitate unică, G. Călinescu nu poate deveni un model, pentru că este inimitabil și irepetabil. Cunosco această opoziție de principiu la ideea de model, instrumentalizată periodic împotriva lui G. Călinescu. Nu cred nici eu că un critic tânăr își construiește o carieră pe bază de modele, dar cu termeni de comparație trebuie să lucreze. Titu Maiorescu nu a fost un model, ci un reper pentru E. Lovinescu. După cum E. Lovinescu a fost pentru G. Călinescu un termen de comparație, ocazie de polemică sau dialog al ideilor, pentru formarea propriei gândiri critice. De la debutul lui Nicolae Manolescu și Eugen Simion din anii '60, G. Călinescu nu mai are apărători la fel de satornici și de convingători. Dacă nu cumva greșesc, G. Călinescu nu se află astăzi printre referințele criticilor tineri. Ei continuă o simptomatică atitudine de repudiare a *modelului călinescian*, [...] Frecventarea criticii lui G. Călinescu poate reda «bucuria de a trăi în intimitatea clasicilor» (II, 661), poate reinventa acel atât de necesar sentiment de «contemporaneitate în clasicitate», care ne lipsește astăzi într-un mod atât de păgubitor pentru integralitatea și integritatea literaturii române. Uitându-l pe G. Călinescu sau refuzându-i arogant posteritatea, noile promoții de scriitori și critici nici nu știu ce pierd: simțul valorilor clasice, permanente, ca rațiune a existenței umane”¹⁵.

Alex Ștefănescu remarcă tinerețea spiritului lui E. Simion, și, paradoxal, vocația ludică pentru un, aparent, „universitar rigid”: „Această mobilitate a gândirii critice evidențiază tinerețea spiritului lui Eugen Simion. Dincolo de încruntarea pe care o afișează în fața lumii, fostul președinte al Academiei Române are o libertate și chiar o exuberanță a gândirii, ignorate de cei care îl descriu, caricatural, ca pe un universitar rigid și intratabil. Ca să nu mai vorbesc de talentul său literar, de umorul subțire, plin de farmec, profestat capricios, dintr-un fel de răsfaț intelectual, care lui i se potrivește ca nimeni altcuiva”¹⁶.

A. Gh. Olteanu – în *Timpul lecturii* – recomandă a cincea ediție a cărții lui Eugen Simion, *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian*, prefată de Antonio Patraș, Ed. Corint, 2006: „Cine vrea, așadar, să afle ceva sau cât mai multe despre această infinitate tematică a vieții pariziene – prin extrapolare, occidentale – a deceniului 8 al secolului trecut, le găsește în *Jurnalul parizian* al lui Eugen Simion, evocate, comentate, interpretate, întoarse pe toate fețele, cu doza de subiectivitate creatoare – inerentă literaturii confesive – a unei mari personalități a culturii române, într-un stil variat, agreabil, alert, fără prețiozități, nesofisticat, franc, adecvat, dar și cultivând, adesea, cu fervoare, cu voluptatea unui viciu, paradoxul. De n-ar fi talentul scriitoricesc incontestabil al autorului – narator, evocator, portretist –, mulțimea temelor, unele aride prin însăși natura lor, ar putea crea cititorului o stare de disconfort. [...] Dacă lectorul din 1977 al *Jurnalului parizian* era interesat și chiar fascinat de istoria curentă a Franței, cel de acum, la 30 de ani de la prima ediție, ia act de o istorie deja defunctă: revolta studenților, din 1968, a devenit o amintire – deși alte revolte i-au luat locul –, generalul De Gaulle și Jean-Paul Sartre au murit și faldurile uitării îi acoperă aproape complet, Eugen Ionescu și Emil Cioran au trecut și ei într-o lume mai calmă și, chiar dacă mai continuă să suscite debateri contradictorii, polemice uneori, tind să devină capitole bifate de istoricii culturii. *Timpul trăirii* și *timpul mărturisirii* sunt evisisimultane în *Jurnalul parizian*. *Timpul lecturii* e însă în succesiune. Diferența e determinată, întâi de toate, de vârsta celui care citește și de aceea a celui care recitește. În 2006, multe dintre temele abordate în

anii '70 ai secolului trecut, multe dintre aspectele vieții occidentale evocate atunci sunt familiare cititorului de acum. [...] Cititorul din 2007 nu mai află nimic nou: violență și mârłanie avem și noi din belșug. Niciunul dintre genurile literare ficționale nu e, probabil, atât de divers în receptare ca acela al literaturii confesive, care notează spontan sau memorialistic evenimentul. Și genul diaristic e și el ficțiune, după convingerea exprimată tranșant de Eugen Simion, comentând o afirmație a lui Valéry: «Orice confesiune cuprinde, în chip fatal, o ficțiune: din clipa în care confesiunea se lasă scrisă, ceva se întâmplă cu ea. Limbajul îi dă altă dimensiune, o scoate din sărăcia și din adevărul ei, devine un produs al imaginației. De aceea cred că orice jurnal intim este o ficțiune a nonficțiunii»¹⁷.

Eugen Simion, omul proiectelor culturale totale și duse până la capăt, contrar tipicului adamism românesc (de a demara un proiect fără a-l mai încheia), practică o critică lucidă, cu sistem, de anvergură, ca și marele său înaintaș și model (E. Lovinescu), cum semnificativ îl portretiza și Șerban Cioculescu în 1974: „Are darul formulărilor pregnante și al pătrunderii în mijlocul fenomenului literar, într-un cuvânt, al intuiției critice lucide și elegante, de o aleasă urbanitate [...]”¹⁸. Încheiem cu o imagine simbolică pentru cel care a avut dintotdeauna vocația unei conștiințe critice, pentru care factorul estetic a primat în fața celui politic: o reverență venind tocmai din partea lui Nicolae Manolescu, considerat cumva, de unii lectori, într-o opoziție (falsă) în timp cu E. Simion, sau, cel puțin, perceput ca făcând parte dintr-o zonă literară diferită: „Ceea ce distinge critica lui E. Simion este judecata cumpănită și limpede. [...] De numele lui este asociat «succesul» de public al unor scriitori, indiferent de valoarea lor: prin E. Simion au ajuns la cunoștința multora M. Preda și Nichita Stănescu, M. Eliade (postbelic) și Marin Sorescu. [...] La 70 de ani, E. Simion e neobosit. Ne dă speranța că vom fi și noi la fel. Ce poate fi mai extraordinar decât să-ți închei viața cum ai început-o: citind și scriind? Omagiul meu se îndreaptă spre cititorul și criticul care nu abandonează. [...] *Eugen Simion este cel mai important critic al literaturii noastre postbelice*”¹⁹.

Note

¹ O variantă prescurtată a studiului inițial *Eugen Simion – Imaginea criticului în jurnale și convorbiri. Schițe pentru un autoportret* a apărut în limba engleză în revista „DICE”, nr. 20.2/2023, sub titlul *The Figure of the Literary Critic in Diaries and dialogues (Outlines of a Self-Portrait)*; o altă variantă aproximativ integrală a studiului, în limba română, este în curs de apariție în revista „Punctul critic”; fragmentele de față aprofundează anumite idei și completează textul inițial scris în limba română.

² Eugen Simion – *În ariergarda avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Ed. Univers enciclopedic, București, 2004, pp. 337–338.

³ Eugen Simion – *E. Lovinescu, scepticul mântuit*, ediția a II-a, Ed. Grai și Suflet – Cultura națională, București, 1996, cap. XVII, *Scepticul mântuit*, pp. 202–203.

⁴ *În ariergarda avangardei*, op. cit., p. 218 și p. 338.

⁵ Eugen Simion – *Convorbiri cu Petru Dumitriu*, ediția a doua revăzută și adăugită, Ed. Mercuțio, București, 1998, *Cuvânt-înainte* la ediția a II-a, pp. 9–11, p. 203, 207, 227 și *O autobiografie spirituală*, pp. 285–300.

⁶ *În ariergarda avangardei*, op. cit., pp. 352–353.

⁷ *O lume nouă nu se poate construi cu o ură veche* – interviu luat de George Arion, „Flacăra”, 1 martie 1990, reluat în *Moartea lui Mercuțio*, ediția a II-a, Fundația Scri-sul Românesc, Craiova, 2002, pp. 340–348.

⁸ Eugen Simion – *Ficțiunea jurnalului intim*, Univers enciclopedic, București, 2001, III. *Diarismul românesc*, 13. *Un program în 10 puncte pentru diarismul românesc*, pp. 81–83.

⁹ Marin Preda – *Jurnalul intim/Carnete de atelier de Marin Preda*, Ed. Ziua, București, 2004, *Introducere* de Eugen Simion, pp. V–XXV.

¹⁰ Octavian Paler – *Autoportret într-o oglindă spartă*, Ed. Polirom, București, 2004.

¹¹ E. Simion, 2002, *Genurile biograficului*, Univers enciclopedic, București, 2002, *Prefață*, pp. 7–9, *Pactul cu istoria*, pp. 11–39, *Jurnale, jurnale...*, pp. 221–225.

¹² *Ibidem*, op. cit.

¹³ Andrei Milca – *CVLR. Anul 2007*, Ed. Muzeul Național al Literaturii Române, 2023, pp. 610–611.

¹⁴ *Ibidem*, op. cit., pp. 540–542.

¹⁵ *Ibidem*, op. cit., pp. 281–282.

¹⁶ *Ibidem*, op. cit., pp. 794–795.

¹⁷ *Ibidem*, op. cit., p. 984.

¹⁸ Șerban Cioculescu, în *E. Lovinescu, Scepticul mântuit*, op. cit., 1996.

¹⁹ *În ariergarda avangardei*, op. cit., 2004, pp. 291–292.

Septembrie

28–30 septembrie: A avut loc la Filiala din Iași a Academiei Române conferința internațională *Analysis & Control of Deterministic and Stochastic Differential Equations* organizată de Institutul de Matematică Octav Mayer în cadrul proiectului PN-III-P4-PCE-2021-0006 UEFISCDI *Generalized nonlinear Fokker-Planck equations*, coordonat de acad. Viorel Barbu. La acest eveniment au prezentat expuneri matematicieni din străinătate de la Universitatea din Bielefeld, Germania, Universitatea din Pavia, Italia, Universitatea Paris Dauphine și Universitatea Aix-Marseille Franța, Universitatea de Stat din Moldova, precum și matematicieni români de la Institutul de Matematică „Simion Stoilow” din București, de la Universitatea de Vest din Timișoara și de la Institutul de Matematică din Iași.

Prezentările au abordat diverse direcții din matematica aplicată: ecuații Fokker-Planck, ecuații stochastice, procese Markov, sisteme dinamice, analiza și controlul unor modele pentru dinamica populațiilor, ale unor modele pentru tranziții de fază, a unor modele epidemiologice sau pentru ecuațiile magnetohidrodinamicii, studiul unor modele din finanțe etc. Pentru mai multe detalii poate fi consultată pagina evenimentului: https://acadiasi.ro/octavmayer/conf_control2023/index.html.

Octombrie

5 octombrie: Academia Română, Muzeul Național al Literaturii Române și Universitatea Națională de Muzică au organizat, în Aula Academiei Române, un simpozion dedicat compozitorului Ciprian Porumbescu, de la a cărui naștere s-au împlinit 170 de ani. În cadrul simpozionului au luat cuvântul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, Adrian Iorgulescu, compozitor și membru corespondent al Academiei Române, prof. univ. Dan Dediș, compozitor, prof. univ. Ioan Cristescu, directorul general al

Muzeului Național al Literaturii Române, Mihai Cosma, muzicolog, Răzvan Ioan Dincă, regizor, Daniel Jinga, dirijor și director al Operei Naționale București, și prof. univ. Nicolae Brânzea. Cu această ocazie a fost lansată o emisiune de mărci poștale dedicate Anului „Ciprian Porumbescu”, în prezența doamnei Cristina Popescu, director general Romfilateliei.

10 octombrie: Aula Academiei Române a găzduit sesiunea festivă dedicată împlinirii a trei decenii de la înființarea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului (INST). Evenimentul a fost deschis de un cuvânt al acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române, urmat de mesajul transmis de Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Au mai luat cuvântul: Preasfințitul Mihai Frățilă, episcop greco-catolic de București, dr. Georgeta Filitti, membru de onoare al Academiei Române, dr. Andrei Alexandru, secretar de stat la Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării, Dinu Zamfirescu, fost deținut politic, dr. Gheorghe Cojocaru, directorul Institutului de Istorie din Chișinău, prof. univ. Ioan Scurtu, istoric, dr. Florin Abraham, directorul Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, și dr. Ana-Maria Cătănuș, secretar științific al Institutului.

10 octombrie: Cu ocazia anului jubiliar „Fericitul Vladimir Ghika”, Arhiepiscopia Romano-Catolică și Biblioteca Academiei Române au organizat simpozionul „Fericitul Vladimir Ghika – print, preot și martir al credinței”. Simpozionul s-a desfășurat în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române. După mesajul de salut rostit de acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, au mai susținut alocuțiuni ÎPS Aurel Percă, Arhiepiscop Mitropolit de București, ÎPS Ioan Robu, membru de onoare al Academiei Române, Arhiepiscop Mitropolit Emerit, PS Mihai Frățilă, Episcop greco-catolic, pr. Francisc Ungureanu, postulator pentru cauza sfinților; amfitrion, prof. ing. Nicolae Noica, membru de onoare al Academiei Române, director general al Bibliotecii Academiei Române. Cu acest prilej, Romfilateliei a lansat un *Plic prima zi*, iar Monetăria Statului a prezentat o serie de medalii jubiliare ce au marcat zece ani de la

beatificare, 100 de ani de la hirotonire și 150 de ani de la nașterea Fericitului Vladimir Ghika. Totodată a avut loc și expoziția „Fericitul Vladimir Ghika – desenator, constructor de carte”. Aceasta a prezentat o selecție din cărțile bibliofile și gravurile lui Vladimir Ghika, desene, ilustrații și alte obiecte personale păstrate în Arhiva Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București.

23 octombrie–5 noiembrie: Galeria de Artă ale Academiei Române din Casa Oamenilor de Știință au găzduit una dintre expozițiile organizate în cadrul Salonului Național de Artă Contemporană 2023. Pe simezele Galeriilor de Artă ale Academiei Române au fost expuse lucrări a 60 de artiști plastici contemporani. Expoziția a fost organizată de Academia Română și Uniunea Artiștilor Plastici din România.

24 octombrie: În cadrul conferințelor „Ora de știință” organizate de Academia Română, prof. Ioana Bontoiu, Institut de Ribaupierre, Lausanne, a susținut conferința cu titlul „Miracolul vocii umane”. Conferința, desfășurată în Aula Academiei Române, a fost moderată de acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române.

24 octombrie: În Aula Academiei Române a avut loc lansarea volumului *The Algorithm of the Holocaust: Man-Beast Reversibility*, elaborat de prof. univ. Jean-Jacques Askenasy, membru de onoare al Academiei Române. Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, a rostit alocuțiunea de deschidere. Personalitatea medicului Jean-Jacques Askenasy și proiectele sale de cercetare au fost prezentate de acad. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române, prof. univ. Rodica Mihaela Stănoiu, prof. univ. Constantin Sima, prof. univ. Gabriel Andreescu, prof. univ. Octavian Buda și prof. univ. g.-ral Mihail Ionescu. Discuțiile au fost moderate de Sorin Antohi, istoric al ideilor, filosof, eseist și scriitor. Evenimentul a fost onorat de participarea Excelenței Sale domnul Reuven Azar, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Israelului în România.

Volumul a apărut în 2023 în limba engleză la Editura Rao, iar prezentarea lui și dezbateră

temelor, pe care le supune analizei cititorilor, vor fi în limba română.

25 octombrie: Aula Academiei Române a fost gazda lansării cărții *Mitropolitul Andrei Șaguna. O biografie culturală*, autor dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române. Manifestarea a fost deschisă de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Volumul, dedicat Mitropolitului Andrei Șaguna a apărut în 2023 sub egida Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, a fost prezentat de prof. Ioan Boloșan, membru corespondent al Academiei, și de pr. prof. univ. Mihail-Simion Săsăușan, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București.

Volumul este un proiect editorial apărut la Editura Școala Ardeleană, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la moartea remarcabilului om de cultură.

26 octombrie: Academia Română prin Secția de arte, arhitectură și audiovizual, în parteneriat cu Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”, a organizat proiecția-dezbateră cu tema „Imaginea femeii în arta românească a secolului al XIX-lea”, susținută de dr. Teodora Corina Teacă. Evenimentul a avut loc în Sala de consiliu a Academiei Române. Expunerea a pornit de la premisa că transformările de ordin politic, economic, social și cultural, precum și deschiderea societății românești spre Occident, au amplificat experiența culturală a elitelor intelectuale și artistice, situație care a generat efecte atât în ceea ce privește comportamentul și așteptările consumatorului de artă, cât și în producția artistică din mai multe domenii.

Noiembrie

2 noiembrie: Academia Română, prin Secția de științe istorice și arheologie, a organizat sesiunea comemorativă dedicată academicianului Dan Berindei, la împlinirea a 100 de ani de la naștere. Manifestarea a avut loc în Aula Academiei Române. Opera și personalitatea academicianului 115

Dan Berindei au fost evocate de acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, care a rostit cuvântul de deschidere, acad. Bogdan C. Simionescu, prof. univ. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, director al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, prof. ing. Nicolae Șt. Noica, membru de onoare al Academiei Române, director general al Bibliotecii Academiei Române, ing. Alexandru Morega, membru corespondent al Academiei Române, președintele Fundației „Patrimoniu”, dr. Narcis Dorin Ion, director general al Muzeului Național Peleş, și dr. Lucian Dindirică, manager al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova.

Istoricul Dan Berindei a fost întreaga sa viață devotat Academiei Române. A deținut două mandate consecutive de vicepreședinte al Academiei Române (2006–2014), a fost președinte al Secției de științe istorice și arheologie (1993–2005 și 2016–2019) și președinte de onoare începând cu anul 2005. Academia Română îi datorează o amplă istorie a instituției, scrisă în 2006 și reeditată în 2016, cu prilejul împlinirii unui secol și jumătate de la înființare. Dan Berindei se numără printre principalii donatori ai Academiei Române.

6 noiembrie: În Aula Academiei Române a avut loc deschiderea oficială a conferinței internaționale „Biotec pentru deceniul 2030 – realizări, priorități și urgențe”, în organizarea Academiei Române, prin Secția de științe agricole și silvice, Academia de Științe Agricole și Silvicultură, Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești” și Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, București. În deschidere au luat cuvântul acad. Dumitru Murariu, vicepreședinte al Academiei Române, prof. univ. Valeriu Tabără, președintele Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, acad. Doru Pamfil, președintele Secției de științe agricole și silvice. Au rostit alocuțiuni:

– prof. Jurijus (Yuri) Gleba, Co-founder and Chief Executive Officer NOMAD Bioscience GmbH and Icon Genetics GmbH, Germany, *Where can and should biotech go. Trends and examples: protein products for medicine and food* – *Unde ar trebui să meargă biotehnologia. Tendințe și exemple: produse proteice pentru*

– prof. Philippe Gillet, Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne, Elveția, *Traçabilité intégrale dans les systèmes agro-alimentaires: sécurité et partage de la valeur du producteur au consommateur* – *Trasabilitatea integrală în sistemele agroalimentare: securitate și împărțirea valorii de la producător la consumator*;

– dr. Iulian Gabur, șef lucrări, Universitatea de Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad”, Iași, *Biotechnologie în agricultură: a practical perspective* – *Biotehnologia în agricultură: o perspectivă practică*;

– prof. Ion Negruțiu, Ecole Normale Supérieure de Lyon, Franța, *Biotech in the age of global threats 2025–2030* – *Biotec în epoca amenințărilor globale 2025–2030*.

Moderatorul evenimentului a fost prof. Ioan Negruțiu, membru de onoare din străinătate al Academiei Române.

7–9 noiembrie: În Aula Academiei Române a avut loc deschiderea conferinței internaționale „Dimitrie Cantemir – 350”. Conferința a fost organizată de Muzeul Național al Literaturii Române, având ca partener Academia Română. În deschidere au luat cuvântul: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române; ES Özgür Kıvanç Altan, Ambasadorul Turciei la București; Enver Yucel, președintele Universității Bahçeşehir, Istanbul; acad. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române; acad. Victor Spinei, președintele Secției de științe istorice și arheologie a Academiei Române; Adrian Dupu, secretar de stat, Secretariatul General al Guvernului, Departamentul pentru Relații cu Republica Moldova; Andrei Luca, director Direcția Diplomatie Culturală, Educație și Știință, Ministerul Afacerilor Externe; dr. Ștefan Lemny, istoric; conf. univ. Igor Șarov, rector al Universității de Stat din Moldova; acad. Andrei Eșanu, Academia de Științe a Moldovei, membru de onoare al Academiei Române; dr. Cristian Anița, director general Arhivele Naționale ale României. Moderator: prof. univ. Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române.

Cristina Popescu, director general Romfilatelia, a prezentat emisiunea de mărci poștale dedicată aniversării a 350 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir și 300 de ani de la moartea sa.

9 noiembrie: Academia Română, în parteneriat cu Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (INST), a organizat sesiunea comemorativă „75 de ani de la epurarea a 114 membri ai Academiei Române”. Manifestarea, desfășurată în Aula Academiei, a fost deschisă de alocuțiunile acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și acad. Mircea Dumitru, vicepreședinte al Academiei Române.

Dedicată rememorării represiunii asupra membrilor Academiei Române, declanșată în anul 1948, manifestarea aduce în atenția publicului transformările ideologice din spațiul românesc odată cu instaurarea regimului comunist și schimbările fundamentale impuse Academiei de noua organizare politică. Temele au fost detaliate în expunerile dr. habil. Florin Abraham, directorul INST, dr. Dan Cătănuș, cercetător al institutului, și dr. Andreea Dobeș, cercetător al Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței Sighet.

10 noiembrie: Aula Academiei Române a găzduit conferința-dezbateri „Unde se află (1990–2023) și încotro se îndreaptă agricultura României (Orizont 2050)”. Conferința a fost organizată de Academia Română, prin Secția de științe agricole și silvice, și Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”. În deschidere au luat cuvântul acad. Ioan Dumitrache, secretarul general al Academiei Române, prof. univ. Valeriu Tabără, președintele Academiei de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu-Șișești”, reprezentantul Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale. Au susținut prezentări științifice:

– acad. Păun Ion Otiman, *Unde se află agricultura României – o sinteză a evoluției sistemului agroalimentar românesc 1990–2023* (autori: acad. Păun Ion Otiman, dr. Mateoc-Sîrb Nicoleta, dr. Vasile Goșa, dr. Adrian Băneș, dr. Cosmin Sălășan, dr. Andreea Feher, dr. Miroslav Raicov – Centrul de Cercetare pentru Dezvoltarea Rurală Durabilă a României – Filiala Timișoara a Academiei Române);

– dr. Cecilia Alexandri, *Încotro se îndreaptă agricultura României – coordonatele asigurării securității și siguranței sistemului agroalimentar al României – Orizont 2050* (autori: dr. Cecilia Alexandri, dr. Lucian Luca, dr. Monica Mihaela Tudor, dr. Camelia Gavrilă, dr. Elisabeta Roșu, dr. Iuliana Ionel, dr. Cornelia Alboiu, dr. Mirela

Rusali, dr. Mihai Chițea – Institutul de Economie Agrară al Academiei Române).

Conferința-dezbateri a fost urmată de discuții și lansarea cărții *Unde se află și încotro se îndreaptă agricultura României?! 1991–2007–2023*.

15 noiembrie: Amfiteatrul „Ion-Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a găzduit conferința cu tema „În avangarda științelor vieții”, susținută de profesorul Alexandru Babeș, specialist în neuroștiințe, și de geneticianul Mircea Iliescu, cercetător la Universitatea din Cambridge. Conferința a fost deschisă de acad. Marius Andruh, vicepreședinte al Academiei Române și coordonatorul Școlii doctorale a Academiei, și a fost moderată de jurnalista Corina Negrea, realizator Radio România Cultural.

21 noiembrie: Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) a organizat sesiunea de toamnă *Inteligența artificială (IA) și noile științe bazate pe tehnologiile IA*. Au rostit alocuțiuni prof. univ. dr. Filofteia Repez, lector univ. dr. Tiberiu Tănase, prof. univ. dr. Narcis Zărnescu, dr. Nicolae Sfetcu, dr. Ioana Petcu, Adrian Leseniciu, Luacian Cozma, Mirela Anghelache.

22 noiembrie: În Amfiteatrul „Ion-Heliade Rădulescu” al Bibliotecii Academiei Române a avut loc lansarea lucrării *Romanian mining industry*, o traducere în limba chineză a cărții dr. ing. dr. ec. Nicolae Bud. La lansare au luat cuvântul acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, ES Han Chunlin, ambasadorul RP Chineze în România, acad. Nicolae-Victor Zamfir, vicepreședinte al Academiei Române, acad. Nicolae Anastasiu, ing. geolog Sasha Nicolici, ing. Nicolae Noica, directorul general al Bibliotecii Academiei Române, prof. dr. Adrian Severin. Moderatorul lansării a fost prof. dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare.

23 noiembrie: În cadrul conferințelor Dalles ale Academiei Române, prof. dr. Alexandru Babeș de la Departamentul de anatomie, fiziologie și biofizică, Facultatea de Biologie, Universitatea din București, a susținut conferința *Durerea, de la Aristotel și Descartes la Teoria controlului porții*. 117

GHID PENTRU AUTORI

Propunerile de articole se predau la redacție în format electronic (CD, stick) sau se trimit prin e-mail, ca fișiere atașate.

Sunt returnate autorilor propunerile de articole care nu corespund indicațiilor din prezentul ghid, care nu sunt culese cu toate semnele diacritice pentru limba română sau franceză și care nu sunt corect scrise în limba română sau străină.

Sunt respinse propunerile de articole care au fost publicate (parțial sau integral), care nu au conținut științific pertinent, elemente originale, resurse bibliografice relevante și de actualitate.

Consiliul editorial decide acceptarea sau respingerea manuscrisului. Autorii sunt singurii responsabili asupra opiniilor și ideilor exprimate.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază!

Din cauza volumului mare de lucru, nu se primesc materiale dactilografiate sau scrise de mână care necesită culegere.

Pentru a scurta timpul de pregătire editorială, lucrările trebuie redactate, după cum urmează:

- Redactarea manuscriselor va respecta standardele precizate de Dicționarul explicativ al limbii române – DEX (ediția 2007, Editura Univers Enciclopedic sau <http://dexonline.ro/>), Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române – DOOM (ediția 2005, Editura Univers Enciclopedic), Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17.02.1993 privind revenirea la grafia cu „â,, și „sunt,, în grafia limbii române (www.acad.ro/alte-Info/pag_norme_orto.htm).

- Cuvintele străine inserate în textul în limba română se vor culege italic.

- Se menționează referințele despre autori: titlul științific, prenumele și numele de familie ale autorilor, funcția, locul de muncă, localitatea, țara și datele de contact (telefon, e-mail etc.).

- Referințele bibliografice se scriu la sfârșitul articolului, în ordinea citării în text, numerotându-se cu cifre arabe, urmate de punct.

- Citările se scriu cu caractere italice. Fiecare citare trebuie să fie însoțită de sursa bibliografică, obligatoriu, menționată în lista de referințe bibliografice.

- Materialul ilustrativ se va prezenta separat de textul articolului, scanat cu rezoluția de 300 dpi, alb-negru cu extensia TIFF sau se vor prezenta originalele ilustrațiilor, care vor fi scanate și prelucrate la redacție, după care se vor înapoia sub semnătură, autorului.

- În cuprinsul articolului se va menționa locul unde se va plasa figura sau tabelul, precum și legenda figurilor sau titlul tabelului.

- Tabelele trebuie să fie alb-negru fără coloane evidențiate cu alte culori. De asemenea, dacă există scheme nu trebuie să aibă evidențieri în alte culori.

- Dimensiunile unui articol trebuie să fie 5–6 pagini calculator, corp 12 și 3–4 ilustrații.

Redacția revistei „Academica“
Casa Academiei – Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București,
tel: 021.318.81.06/2712, 2713

Abonamentele la revista „Academica” se pot face prin mandat poștal pe adresa
revistei „Academica”, serviciul difuzare (Ioana Tălpeanu)
sau cu ordin de plată în contul RO64TREZ7055005XXX006462,
Trezoreria sector 5, București.
Prețul unui abonament pentru 12 luni este 36 lei.

ISSN 1220-5737 120 PAGINI

PREȚUL 6 lei